INGMAR BERGMAN

ΕΝΑΣ ΜΕΓΑΛΟΣ ΕΙΚΟΝΟΠΛΑΣΤΗΣ

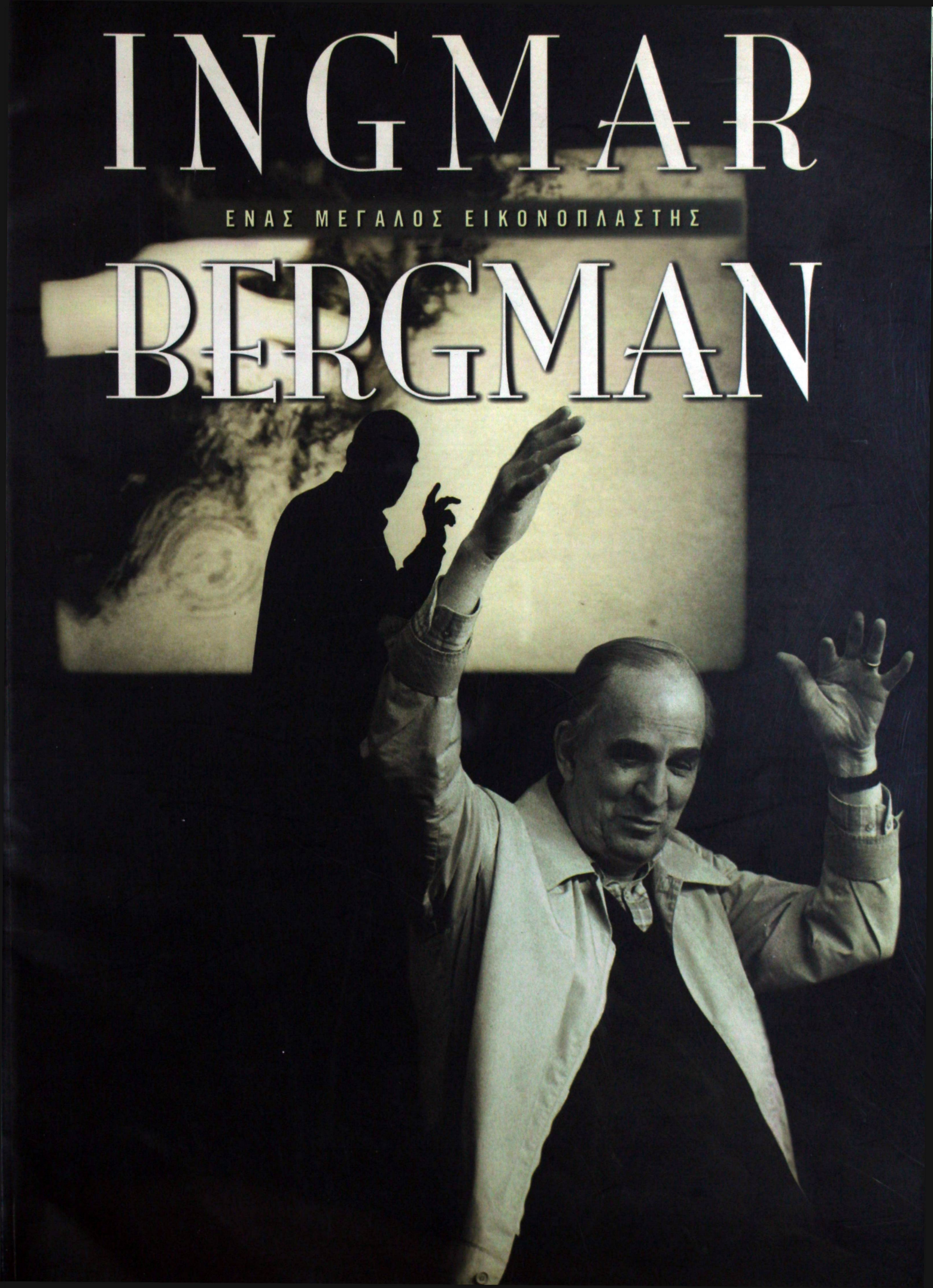

II-000000001065

Ingmar Bergman

Ο κατάλογος εκδόθηκε με την ευκαιρία του αφιερώματος στον Ingmar Bergman, που πραγματοποιήθηκε στη Θεσσαλονίκη από 16 έως 29 Οκτωβρίου 1998, στον κινηματογράφο Ολύμπιον 11 και στην Αθήνα, από 26 Οκτωβρίου έως 3 Νοεμβρίου 1998, στον κινηματογράφο Παλλάς.
Το αφιέρωμα περιελάμβανε την προβολή σαράντα ταινιών του σκηνοθέτη, έκθεση φωτογραφίας των Bengt Wanselius, Geörg Oddner, καθώς και έκθεση κοστουμιών και σκίτσων των Mago και Lennart Mörk.

ΤΟ ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΥΝΔΙΟΡΓΑΝΩΣΑΝ

- Το υπουργείο Πολιτισμού
- Ο Δήμος Θεσσαλονίκης – ΙΓ' Δημήτρια
- Το Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης
- Το Σουηδικό Ινστιτούτο, Στοκχόλμη

Με την υποστήριξη
- της Σουηδικής πρεσβείας, Αθήνα
- του Σουηδικού προξενείου, Θεσσαλονίκη
- του Dramaten (Βασιλικό Δραματικό Θέατρο), Στοκχόλμη
- της Βασιλικής Όπερας, Στοκχόλμη
- του Σουηδικού Κινηματογραφικού Ινστιτούτου, Στοκχόλμη
- του Μουσείου Χορού, Στοκχόλμη

- Συντονισμός - επιμέλεια: Ζαννής Ψάλτης
- Οργάνωση: Μαρία Ιωάννου, Θεσσαλονίκη – Θάλεια Καλαφατά, Αθήνα.

Ευχαριστούμε την ΕΡΤ Α.Ε. για την παραχώρηση της ταινίας *Συντροφιά με έναν κλόουν* (Larmar och gör sig till).

Για την πολύτιμη συμβολή και συμπαράστασή τους ευχαριστούμε τους: Suzanne Båge, Ingrid Dahlberg, Ann-Kristin Jernberg, Ulla Åberg, Rolf Lindfors, Bengt Wanselius, Georg Oddner, MAGO, Lennart Mörk, Constance af Trolle, Peter Curman, Stig Björkman, Leif Zern, Erland Josephson, Birgitta Kristofferson, Yvonne Gottfarb, Elisabeth Helge, Margareta Nordström, Tomas Skalm, Christer Frunck, Klaes Stenström, Κατερίνα Καρβέλα, Καλλιόπη Μπακιρτζή, Ulf Berggren, Freddie Olsson, Aina Bellis, Norstedts Förlag.

- Μετάφραση ταινιών: Έφη Καλλιφατίδη / Υποτιτλισμός ταινιών: Story Teller

Διευθυντής έκδοσης: Μιχάλης Δημόπουλος
Επιμέλεια έκδοσης – Μεταφράσεις: Ζαννής Ψάλτης
Φωτογραφίες: Georg Oddner, Bengt Wanselius, Beata Bergström, Arne Carlsson, Lennart Mörk

Καλλιτεχνική επιμέλεια: Δημήτρης Θ. Αρβανίτης
Επιμέλεια Παραγωγής: Αρχέτυπο Α.Ε.Β.Ε.

© Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης Αθήνα, 1998

Χ Ο Ρ Η Γ Ο Ι

ERICSSON

COMBI TRANS HELLAS LTD

Ελληνικό και Σουηδικό Τμήμα
της Μικτής Ελληνο-Σουηδικής
Πολιτιστικής Επιτροπής
(Greek-Swedish Cultural Fund)

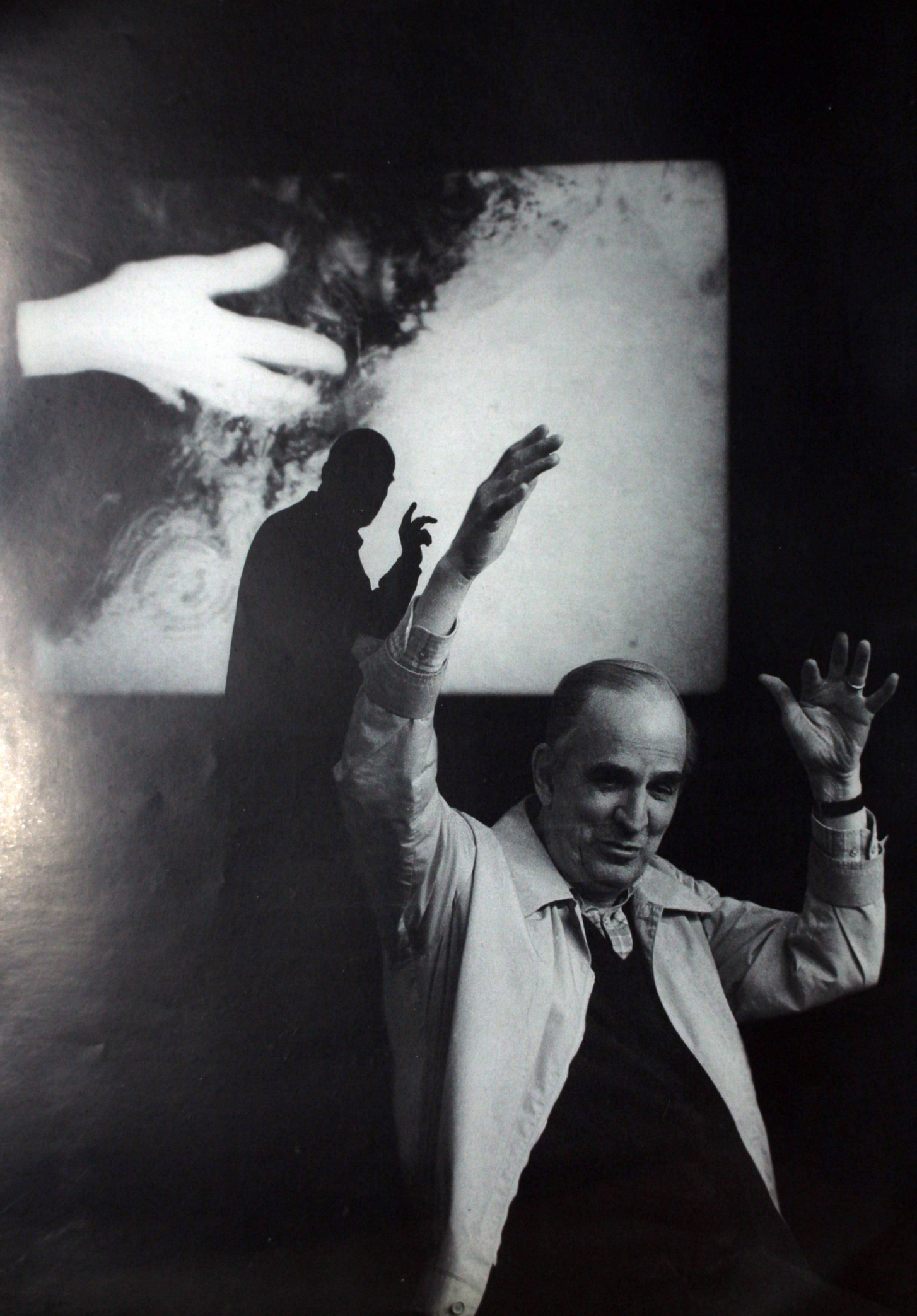

INGMAR BERGMAN

ΕΝΑΣ ΜΕΓΑΛΟΣ ΕΙΚΟΝΟΠΛΑΣΤΗΣ

39° ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ 1998

Göran Strindberg

Προς τα μέσα της δεκαετίας του '60, κάποιοι φανατικοί του κινηματογράφου, κατέβαιναν τα πρωινά της Κυριακής στο υπόγειο του «Άστυ». Η Ταινιοθήκη της Ελλάδας, με εμψυχώτρια την Αγλαΐα Μητροπούλου, πρόβαλε ταινίες ενός σχετικά άγνωστου, ως τότε, Σουηδού σκηνοθέτη, του Ίνγκμαρ Μπέργκμαν. Ήταν μια πράξη «μύησης» σ' ένα κινηματογράφο που οι ήχοι του έφταναν καθυστερημένα και κοπιαστικά στη χώρα. Συμπτωματικά, λίγους μήνες αργότερα, αν θυμάμαι καλά, η *Σιωπή* προβαλλόταν ως πορνό στους αθηναϊκούς κινηματογράφους και ο Δημήτρης Ψαθάς, με την αμείλικτη σιγουριά της ασχετοσύνης, κατακεραύνωνε την ταινία με διάφορες ηθικολογικές δαιμονολογίες.

Ο Μπέργκμαν, με τον Φελίνι, τον Αντονιόνι, τον Μπουνιουέλ, το νεότερο Γκοντάρ και τους άλλους, διευρύνουν, εκείνα τα χρόνια, την έννοια της κινηματογραφικής δημιουργίας, την επαναπροσδιορίζουν ως αισθητική, πνευματική, ποιητική κοσμοαντίληψη. Αυτή η ριζοσπαστική αναθεώρηση του σινεμά έχει, σ' όλους, ένα κοινό στόχο: τη χειραφέτηση του κινηματογράφου ως τέχνης και την ένταξή του στη μεγάλη μεταπολεμική παράδοση του ευρωπαϊκού πολιτισμού.

Στις πρώτες ταινίες του Μπέργκμαν υπάρχει ο νατουραλισμός της Σουηδικής σχολής, ο ποιητικός ρεαλισμός των Γάλλων του μεσοπολέμου, το θέατρο του Ίψεν και του Στρίνμπεργκ, ίσως και μια αναφορά στο νεορεαλισμό. Οι καταγωγές αυτές διευρύνονται, σε μια σπάνια σύνθεση ρεαλισμού και εξπρεσιονισμού, στη *Δίψα*, στα *Καλοκαιρινά παιχνίδια*, στο *Καλοκαίρι με τη Μόνικα*, στη *Νύχτα των σαλτιμπάγκων*.

Μετά έρχονται οι μεγάλες δημιουργίες, η *Έβδομη σφραγίδα*, οι *Άγριοφράουλες*, η τριλογία των αριστουργημάτων (*Μέσα από το καθρέφτη*, οι *Κοινωνούντες*, η *Σιωπή*) που συνδέεται με το γνώριμο «μπεργκμανικό» θρησκευτικό στοχασμό: είναι η σιωπή του Θεού, η έλλειψη ανθρώπινης επαφής, η ασυνεννοησία, η υπαρξιακή κρίση, η ανθρώπινη μοναξιά και η περιθωριοποίηση του καλλιτέχνη. Θέματά του: η αγάπη και ο θάνατος, η ελπίδα και η άγνοια, ο άνθρωπος και ο Θεός, ο καλλιτέχνης και οι δαίμονές του, με κορυφαία στιγμή την *Περσόνα* όπου ο σκηνοθέτης αμφισβητεί ακόμα και την αξία της τέχνης.

Και στη δεκαετία του '70, ο Μπέργκμαν στοχάζεται για την κρίση του ζευγαριού, τη διάλυση της οικογένειας, την αλλοτρίωση των ανθρώπων. *Το πάθος, Κραυγές και ψίθυροι, Πρόσωπο με πρόσωπο, Σκηνές από ένα γάμο, Φθινοπωρινή σονάτα* είναι μερικές ενδεικτικές ταινίες. Σπουδαία «σύνοψις» της μπεργκμανικής κοσμοαντίληψης είναι το υπαρξιακό-αυτοβιογραφικό έπος *Φάνυ και Αλέξανδρος*. Επίλογός της η ταινία που γύρισε πέρσι για τη σουηδική TV, το *Συντροφιά μ' έναν κλόουν* όπου ανακεφαλαιώνει βασικά μοτίβα της θεματολογίας του, τις μεταφυσικές αναζητήσεις και τις προσωπικές αναφορές στα πλαίσια μιας παραβολής για τη ζωή, το θάνατο και το θέαμα.

Στο ογδόντα του χρόνια ο Ίνγκμαρ Μπέργκμαν διατηρεί ακέραια την ακμαιότητα και το κέφι του για δουλειά. Μένει εδώ και χρόνια στο μικρό του νησί, το Fårö. Βλέπει ταινίες, ακούει μουσική, διαβάζει, γράφει και περπατάει στις απέραντες παραλίες. Στην Στοκχόλμη ξαναγυρίζει για να σκηνοθετήσει στην τηλεόραση ή στο Dramaten (πρόσφατες σκηνοθεσίες του *Βάκχες*, 1996, *Οι Εικονοποιοί*, 1998).

Μετά από τόσα χρόνια, ο κινηματογράφος εξακολουθεί να τον μαγεύει και παρακολουθεί με πάθος τα νέα ρεύματα. Μοιάζει πάντα να αγωνιά για το μέλλον αυτής της τέχνης.

Το Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης τιμά σήμερα έναν γίγαντα του σινεμά.

Μιχάλης Δημόπουλος

«Αγαπώ το κοινό. Σκέφτομαι πάντα: "Είμαι πολύ ξεκάθαρος και ευκρινής, πρέπει να καταλαβαίνουν τι εννοώ, δεν είναι δύσκολο". Και συχνά έχω καταλάβει ότι δεν είμαι αρκετά ξεκάθαρος, ούτε αρκετά απλός. Όλη μου τη ζωή –κι αυτό αφορά και το θέατρο–, έχω δουλέψει μαζί με το κοινό ή για το κοινό».

Ingmar Bergman

Αυτή τη σχέση επικοινωνίας, τη συντροφικότητα και την συλλογικότητα είναι κάτι που ο μεγάλος Σουηδός δημιουργός επιδιώκει με το κοινό του σ' όλο του το έργο, το κινηματογραφικό, το θεατρικό και, βέβαια, το συγγραφικό: Φτιάχνει έναν δικό του κόσμο, που μας τον προσφέρει, για να γίνουμε κοινωνοί του, και να 'ρθουμε πιο κοντά στον ίδιο. Και ας προτιμάει ο ίδιος να κρατιέται μακριά, μονήρης.

Αποζητάει αυτή τη σχέση.

Το τρίπτυχό του είναι η ίδια του η τέχνη, η φιλοσοφία του για τη ζωή, οι παιδικές του αναμνήσεις.

Τα παιδικά του χρόνια τον κυνηγάνε, διαμορφώνουν τον τρόπο που βλέπει τη ζωή, την τέχνη του. Και η άποψή του για τη ζωή αποφασίζει την αξία που έχουν οι παιδικές μνήμες και ο χαρακτήρας της τέχνης που εξασκεί. Και η τέχνη του, με τη σειρά της, δεν είναι δυνατή χωρίς τις μνήμες και την άποψη για τη ζωή.

Μιλώντας με τους στενούς του συνεργάτες, διαπιστώνει κανείς τη μεγάλη του γενναιοδωρία, την αυστηρή του επαγγελματική πειθαρχία, το χιούμορ, το θρυλικό γέλιο και το εκρηκτικό του ταμπεραμέντο στα ξεσπάσματα οργής. Αλλά και την ατμόσφαιρα της μαγείας στο πλατό και στη σκηνή, μια μαγεία που μεταφέρεται ατόφια και στους θεατές του. Γίνεται ο θαυματοποιός, ο μαγνητιστής, γιατί πιστεύει στο θαύμα, γιατί μαγνητίζεται ο ίδιος: γιατί αγαπά τους ηθοποιούς και το κοινό.

Η συνεργασία του με διευθυντές φωτογραφίας όπως ο Göran Strindberg (στις πρώτες του ταινίες) και, κυρίως, ο Gunnar Fischer και ο Sven Nykvist, δημιούργησε αυτόν τον τελείως προσωπικό κόσμο στον κινηματογράφο. Κόσμο που μπαίνει βαθιά μέσα στην ψυχή του ρόλου και του ηθοποιού, περνώντας μέσα από το γκρο πλαν του προσώπου. Το γκρο πλαν που το δημιουργεί και στο θέατρο ακόμη. Πάντα σχεδόν με τα πρόσωπα που έχουν γίνει οικεία εδώ και 50 χρόνια, τόσο για το θεα-

τρικό του κοινό στη Σουηδία, όσο και για τους θεατές των ταινιών του σ' όλο τον κόσμο. Της Harriet Andersson, του Gunnar Björnstrand, του Max von Sydow, της Bibi Andersson, του Erland Josephson, του Börje Ahlstedt.

Το πάντρεμα της αγάπης για το θέατρο με την αναζήτηση της κινηματογραφικής γλώσσας μέσα από το δημιουργικό του βλέμμα, δίνει στον Bergman τη μοναδικότητα και την παγκοσμιότητά του ως δημιουργού.

Στην «Πέμπτη Πράξη», το πιο πρόσφατο βιβλίο, με 3 θεατρικά του, ο ίδιος λέει στον εισαγωγικό του Μονόλογο:

Sven Nykvist

«... μιλάω για τους ακούραστους συντρόφους μου: το θέατρο, τη σκηνή, τους ηθοποιούς και το φιλμ, τα σινεμά, την κινηματογραφία. Μ' ακολουθούν από τότε που έφτιαξα το πρώτο μου κουκλοθέατρο, κάτω από το ασπροβαμμένο τραπέζι της παιδικής μου κάμαρας, και το μετέφερα, ένα χρόνο περίπου αργότερα, στην ευρύχωρη γκαρνταρόμπα μαζί με μια μικρή, τσίγκινη μηχανή προβολής, που είχε μανιβέλα, σταυρό της Μάλτας, φακό, λάμπα πετρελαίου και ένα κομμάτι ταινίας με χρώμα σέπιας.

»Με τα χρόνια, οι συνθήκες και οι χώροι γίνανε –πώς να το πω– πιο μεγαλόπρεποι, αλλά η αίσθηση καθεαυτή έμεινε απαράλλαχτη.

»Ποια αίσθηση, δηλαδή;

»Το πάθος;

»Η λαχτάρα;

»Ο έρωτας;

»Ο δαίμονας που με κατέχει; Μοιάζει μεγαλόστομο, αλλά ίσως, παρ' όλα αυτά:

»Ο δαίμονας».

Πάνε φέτος 60 χρόνια από τότε που σκηνοθέτησε τις πρώτες του θεατρικές παραστάσεις, το 1938. Και 50 χρόνια από την πρώτη του "ατομική" ταινία, την *Φυλακή*, στα 1948.

Στο υλικό που επιλέχτηκε για το αφιέρωμα θελήσαμε να φωτίσουμε πιο πολύ τις ανθρώπινες πτυχές του Ingmar Bergman, κυρίως μέσα από συνομιλίες με τον ίδιο και τους συνεργάτες του.

Γιατί μας αγαπά και μας αφορά.

Ζαννής Ψάλτης

“Με οδηγεί μόνο η αρχή της ευχαρίστησης...”

Ingmar Bergman

Συνέντευξη στον Stig Björkman

Λίγο πριν τη συζήτησή μας, ξαναείδα την εισαγωγή του *Συντροφιά μ' έναν κλόουν*, τα πρώτα ακόρ της ταινίας. Γιατί μπορούμε να μιλάμε με μουσικούς όρους για την ταινία. Η δομή της είναι πολύ μουσική. Είναι μια εισαγωγή με κλασική σύνθεση. Ξεκινάς μ' ένα πολύ κοντινό γκρο-πλαν, περνάς σ' ένα πιο μακρινό, και δείχνεις τον πρωταγωνιστή, το θείο Καρλ, μόνο στο μεγάλο θάλαμο του νοσοκομείου. Κι ύστερα, κάποια μουσικά ακόρ...

Το ουσιώδες εδώ είναι η μουσική. Αυτό που ακούμε είναι τα δύο πρώτα μέτρα από τον Λατερνατζή (Leierman), το τελευταίο lied του *Χειμωνιάτικου ταξιδιού* του Φραντς Σούμπερτ. Ο Λατερνατζής είναι αυτός που παίζει το οργανέτο, και ο ερμηνευτής τραγουδάει το θάνατο. Αυτά τα δύο πρώτα μέτρα επανέρχονται σαν ένα είδος λάιτ-μοτίβ σ' όλη την ταινία. Είναι αλλόκοτα και υποβλητικά, κυρίως αν σκεφτεί κανείς ότι η σύνθεση γράφτηκε το 1827, λίγους μήνες πριν πεθάνει ο ίδιος ο συνθέτης.

Ξέρω πως η κλασική μουσική σ' ενδιαφέρει και σε εμπνέει από παλιά. Πώς μπήκε στη ζωή σου ο Σούμπερτ;

Ο Σούμπερτ είναι μια παλιά αγάπη, που όμως, παλιότερα, δεν είχε για μένα καμιά ιδιαίτερη σημασία. Μόνο τελευταία, εδώ και λίγα χρόνια, άρχισε να μ' ενδιαφέρει στα σοβαρά. Έχω αγοράσει σε CD όλη του σχεδόν τη μουσική δωματίου: είναι μια εντυπωσιακή παραγωγή έργου. Μελέτησα επίσης από κοντά τον ίδιο τον Σούμπερτ και μου κίνησε το ενδιαφέρον. Πέθανε από σύφιλη στα 32 του χρόνια, το 1828. Ή μάλλον, δεν ξέρουμε αν πέθανε από την αρρώστια ή από τα φοβερά φάρμακα που χρησιμοποιούσαν τότε για τη θεραπεία της. Θα μπορούσε να έχει πεθάνει και δηλητηριασμένος από τον υδράργυρο. Αλλά τα τελευταία χρόνια της ζωής του είναι που έγραφε την πιο παράξενη μουσική. Αφιέρωσα πολύ χρόνο στον Σούμπερτ και βρίσκω ότι κολλάει καλά με την ιστορία μου. Ο τρελός που του έδωσα τον κύριο ρόλο, ο θείος Καρλ, ταυτίζεται με τον Σούμπερτ και τη μοίρα του.

Το Συντροφιά μ' έναν κλόουν είναι μια παραγωγή για την τηλεόραση, και για πρώτη φορά δε δούλεψες με τον Sven Nykvist, που έχει υπογράψει τη φωτογραφία στις περισσότερες ταινίες σου τα τελευταία τριάντα χρόνια. Εδώ, διευθυντές φωτογραφίας, ήταν ο Tony Forsberg και τρεις οπερατέρ της τηλεόρασης. Κι όμως, από τα πρώτα κιόλας πλάνα, έχουμε την εντύπωση ότι αυτή η ταινία ανταποκρίνεται απόλυτα στο κινηματογραφικό σου όραμα.

Κανένας άλλος δεν είναι υπεύθυνος εκτός από μένα. Κάθε εικόνα είναι στην πραγματικότητα μια λύση που μου ανήκει. Οι κάμεραμεν της τηλεόρασης λειτουργούν περισσότερο σαν τεχνικοί. Ασχολούνται με τις κάμερες. Είναι κάτι σαν μηχανικοί, ή, στην καλύτερη περίπτωση, καλοί οπερατέρ. Αντίθετα, είχα έναν καινούριο διευθυντή φωτογραφίας, τον Per Sundin. Οι τηλεοπτικές του κάμερες είναι εξαιρετικά ευαίσθητες. Πιο ευαίσθητες κι από το ανθρώπινο μάτι. Όταν ανοίγει το διάφραγμα σ' αυτές τις κάμερες, ξεχωρίζουν πολύ περισσότερα πράγματα απ' ό,τι το μάτι. Είναι στ' αλήθεια κάτι που με κατέπληξε, όταν μπήκα την πρώτη μέρα σ' αυτό το άσυλο των παλαβών, που λέγεται στούντιο τηλεόρασης. Αυτό που είχαν στήσει δεν έμοιαζε καθόλου με τους φωτισμούς μιας ταινίας. Αντίθετα ήταν ένας φωτισμός σχετικά αδύνατος, που έμοιαζε φανταστικός. Ήταν παράξενο και στην αρχή κάπως ηρεμιστικό. Εμένα, γενικά, μου αρέσει πολύ αυτό το δυνατό φως στο οποίο γυρίζουμε. Υπάρχει κάτι το μαγικό όταν δουλεύεις μέσα σ' έναν κύκλο από πολύ έντονο φως. Όμως, όλα όσα έμαθα δουλεύοντας με τον Sven (Nykvist) τόσα χρόνια, μπόρεσα να τα μεταδώσω στον Per, αυτόν τον καινούριο και αρκετά νέο σπεσιαλίστα του φωτισμού. Στην πραγματικότητα, ήταν να δουλέψω μ' έναν παλιό φίλο που είχε κάνει όλες μου τις δουλειές για την τηλεόραση. Αρρώστησε όμως, και μου πρότειναν αυτόν το νέο, που ήταν καινούριος. Και η εμπειρία υπήρξε πολύ ευχάριστη και για τους δυο μας. Είναι παιδί με πολύ, πολύ ταλέντο.

Μιλάς για τη μαγεία που έχει το στήσιμο των φωτισμών, αυτών που υπάρχουν πραγματικά στο τέλος του Συντροφιά μ' έναν κλόουν, όταν δημιουργείς ένα χώρο με πολύ δραματικούς φωτισμούς γύρω από τους χαρακτήρες σου.

Σ' ό,τι αφορά τους φωτισμούς, η ιδέα μας ήταν να δώσουμε έναν ιδιαίτερο χαρακτήρα σε κάθε πράξη της ταινίας. Οι πρώτες σκηνές σ' αυτό το άσυλο των φρενοβλαβών, εκτός από την ονειρική σκηνή με το θάνατο, έχουν έναν φωτισμό εξαιρετικά λιτό και ψυχρό. Έναν φωτισμό χωρίς σκιές που καταγράφει, που δεν επιβάλλεται. Στο δεύτερο μέρος, στη σκηνή όπου προβάλλεται η ταινία και στη σκηνή της θεατρικής παράστασης, ήθελα έναν φωτισμό γεμάτο σκιές, μαγικό και ζεστό. Οι ηθοποιοί και οι θεατές είναι κλεισμένοι μέσα στη μαγεία της θεατρικής παράστασης, με τα παλιά ντεκόρ και τα κεριά. Και στον επίλογο, ήθελα ένα φως τρελό, εξωπραγματικό. Το φτιάξαμε έτσι για να επιτύχουμε τρεις πράξεις τελείως ξεχωριστές.

Αρχικά έγραψες το Συντροφιά μ' έναν κλόουν για το θέατρο. Πώς κατέληξε να γίνει τηλεταινία;

Όχι, δεν το έγραψα για κάποιο συγκεκριμένο μέσο. Το 'γραψα έτσι, για το κέφι μου, λέγοντας πως θα δούμε τι θα γίνει. Θα μπορούσε να είναι απλώς ένα ανάγνωσμα, ή ίσως ακόμα κάτι άλλο. Χωρίς να προχωρήσουμε σε άλλη σύγκριση, είναι όπως ορισμένα έργα του Bach, όπου έχει γράψει μια σειρά από νότες, ένα μουσικό κομμάτι, χωρίς να προσδιορίσει πώς έπρεπε να παίζεται, ούτε με ποιο όργανο. Με τον ίδιο περίπου τρόπο, έγραψα και το Συντροφιά μ' έναν κλόουν, όπως και την ιστορία που έγραψα το καλοκαίρι, τους Άπιστους. Κι αυτή η ιστορία μπορεί να παραμείνει ένα ανάγνωσμα ή ίσως γίνει τηλεταινία, ραδιοθέατρο, ταινία για σινεμά ή θεατρικό. Μου είναι τελείως αδιάφορο. Σ' ό,τι αφορά το Συντροφιά μ' έναν κλόουν, το Dramaten στη Στοκχόλμη ήθελε να το σκηνοθετήσω. Και τότε είπα γιατί όχι θέατρο. Αργότερα όμως, η Ingrid Dahlberg, που τότε ήταν διευθύντρια των τηλεοπτικών δραματικών παραγωγών, μου έδειξε ξεκάθαρα τις δυνατότητες να γίνει τηλεοπτικό. Και τότε μπόρεσα να στήσω την ιστορία μου ακριβώς όπως είχε γραφτεί.

Στον πρόλογο του βιβλίου σου Πέμπτη Πράξη, γράφεις πως είναι τυχαίο ότι το Μετά την πρόβα έγινε τηλεταινία, κι ότι η Τελευταία κραυγή σκηνοθετήθηκε στο θέατρο. Όμως, δε δίνεις κι εσύ ένα χεράκι βοηθείας στην τύχη, κατά κάποιο τρόπο;

Όχι, κι αυτό είναι η ευχαρίστηση. Εδώ και χρόνια, όταν χρειάζεται να

κάνω κάτι, μόνο η ευχαρίστησή μου της στιγμής είναι αποφασιστική. Από τότε όλες αυτές οι ιστορίες με κέρδη και πρακτικές προϋποθέσεις δε μ' ενδιαφέρουν καθόλου. Κι αυτή η ευχαρίστηση συνδέεται με τους ηθοποιούς. Χρειάζεται πολύ γερό κίνητρο για να ξεκολλήσω από την άνετή μου πολυθρόνα, να παρατήσω την καθημερινή μου ρουτίνα, για να ριχτώ σ' αυτή την άβολη δουλειά που είναι το γύρισμα μιας ταινίας. Όσο για την επαγγελματική μου δραστηριότητα, σκέφτομαι ότι σήμερα, ύστερα από εξήντα χρόνια δουλειάς, έχω το δικαίωμα να παίζω αποκλειστικά για την ευχαρίστησή μου και τίποτ' άλλο.
Όταν λοιπόν μπόρεσα να μαζέψω, για το Συντροφιά μ' έναν κλόουν, μια διανομή με τον Börje Ahlstedt, τον Erland Josephson και τη Marie Richardsson –κι επιπλέον τη Lena Endre, την Pernilla August και τον Peter Stormare– μια διανομή όνειρο, δεν μπορούσα ν' αντισταθώ. Τώρα πια, αυτό που με διασκεδάζει είναι να βρίσκομαι μαζί μ' αυτούς τους ανθρώπους. Έχω όρεξη να είμαι μαζί τους, όρεξη να δω τι καταφέρνουν να κάνουν μ' αυτά που εγώ σκαρφίζομαι. Όλα τ' άλλα είναι χειροτεχνία.

Ο Börje Ahlstedt ήταν αυτονόητος για το ρόλο του θείου Καρλ. Έχει ήδη παίξει τον ίδιο ρόλο σε τρεις άλλες ταινίες...
Φυσικά, ο ρόλος είχε γραφτεί για κείνον. Ο ρόλος του καθηγητή Φόγκλερ γράφτηκε για τον Erland Josephson. Ναι, οι τρεις κύριοι ρόλοι γράφτηκαν γι' αυτούς. Θέλω να πω ότι όταν γράφω έχω πάντα στο μυαλό μου αυτόν ή εκείνο τον ηθοποιό. Συμβαίνει όμως καμιά φορά, όπως με το Φάνυ και Αλέξανδρος, ηθοποιοί πολύ διαφορετικοί από εκείνους που είχα σκεφτεί, να ενσωματώνονται κάποια στιγμή στα σχέδια. Κι αυτό μπορεί να είναι εξίσου ενδιαφέρον, μόλις ξεπεραστεί η αυταπάτη ότι δεν έχω τους ηθοποιούς που ήθελα.

Το βρίσκεις ευκολότερο να γράφεις έχοντας στο μυαλό σου συγκεκριμένους ηθοποιούς;
Είναι αυτονόητο. Βλέπω τους χαρακτήρες μπροστά μου. Το καινούριο μου σενάριο Οι Άπιστοι είναι ολοκληρωτικά γραμμένο για τη Lena Endre. Μπορεί να το περιγράψει κανείς ως εικονογραφημένο μονόλογο, όπου η Lena βρίσκεται όλη την ώρα στο πλάνο. Διηγείται μια ιστορία, απλώς. Η ιδέα μου είναι ότι, ταυτόχρονα, δρα και στο δεύτερο πλάνο, την ώρα που διηγείται την ιστορία της στο κοινό. Είναι πρώτη φορά που συγκεκριμενοποιώ μια τέτοια ιδέα. Είναι πιο ριζοσπαστικό και από την Περσόνα όπου, ήδη από τότε, μιλούσε μόνο ένα πρόσωπο.

Σκέφτεσαι να γυρίσεις τους Άπιστους σύντομα;
Όχι, δε θα τη γυρίσω αυτή την ταινία. Όχι, ξέρεις, δε θα ξαναριχτώ σε μια τέτοια ιστορία. Τώρα θα γυρίσω για την τηλεόραση την παράσταση των Εικονοποιών, που σκηνοθέτησα (στο Dramaten), αλλά εκεί το μεγαλύτερο μέρος της δουλειάς έχει ήδη γίνει.*

* Τελικά το σενάριο των Άπιστων με τη Lena Endre θα το σκηνοθετήσει η Liv Ullmann. Οι Εικονοποιοί για την τηλεόραση αναβλήθηκαν γι' αργότερα. Και ίσως δε γυριστούν. (Σ.τ.Μ.)

Για το καινούριο σου σενάριο, τους Άπιστους, έχεις πολύ καθορισμένη μορφή για τη μορφή της ιστορίας. Θα πρέπει να δώσεις πολύ ακριβείς οδηγίες πάνω στη μορφή.
Και βέβαια. Κατά πάσα πιθανότητα όμως, θα βρω έναν πολύ καλό σκηνοθέτη για το σενάριο, και θα τον διασκεδάσει να δουλέψει μ' αυτούς τους όρους.

Τόσο στο θέατρο όσο και στο σινεμά, σου συμβαίνει να δουλέψεις μ' έναν ηθοποιό διαφορετικό από αυτόν που είχες σκεφτεί. Όπως, για παράδειγμα, η Anita Björk που έπαιξε το ρόλο της Selma Lagerlöf στους Εικονοποιούς, στη θέση της Margareta Krook. Ποιες πιστεύεις, πως μπορεί να είναι οι επιπτώσεις για τη διήγηση ή το έργο που δουλεύεις;
Αν βρεθεί ένας ηθοποιός του ίδιου διαμετρήματος, μ' αυτόν που είχαμε σκεφτεί στην αρχή, τότε δεν αλλάζει τίποτα. Μας δίνει καινούριες πλευρές, ίσως και μια καινούρια άποψη απ' αυτή που γράφτηκε. Στην προκειμένη περίπτωση, ωστόσο, υπάρχει μια ιδιαιτερότητα, σε σχέση με τους τέσσερις ηθοποιούς με τους οποίους δούλεψα για τους Εικονοποιούς, γιατί εγώ λειτούργησα πιο πολύ σαν επόπτης στις πρόβες. Το παιχνίδι έρχεται μόνο του. Δεν είναι πολύ δύσκολο.

Με έναν καινούριο ηθοποιό όμως, θα μπορούσες να εκπλαγείς, κι αυτό θα μπορούσε να έχει θετικές πλευρές.
Όχι, δε θέλω εκπλήξεις. Δεν ρίχνομαι σ' αυτή την καταραμένη περιπέτεια του ισορροπιστή για να εκπλαγώ. Όχι, είναι πολύ δύσκολο. Έχω ανάγκη όμως της σιγουριάς και όλης της εμπιστοσύνης που αυτό μου δίνει, όταν ξέρω τι θα πάρω.

> ...κι αυτή η ευχαρίστηση συνδέεται με τους ηθοποιούς. Χρειάζεται πολύ γερό κίνητρο για να ξεκολλήσω από την άνετή μου πολυθρόνα, να παρατήσω την καθημερινή μου ρουτίνα, για να ριχτώ σ' αυτή την άβολη δουλειά που είναι το γύρισμα μιας ταινίας.

Στο σινεμά, σήμερα, οι διευθυντές διανομής (cast directors), έχουν περισσότερο λόγο. Δεν προτείνουν μόνο το συγκεκριμένο ηθοποιό για το συγκεκριμένο ρόλο, μπορούν και να παρουσιάσουν «προτάσεις ταινίας» ολοκληρωμένες και «πακέτο» με τους ηθοποιούς έτοιμους. Ταινίες «με το κλειδί στο χέρι»... Τι λες γι' αυτή την επίδραση;
(Μεγάλο γέλιο) Ξέρεις καλά πως αυτή τη στιγμή που μιλάμε, γίνονται έντονες συζητήσεις στο Dramaten (Εθνική Σκηνή) πάνω στο θέμα, γιατί δεν έχουμε πια μόνιμους σκηνοθέτες. Σκέφτονται να προσλάβουν αυτούς τους διευθυντές διανομής. Οι θίασοι διαλύονται όλο και περισσότερο. Είναι σημείο των καιρών, μια τάση για την οποία δεν μπορούμε να κάνουμε και πολλά. Κι όπως τα θέατρα προσανατολίζονται όλο και πιο πολύ σε συγκεκριμένες παραγωγές, και σταματούν να είναι θέατρα ρεπερτορίου, οι μόνιμοι θίασοι δεν υπάρχουν πια. Σε οικονομικό επίπεδο είναι πιο συμφέρον, και για τα θέατρα και για τους ηθοποιούς, και οι αίθουσες υποχρεώνονται να εφαρμόσουν μεγαλύτερη αυστηρότητα στον προγραμματισμό τους.

Υπάρχει δηλαδή ο κίνδυνος να δουλεύουν τα θέατρα μ' ένα πιο καπιταλιστικό μοντέλο –όπως στην Αμερική– και να διαλέγουν έργα, ρεπερτόριο και ηθοποιούς με βάση την αρχή της ανταποδοτικότητας.
Όχι, δεν το πιστεύω. Έζησα οχτώ χρόνια στο Μόναχο, όπου δούλευα στο Residenzteater. Είχε έναν μόνιμο θίασο δέκα-δώδεκα ηθοποιών, τη στιγμή που το Dramaten είχε έναν θίασο εβδομήντα-ογδόντα ηθοποιών. Αλλά το Residenzteater είχε ένα ρεπερτόριο πολύ πιο διαφοροποιημένο από το δικό μας θέατρο. Είναι απλά θέμα οργάνωσης. Στη Γερμανία υπάρχουν εκατόν δέκα εθνικές σκηνές, και οι ηθοποιοί κυκλοφορούν από τη μια στην άλλη. Πηγαινοέρχονται. Από καλλιτεχνικής απόψεως αυτό μπορεί να συγκριθεί με τη μουσική. Αν μαζέψεις τέσσερις μουσικούς πρώτης κατηγορίας για να παίξουν ένα κουαρτέτο εγχόρδων, συγχορδίζονται μέσα σε μισή ώρα και φτιάχνουν ένα εκπληκτικό σύνολο. Είναι το ίδιο και με τους ηθοποιούς του θεάτρου.
Έχεις συχνά αναφερθεί στη σημασία που έχει η συνέχεια στη συνεργασία μεταξύ των ηθοποιών, στο σινεμά και το θέατρο.

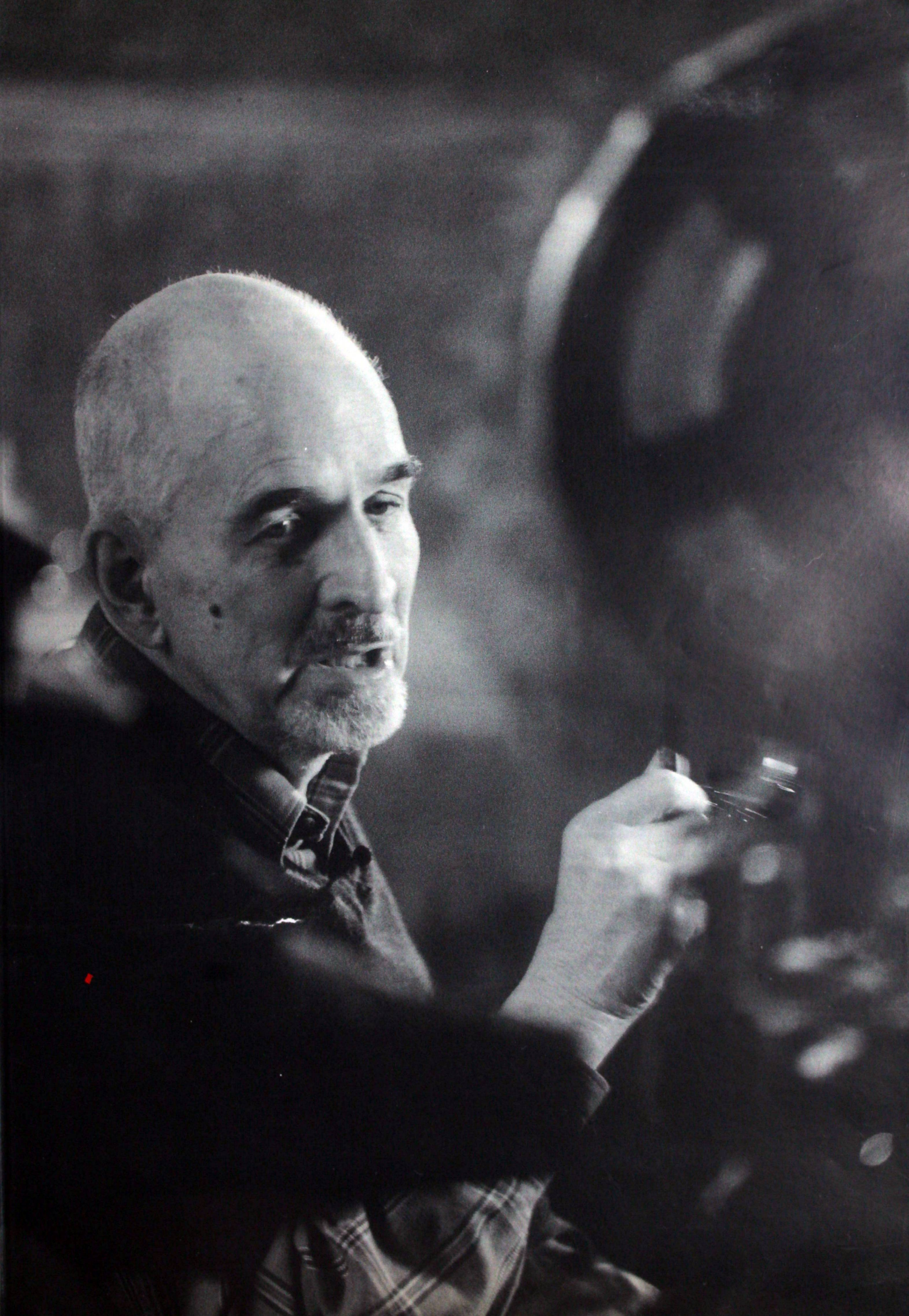

Σίγουρα. Αυτό παρουσιάζει μεγάλα πλεονεκτήματα. Πρέπει όμως να υπάρχει ευελιξία. Κι αυτό γίνεται όσο είναι δικαιολογημένο στο πρακτικό και το καλλιτεχνικό επίπεδο.

Ο Erland Josephson είναι ένας ηθοποιός που δεν είναι μόνο συνάδελφος, αλλά και καλός φίλος, με τον οποίο έχεις δουλέψει πάνω από πενήντα χρόνια. Αυτή τη συνέχεια τη βιώνεις ως εξαιρετικά σημαντική – αλλά σε εμπνέει κιόλας, έτσι δεν είναι;

Ναι. Ο Erland κι εγώ γνωριζόμαστε πάνω από πενήντα χρόνια. Ήταν μαθητής λυκείου στη Στοκχόλμη, όταν συναντηθήκαμε για πρώτη φορά. Εγώ είχα κιόλας ξεκινήσει την επαγγελματική μου καριέρα, αλλά, βέβαια, δε στεκόμουν καλά στα πόδια μου ακόμα. Σ' εκείνο το λύκειο υπήρχε κι ένας λογοτεχνικός κύκλος που τον έλεγαν Concordia και ασχολούνταν και με το θέατρο. Εκεί λοιπόν ανέβασα το Όνειρο θερινής νύχτας και τον Έμπορο της Βενετίας, και ο Erland έπαιζε και στα δύο. Η συνεργασία μας ξεκίνησε το 1937-38. Ή το 1939-40 δε θυμάμαι πια. Η σχέση ανάμεσα στον Erland και σ' εμένα δεν είναι μόνο επαγγελματική.

Είναι και μια σχέση φιλίας. Ο Erland είχε μεγάλη σημασία για μένα κυρίως σαν σύμβουλος και σύντροφος για συζητήσεις. Κι αυτή η συνεργασία ήταν αμοιβαία: γιατί κι ο Erland με χρησιμοποίησε με τον ίδιο τρόπο.

Σ' ένα άρθρο του ο Erland Josephson έδωσε τον ορισμό της δουλειάς του ηθοποιού γράφοντας πως είναι ένα σημείο ισορροπίας ανάμεσα στη μοναξιά και το πνεύμα της συλλογικότητας, πράγμα που είναι μια ιδέα που τη μοιράζονται πολλοί. Εσύ, τη δουλειά σου ως σκηνοθέτη, τη ζεις με τον ίδιο τρόπο;

(Γέλια). Εσύ τι λες; Φυσικά και συμφωνώ μ' αυτό. Η δουλειά μπορεί να ταλαντεύεται ανάμεσα σε μια απελπισμένη μοναξιά κι ένα πνεύμα ομαδικό που μας απελευθερώνει πολύ. Για μένα η μοναξιά καθεαυτή, an sich, δεν υπήρξε ποτέ πρόβλημα. Στην ουσία, μ' αρέσει η μοναξιά και διάλεγα πάντα την απομόνωση ευχαρίστως.

Αποδέχτηκα ανέκαθεν την απομόνωση του επαγγέλματος, που, κατά κάποιο τρόπο, είναι να μένεις έξω από τα πάντα. Οι ηθοποιοί, αντίθετα, πλησιάζουν πάντα ο ένας τον άλλο. Επιπλέον, έχουν κάποιες ιεροτελεστίες που επιβεβαιώνουν αυτό το πνεύμα της ομάδας, με μια έντονη τάση πληθωρικότητας. Ο σκηνοθέτης όμως, είναι δουλειά μοναχική. Ωστόσο, βρίσκεται πολύ κοντά σε ανθρώπους διαφορετικούς, και στη διάρκεια της δουλειάς γίνεται απαραίτητο και με εξαιρετικά έντονο τρόπο το πέρασμα των συνόρων. Όταν πια τελειώσει η δουλειά, σε πιάνει ένα είδος άγχος χωρισμού. Κρατάει κάπου μια βδομάδα κι ύστερα δεν τους ξαναβλέπεις αυτούς τους ανθρώπους. Έχω κάποιους φίλους κοντινούς, τη Bibi (Andersson), τη Liv (Ullmann), τον Erland. Οι άλλοι είναι άνθρωποι που τους αγαπώ πάρα πολύ στ' αλήθεια, τους αγαπώ. Αλλά αυτή η αγάπη βρίσκεται αυστηρά περιορισμένη στο θέατρο από τις δέκα και μισή μέχρι τις πέντε παρά τέταρτο, ή, από τις εννιά μέχρι τις πέντε το απόγευμα όταν γυρίζουμε.

Οι δραστηριότητές σου όμως, απαιτούν και μια δυνατή εσωτερική ισορροπία. Πώς τη δημιουργείς αυτή την εσωτερική ισορροπία;

Όπως είμαι άτομο χαοτικό, που δε χάνει ευκαιρία να εκραγεί, κι είμαι έτοιμος για την καταστροφή, κι επιπλέον είμαι υποχόνδριος κι ελαφρά υστερικός, επιβάλλω στον εαυτό μου μια σιδερένια πειθαρχία όταν εξασκώ το επάγγελμά μου. Γιατί εκείνη τη στιγμή, δεν πρόκειται για μένα αλλά για τους ηθοποιούς. Κι ύστερα δεν αφήνω να μπερδεύονται η ιδιωτική μου ζωή, οι αντιδράσεις μου και τα προσωπικά μου συναισθήματα με την εξάσκηση της δουλειάς μου. Θα ήταν καταστροφικό. Αν έφτανα να βγάλω την κακή μου διάθεση ή αν κρεμούσα τα μούτρα μου, ή ακόμα αν ξέσπαγα σε μια κρίση οργής, αυτό θα γινόταν φοβερά κολλητικό και θα μπορούσε να καταστρέψει τελείως την ατμόσφαιρα της δουλειάς και το κλίμα. Θα ήταν μια φρικτή επαγγελματική αποτυχία. Έχω μάθει, πάει καιρός τώρα, αυτό που έγραφε ο Strindberg: «Να κρατάς την ηρεμία του νου και της καρδιάς». Έχω συνήθειες και ιεροτελεστίες εξαιρετικά αυστηρές, πριν μπω στην αίθουσα που κάνω πρόβες ή στο στούντιο που γυρίζω, γιατί ξέρω πως τα έχω ανάγκη.

Έχω μάθει, πάει καιρός τώρα, αυτό που έγραφε ο Strindberg: «Να κρατάς την ηρεμία του νου και της καρδιάς». Έχω συνήθειες και ιεροτελεστίες εξαιρετικά αυστηρές, πριν μπω στην αίθουσα που κάνω πρόβες ή στο στούντιο που γυρίζω, γιατί ξέρω πως τα έχω ανάγκη.

Στο Συντροφιά μ' έναν κλόουν, ξανασυναντάμε το θέμα του πόσο ευάλωτος είναι ο καλλιτέχνης και η εξωστρεφής και εκτεθειμένη πλευρά του, θέμα που σε απασχόλησε σε μια σειρά ταινίες όπως η Νύχτα των σαλιμπάγκων, το Πρόσωπο, οι Τιποτένιοι, το Αβγό του φιδιού, η Τελευταία κραυγή, κ.λπ. Εδώ μας δίνεις μια καινούρια παραλλαγή. Είναι για σένα σημαντικό θέμα.

Δεν ξέρω πώς ν' απαντήσω σ' αυτό. Το Συντροφιά μ' έναν κλόουν έγινε κάτω από πολύ ιδιαίτερες συνθήκες. Ήμουν απόλυτα πεπεισμένος ότι θα πέθαινα. Μου ήταν τελείως ξεκάθαρο. Ήταν ένα πολύ διφορούμενο συναίσθημα: από τη μια υποχωρούσα μπροστά του και από την άλλη, την ίδια στιγμή, με γοήτευε και μου κινούσε την περιέργεια να μάθω.

Εξάλλου είχα το υλικό της ιστορίας. Το είχα κλέψει από την πραγματικότητα, από το θείο μου Γιόχαν, αυτόν τον παλαβό που όργωσε τη Σουηδία με την αρραβωνιαστικιά του, δίνοντας διαλέξεις και οργανώνοντας προβολές με τη laterna magica. Ήθελα από καιρό να κάνω κάτι μ' αυτό. Κι ύστερα μ' έσπρωξε αυτή η αίσθηση πως βρίσκομαι κοντά στο θάνατο. Με διέγειρε πολύ. Αργότερα, δυστυχώς, αποδείχτηκε πως το προαίσθημά μου ήταν αληθινό. Μόνο που δεν αφορούσε εμένα αλλά τη γυναίκα μου την Ingrid. Αυτό είναι η ιστορία, πίσω από το Συντροφιά μ' έναν κλόουν.

Εμπιστεύτηκες στην Agneta Ekmanner το ρόλο ενός Θανάτου πολύ προκλητικού και πολύ δόλιου.

Ναι, είναι ένα είδος συνέχειας του Θανάτου στην Έβδομη σφραγίδα. Σκέφτηκα πολύ καιρό για να βρω ποια μορφή να δώσω στο Θάνατο στην ταινία. Το κεντρικό πρόσωπο, ο θείος Καρλ, είναι σαν παιδί. Ένα παιδί τρομαγμένο και σκανδαλιάρικο. Και τότε μου ήρθαν ξανά στο μυαλό οι παραστάσεις στο τσίρκο όταν ήμουν παιδί. Εκείνος ο άσπρος κλόουν, πάντα παρών στις παραστάσεις, που μ' έκανε τρελό από φόβο, δεν ξέρω γιατί. Ίσως γιατί ήταν ένας άνθρωπος που όμως δεν ήταν άνθρωπος πραγματικός. Οι άλλοι κλόουν ήταν πάντοτε αστείοι, αλλά ο άσπρος κλόουν ήταν τρομακτικός. Ήταν πάντοτε απάνθρωπος. Ήταν το επικίνδυνο άτομο, που κακομεταχειριζόταν τους υπόλοιπους στο θίασο των κλόουν.

Υπάρχει στην ταινία το θέμα της ταπείνωσης, αλλά το Συντροφιά μ' έναν κλόουν τελειώνει με μια νότα που εκφράζει ένα αίσθημα λύτρωσης. Σ' αυτό μου θυμίζει λίγο το Πρόσωπο, που κι αυτό τελειώνει με μια αίσθηση απελευθέρωσης, όταν οι θαυματοποιοί προσκαλούνται να δώσουν παράσταση για τη βασιλική οικογένεια.

Αυτό είναι δουλειά δική σου. Δε θέλω να μπλέξω με ερμηνείες των

ταινιών μου. Εγώ ερμηνεύω τις ιστορίες μου με το δικό μου τρόπο. Αυτά που σκέφτεσαι και που αισθάνεσαι είναι πολύ ωραία, αλλά δεν ασχολήθηκα, στ' αλήθεια, καθόλου με την ερώτηση να μάθω αν οι σκηνές του τέλους προκαλούν την εντύπωση της λύτρωσης ή όχι. Με όλη την εμπιστοσύνη, αυτό το αφήνω στην εκτίμηση του θεατή.

Η κινηματογραφία και η ιστορία του κινηματογράφου επανέρχονται συχνά στα τελευταία σου έργα. Εδώ στο Συντροφιά μ' έναν κλόουν, ή στην Τελευταία κραυγή, το έργο σου για τον φον Κλέρκερ. Και έστησες τους Εικονοποιούς πάνω σε μια συνάντηση ανάμεσα στον Viktor Sjöström και τη Selma Lagerlöf, μπροστά στην προβολή του Αμαξά-φάντασμα. Λες ότι έχεις δει αυτή την ταινία καμιά εκατοστή φορές. Τι είναι αυτό που τόσο σε γοητεύει στον Άμαξα-φάντασμα;
Είναι αλήθεια πως, ο Αμαξάς-φάντασμα είναι το κλειδί που ανοίγει το κινηματογραφικό μου σύμπαν. Το θεωρώ σχεδόν αξίωμα ότι ο Αμαξάς-φάντασμα είναι ένα από τα αριστουργήματα τα πιο απόλυτα στην ιστορία του κινηματογράφου. Αν οργανώσουμε μια κινηματογραφική «παρέλαση επιτυχιών», των πιο σημαντικών ταινιών της ιστορίας του σινεμά, ο Αμαξάς-φάντασμα θα ήταν, χωρίς αμφιβολία, μία απ' αυτές τις ταινίες.
Έχω δουλέψει με τον Viktor Sjöström. Έπαιξε σε δύο ταινίες μου, Προς τη χαρά και Αγριοφράουλες. Κι όταν έκανα την Κρίση, την πρώτη μου ταινία, ήταν καλλιτεχνικός διευθυντής της SF (Svensk Filmindustri). Εκείνη την εποχή ήμουν παράφορος, με απεχθάνονταν όλοι κι ήμουν εξαιρετικά αβέβαιος για τον εαυτό μου. Ξαφνικά όμως, ο Sjöström ήταν πολύ παρών όταν τρώγαμε πρωινό στην Filmstaden (Κινηματογραφούπολη), τα στούντιο της SF, και με προστάτεψε, με εκπαίδευσε. Έβαζε το μπράτσο του γύρω μου και μου μίλαγε. Του ήμουν ταπεινά ευγνώμων: είχα, επιτέλους, βρει κάποιον που ήταν ευγενικός, που ήθελε να μου μιλήσει ευγενικά. Εγώ έφτιαξα αμέσως μια πατρική φιγούρα κι από τότε ζήσαμε έτσι. Τον αγαπούσα στ' αλήθεια πολύ.
Αυτό που βρίσκω γοητευτικό στους Εικονοποιούς είναι ότι συζητάνε για την πολύπλοκη και μοναδική διαδρομή που οδηγεί σ' ένα ολοκληρωμένο και τέλειο αριστούργημα. Είναι τόσες οι συγκυρίες και οι συμπτώσεις που συντέλεσαν στη δημιουργία του Αμαξά-φάντασμα, αυτή την ξεχωριστή ταινία. Αυτό με έχει πολύ γοητεύσει (...)

Έχεις ζήσει με το σινεμά σχεδόν εβδομήντα πέντε χρόνια, τα τρία τέταρτα της ιστορίας του κινηματογράφου. Αυτό μοιάζει να είναι για σένα μια τροφή εξίσου ζωτική με μια πιο υλική τροφή. Ποια είναι η άποψή σου για την εξέλιξη του σινεμά;
Η αίσθηση παραμένει η ίδια. Τίποτα δεν άλλαξε. Αν το δούμε από καθαρά τεχνική άποψη, αυτό το μέσο βασίζεται πάνω σε μια μικρή ατέλεια του ματιού, του οπτικού νεύρου, και συγχρόνως στην προβολή, όταν ο σταυρός της Μάλτας προωθεί διακεκομμένα κάθε εικόνα που φωτίζεται φευγαλέα. Αυτό δεν έχει αλλάξει εδώ κι εκατό χρόνια. Η μηχανή προβολής είναι, σε γενικές γραμμές, το ίδιο μηχάνημα που χρησιμοποίησαν οι αδελφοί Λιμιέρ στο Παρίσι στα 1895. Όποιος και αν είναι ο βαθμός της τεχνικής περιπλοκότητας, η διαδικασία προβολής παραμένει η ίδια, αυτές οι μεμονωμένες εικόνες που κυνηγιούνται, έχοντας ένα απόλυτο μαύρο κενό ανάμεσά τους. Κι αυτό, το μάτι μας το αντιλαμβάνεται ως κίνηση. Είναι πολύ παράξενο αυτό.
Ο Harry Martinsson (Σ.τ.Μ. Σουηδός Νομπελίστας συγγραφέας) περιέγραφε την αίθουσα του σινεμά ως «το ναό αυτών που δειλιάζουν μπροστά στη ζωή». Το σκεφτόμουν αυτό την τελευταία φορά που χώθηκα στην αίθουσα του σινεμά Sture, στις τρεις το απόγευμα, με άλλους εφτά οχτώ ξεπεσμένους. Και το σινεμά, η τηλεόραση, η εικόνα που κινείται, εξακολουθεί να μας τρέφει και να δρα πάνω στα συναισθήματά μας. Οι άνθρωποι έχουν γενικά, μια ζωή τόσο φτωχή σε συναισθήματα, βρίσκονται τόσο βουτηγμένοι στο μαύρο σκατό, κυρίως από συναισθηματικής πλευράς. Ο κινηματογράφος, λοιπόν, και η τηλεόραση, τους προμηθεύουν συναισθήματα. Αυτό δεν άλλαξε με τον καιρό.

Ο κινηματογράφος είναι μια μορφή τέχνης που μπορεί να προστατευτεί, ευτυχώς...
Αυτό, αντιθέτως, το βρίσκω λίγο αμφίβολο. (Μεγάλο ξέσπασμα γέλιου).

Αμφιβάλλεις στ' αλήθεια;
Φυσικά· και είναι διασκεδαστικό να βλέπεις παλιές ταινίες. Είναι θαύμα. Έχω ένα είδος ανωμαλίας μέσα μου, λατρεύω τις παλιές ταινίες και μου κάνει μεγάλη ευχαρίστηση να τις βλέπω. Στην ουσία όμως, προτιμώ από μακριά το θέατρο όπου δίνουν έναν αριθμό παραστάσεων κι ύστερα κατεβάζουν την αυλαία, οι ηθοποιοί βγάζουν τις περούκες τους, ξεμακιγιάρονται και σύντομα θα τους ξαναδούμε στο επόμενο έργο. Και δε μας μένει παρά η ανάμνηση της παράστασης. Αγαπώ αυτό το «τώρα» της θεατρικής παράστασης, αλλά υποφέρω με νηφαλιότητα το γεγονός ότι οι παλιές μου ταινίες εξακολουθούν να υπάρχουν.

Στο νησί σου, το Fårö, βλέπεις τακτικά –κάθε μέρα– ταινίες στη δική σου αίθουσα προβολής. Πώς διαλέγεις τις ταινίες σου; Πάντα με βάση την αρχή της ευχαρίστησης ή έχεις καμιά φορά και την περιέργεια να γνωρίσεις τον τάδε κινηματογραφιστή και να δεις μια σειρά από έργα του;
Καθόλου. Μόνο η αρχή της ευχαρίστησης με οδηγεί. Δεν έχω κανένα σύστημα σ' αυτόν τον τομέα. Αλλά στη διάρκεια μερικών καλοκαιριών είδα στην ουσία όλη τη σουηδική παραγωγή της δεκαετίας του '30. Διασκέδασα εξαιρετικά. Ύστερα υπάρχουν οι ταινίες στις οποίες επανέρχομαι. Ξεγελιέται κανείς εύκολα από τις παλιές εμπειρίες του. Λες, αυτό το φιλμ το έχω ξαναδεί. Αλλά τι; Δεν έχεις παρά τη σκιά μιας μνήμης γι' αυτό που διηγείσαι. Ίσως, τότε, η σκιά μιας ή δυο εικόνων ή και μερικών ακόμα, να σου 'ρχονται στη μνήμη. Στην πραγματικότητα όμως, τα έχεις ξεχάσει όλα στην ουσία. Ακριβώς όπως όταν βρίσκεσαι μπροστά στη βιβλιοθήκη σου και σκέφτεσαι: «Τι να διαβάσω τώρα;» Τους αδελφούς Καραμαζόφ τους έχω ξαναδιαβάσει. Πότε όμως; Όταν σπούδαζα λογοτεχνία, στα νιάτα μου, στα τέλη της δεκαετίας του '30. Και μετά το ξαναδιαβάζω το βιβλίο. Κι είναι έργο συγκλονιστικό. Ή παίρνω τον Gösta Berling της Selma Lagerlöf. Στρογγυλοκάθεσαι, το ξαναδιαβάζεις και σε συνεπαίρνει και πάλι. Το ίδιο γίνεται και με το σινεμά.
Πρόσφατα ξαναείδα μερικές ταινίες του Αγγελόπουλου στην κινηματογραφική λέσχη. Τον Θίασο και το Τοπίο στην ομίχλη μεταξύ άλλων. Μου είχαν αρέσει εξαιρετικά όταν τα πρωτοείδα. Όμως τώρα δεν είναι τίποτα. Αυτές οι μακριές, μακρόσυρτες σκηνές μοιάζουν να μην οδηγούν πουθενά. Ύστερα ο Αγγελόπουλος φαίνεται να έχει απαρνηθεί ένα από τα πιο γοητευτικά πράγματα του κινηματογράφου, εννοώ το γκρο πλαν. Να στριμώξεις τον ηθοποιό από πολύ κοντά, τα μάτια του, το δέρμα του, τα χείλη του. Αντίθετα, είδα τον Μελισσοκόμο που άλλοτε τον θεωρούσα μια καλή ταινία. Τώρα, αντιλαμβάνομαι πως είναι ένα αριστούργημα. Είναι μια εμπειρία απίστευτα συγκλονιστική. Αυτό συμβαίνει συχνά. Κι αυτό είναι το διασκεδαστικό. Οι ταινίες εξακολουθούν να αποτελούνται απ' αυτές τις ίδιες καταραμένες μπομπίνες φιλμ, αλλά ξαφνικά διαπιστώνω ότι για μερικές ταινίες έχω αλλάξει γνώμη. Και τι είναι αυτό που με κάνει ν' αλλάξω γνώμη;

Όταν κοιτάς τη μακριά σου καριέρα στο σινεμά και το θέατρο, υπάρχει κάτι που να μην το έχεις κάνει, κάτι που να σου λείπει;
Τα Παραμύθια του Χόφμαν! Η όπερα του Όφενμπαχ. Μ' ενοχλεί που δεν μπόρεσα να την κάνω.

Παραλίγο να την κάνεις δηλαδή...
Ναι, πραγματικά παραλίγο ν' ανεβάσω τα Παραμύθια του Χόφμαν στην Όπερα του Μονάχου, μ' έναν διευθυντή ορχήστρας που τον έλεγαν Kurz Kleidert. Αλλά τσακωθήκαμε γιατί ήθελε να κάνει όλη την όπερα στη γλώσσα του πρωτοτύπου, δηλαδή στα γαλλικά. Όπως τα Παραμύθια του Χόφμαν έχουν πολύ διάλογο μιλητό, εγώ ήθελα να τ' ανεβάσω στα γερμανικά. Εκείνος δεν ήθελε. Στο τέλος δεν το σκηνοθέτησα. Είναι κρίμα. Αλλά είναι, νομίζω, το μόνο πράγμα που έχω μετανιώσει που δεν το έχω κάνει. Αλλιώς, έχω καταφέρει να κάνω αυτό που ήθελα. Από το 1955, όταν προς έκπληξη όλων, είχα παγκόσμια επιτυχία με τα Χαμόγελα καλοκαιρινής νύχτας, μου δόθηκε όλο το ελεύθερο να κάνω ό,τι ήθελα. Χρειάστηκε να σεβαστώ κάποιον προϋπολογισμό, βεβαίως, αλλά αυτό ήταν και ο μοναδικός όρος. Και ποτέ κανένας δεν έσκυψε πάνω από τον ώμο μου να μου πει τη γνώμη του για τη δουλειά μου. Και ίσως αυτό να είναι λίγο μια έρημος. Αλλά αυτό είναι μια άλλη ιστορία...

Η συνέντευξη με τον Stig Björkman έγινε στις 31 Μαρτίου 1998, στη Στοκχόλμη. Δημοσιεύτηκε στα Cahiers du Cinéma, τεύχος 534.

Μετάφραση Ζαννής Ψάλτης

Ingmar Bergman

Θέλετε να γίνετε ηθοποιός;

Εμπρός, ο κύριος Μπέργκμαν, ο σκηνοθέτης; Εδώ Άργε, δικηγόρος. Θα 'θελα να ρωτήσω αν μπορείτε να μου κάνετε μια εξυπηρέτηση. Δεν είναι ακριβώς επαγγελματική, αφορά το γιο μου. Θα μπορούσε να σας συναντήσει; Θα μπορούσατε να του δώσετε τη γνώμη σας σχετικά με το ταλέντο του για το θέατρο; Καταφέραμε να πάρει το απολυτήριο του Λυκείου, κι ύστερα παρουσιάστηκε μια φορά στις εξετάσεις του Δραματικού Θεάτρου, αλλά αρρώστησε με ερυθρά και δεν πέρασε. Τώρα είναι στο δεύτερο χρόνο κάποιας Δραματικής Σχολής που ο Θεός ξέρει τι είδους είναι, και δεν ξέρουμε πια τι να κάνουμε. Δε θέλει ν' ασχοληθεί με τίποτα το ουσιαστικά σοβαρό κι ασχολείται μόνο μ' αυτή την περίφημη σχολή. Προσπαθήσαμε να τον λογικέψουμε και, τελικά, αποφασίσαμε να συμβουλευτούμε έναν επαγγελματία. Στη σχολή τού λένε πως είναι προικισμένος, αλλά ξέρουμε τι σημαίνουν τέτοιου είδους εκτιμήσεις. Έχετε καμιά ιδέα γι' αυτή τη σχολή; Ο δικηγόρος κ. Άργε μού λέει ένα όνομα.

– *Όχι, δεν είναι καλή σχολή.*

– Και πώς μπορούμε να ξέρουμε αν μια σχολή είναι καλή ή κακή;

– *Αυτό μπορεί να σας το πει η Ένωση των Σουηδικών Θεάτρων.*

– Τι είναι αυτό; Διαφημίζονται στις εφημερίδες;

– *Όχι, είναι πολύ καθώς πρέπει και διακριτικοί, δε διαφημίζουν την ύπαρξή τους.*

– Α, ωραία. Το λοιπόν, κύριε σκηνοθέτη, δε θα μπορούσατε να μου κάνετε αυτή τη μικρή εξυπηρέτηση; Φαίνεστε ενημερωμένος πάνω σ' αυτά τα πράγματα και ο γιος μου υποσχέθηκε ν' ακούσει τη συμβουλή σας. Αυτά που του λέμε *εμείς*, τα γράφει στα παλιά του τα παπούτσια.

– *Και τι του λέτε, δηλαδή;*

– Να, ότι μπορεί να κάνει το επάγγελμα που θέλει, αλλά κι εμείς θέλουμε να δούμε ένα αποτέλεσμα, κατά κάποιο τρόπο. Όταν εγώ ήμουν στην ηλικία του...

– *Δε νομίζω πως έχω συμβουλές να δώσω. Καλύτερα να μιλήσετε με την Ένωση Θεάτρων.*

– Ακούστε, σας παρακαλώ. Μιλάμε αρκετή ώρα στο τηλέφωνο, θα λέγαμε μάλιστα ότι σχεδόν γνωριζόμαστε. Το μόνο που σας ζητάω είναι να δείτε το παλικάρι μου μια στιγμούλα και να του πείτε πως δεν είναι φτιαγμένος ούτε για θέατρο ούτε για σινεμά ούτε για το τσίρκο. Θα πληρωθείτε με το λεπτό. Καταλαβαίνω ότι ο χρόνος σας είναι πολύτιμος. Και ο δικός μου χρόνος είναι πολύτιμος. Τα παιδιά μάς βάζουν σε πολλές έγνοιες. Πάνε δυο μήνες που η κόρη μου παντρεύτηκε μ' ένα ζωγράφο, στο Παρίσι, ένα Νοτιοαφρικανό. Μπαμμπουμ ξαφνικά και το μαθαίνουμε από τις εφημερίδες. Είναι πραγματική κόλαση όταν μεγαλώσουν τα παιδιά, περιμένετε κύριέ μου, και θα δείτε κι εσείς.

Δώσαμε ραντεβού ραντεβού κι ο νεαρός με περίμενε, στην ώρα του, στα γραφεία της SF. Χαιρετηθήκαμε. Είχε όψη κανονική. Μάτια χαρούμενα, χαμόγελο γεμάτο ειλικρίνεια, αν και λίγο ενοχλημένο, μαλλί άφθονο και ακατάστατο, αλλά περιποιημένο, επιδερμίδα υγιής και ηλιοκαμένη.

– *Μιλάμε στα ίσια, έτσι; Θέλετε να συνεχίσετε να κάνετε τον ηθοποιό, ο μπαμπάς σας θέλει ν' ακολουθήσετε μια τίμια απασχόληση, κι εσείς πηγαίνετε σε δραματική σχολή και δεν ξέρετε τι λύση να βρείτε.*

– Ξέρω μόνο πως αν δε μ' αφήσουν να κάνω θέατρο, δε θα μπορέσω να ζήσω άλλο. Δεν μπορώ να φανταστώ τίποτα άλλο. Το θέατρο είναι η ζωή μου.

– *Αυτό* μπορεί *να είναι αλήθεια, αλλά δεν είναι καθόλου σίγουρο. Στην περίπτωσή σας, είναι περισσότερο από αμφίβολο.*

– Και πού το ξέρετε;

– *Έχετε θυσιάσει έστω και το παραμικρό γι' αυτό το δήθεν πάθος σας; Όχι. Μένετε στους γονείς σας, κοιμάστε στο σπίτι, τρώτε στο σπίτι, σας δίνουν χαρτζιλίκι, ο μπαμπάς σας πληρώνει τη σχολή.*

– Μα η δουλειά στη σχολή είναι στ' αλήθεια σκληρή.

– *Φυσικά, αλλά δεν είναι παρά ένα παιχνίδι, αφού δεν υπάρχει ρίσκο. Λέτε ότι στόχος σας είναι η Σχολή του Δραματικού Θεάτρου. Εντάξει, συμφωνώ, ωραίος ο στόχος, για την ώρα. Οι πιθανότητες να μπείτε, όμως, θα είναι λίγες κι αυτή τη φορά. Και το παιχνίδι θα συνεχιστεί γι' άλλον ένα χρόνο.*

– Δουλεύουμε πολύ σοβαρά. Δεν καλαμπουρίζουμε.

– *Στη Στοκχόλμη υπάρχουν άπειρες δραματικές σχολές, από απαράδεκτες μέχρι εγκληματικές. Μόνο τρεις είναι οι σοβαρές. Εσείς δεν πηγαίνετε σε καμιά απ' αυτές. Ο μπαμπάς σας θα μπορούσε να πετάξει τα λεφτά του απ' το παράθυρο.*

– Με πονάει αυτό που μου λέτε.

– Ναι, είναι για κλάματα και κανείς δεν μπορεί να κάνει τίποτα. Γιατί δεν ξεκινάτε κι εσείς μια δραματική σχολή; Χρειάζεστε μόνο μια υπόγα και μια μούρη ελαστική, σαν τη συνείδηση. Αλλά δεν είναι αυτό το θέμα της κουβέντας μας.
– Θέλετε να πείτε ότι θα 'πρεπε να την παρατήσω αυτή τη σχολή;
– Οπωσδήποτε.
– Και τι θα κάνω;
Ο νεαρός χλόμιασε κι έγινε σκυθρωπός. Το φως πίσω από τα μάτια του είχε σβήσει.
– Σκέφτομαι ό,τι ακριβώς και ο μπαμπάς σας: θα 'πρεπε ν' ασχοληθείτε με κάτι χρήσιμο. Μια οποιαδήποτε δουλειά, για να μην εξαρτιέστε πια από τους γονείς σας. Από τη στιγμή που θα 'χετε ένα εισόδημα, θα μπορέσετε να φύγετε από το σπίτι και να νοικιάσετε ένα δωμάτιο, κι από κει και πέρα ν' αποφασίσετε τι θα κάνετε με τον ελεύθερο χρόνο σας. Υπάρχουν δραματικές σχολές που έχουν βραδινά μαθήματα.
– Κι αυτό σημαίνει ότι θυσιάζω κάτι;
– Μα και βέβαια. Να δουλεύεις τη μέρα και να σπουδάζεις το βράδυ είναι πολύ κουραστικό και όχι ιδιαίτερα διασκεδαστικό. Αν, όμως, θέλετε να σεβαστούν την επιθυμία σας να κάνετε θέατρο, είναι ο μόνος δρόμος. Και κάνοντας μια κανονική δουλειά, θ' αποκτήσετε εμπειρίες με ανθρώπους, κι αυτό είναι ίσως το πιο σημαντικό.
– Κι αν δεν αντέξω;
– Ε, τότε δε θ' αντέξετε ούτε και αργότερα. Το θέατρο είναι εξίσου δύσκολο με οποιαδήποτε χειρωνακτική δουλειά, αλλά τίποτα δεν είναι τόσο σκληρό. Δεν υπάρχει δραστηριότητα που να επιτίθεται τόσο βίαια στην προσωπικότητα. Τίποτα δεν είναι πιο ταπεινωτικό και εξοργιστικό. Οι συναισθηματικές θύελλες και οι στιγμές που ζεις φυσιολογικά γίνονται πιο σπάνιες. Όσο για το κοινό που σε καταδυναστεύει και τον πανικό, αυτά είναι σιαμαίοι αδελφοί.
– Κι εσείς, τότε, γιατί συνεχίζετε;
– Γιατί δεν μπορώ να συγκρατήσω τον εαυτό μου.
– Και με συμβουλεύετε να σταματήσω;
– Δε σας συμβουλεύω απολύτως τίποτα, για να μην έχετε κανέναν να του ρίξετε το κρίμα, αν πάνε στραβά τα πράγματα.
– Δε θα μπορούσα να σας παίξω καμιά σκηνή, να δείτε;
– Για ποιο λόγο; Δεν έχω καμιά δουλειά για σας. Το πολύ, θα μπορούσα, ίσως, κάποια στιγμή στο μέλλον, να σας χρησιμοποιήσω για κομπάρσο. Δεν έχετε καν ακούσει ούτε λέξη απ' όσα σας είπα μέχρι τώρα. Έχετε μόνο μια ιδέα στο κεφάλι σας: Θα συναντήσω τον τύπο, θα ενδιαφερθεί για μένα, θα μ' αφήσει να του κάνω μια οντισιόν, θ' αρπάξει το τεράστιο ταλέντο μου και θα μου δώσει δουλειά από την ακρόαση κιόλας. Και από κείνη τη στιγμή η καριέρα μου έχει φτιαχτεί, και τον πατέρα μου μπορώ να τον γράφω κανονικά.
– Έχετε δίκιο, είμαι άχρηστος και ματαιόδοξος. Μα τι μπορώ να κάνω; Ν' αυτοκτονήσω;
– Ξεφορτωθείτε αυτές τις άχρηστες ιδέες. Βάλτε σε τάξη το μυαλό σας, πετάξτε αυτές τις φαντασιώσεις και τα όνειρα που σας κοιμίζουν όρθιο, κοιτάξτε την απόσταση που σας χωρίζει από το στόχο σας και διαπιστώστε ότι βρίσκεται πολύ μακριά. Μην προφέρετε ποτέ σας λέξεις όπως «ταλέντο», «προικισμένος» ή «αισθάνομαι». Χρησιμοποιείστε τη θέλησή σας, αν έχετε. Διαβάστε, κοιτάξτε γύρω σας, κρατήστε σημειώσεις, σκεφτείτε... Ασκηθείτε, να μπορεί το σώμα σας να σας υπακούει και ν' αντιστέκεται. Και το ξαναλέω: Κοιτάξτε γύρω σας. Κοιτάξτε τους ανθρώπους. Πηγαίνετε στο θέατρο, επιλέξτε τα είδωλά σας, λατρέψτε τα, ακολουθείστε τα μεγάλα παραδείγματα: δεν κοστίζει τίποτα. Μπορείτε κάλλιστα να είστε επικριτικός, αλλά μην ξεχνάτε πως είναι πιο ευχάριστο να θαυμάζετε. Ας πούμε ότι διαθέτετε γι' αυτό τέσσερις ώρες κάθε βράδυ και έξι ώρες την Κυριακή. Είναι τριάντα ώρες, τεράστιος χρόνος. Φτιάξτε ένα πρόγραμμα για τις ασκήσεις σας κι ακολουθείστε το.

Έτσι τελείωσε η συνομιλία μας. Και ο νεαρός ρίχτηκε στ' αλήθεια στη ζωή. Απαρνήθηκε κάθε βοήθεια, κάτι που πλήγωσε τον μπαμπά του κι έκανε έξω φρενών τη μαμά του, βρήκε μια δουλειά κι αφιερώθηκε στο θέατρο τα βράδια. Ερχόταν πού και πού να με δει, για λίγα λεπτά, και να μου πει πώς τα πήγαινε. Η ζωή του δεν ήταν εύκολη και το μέλλον έμοιαζε σκοτεινό: του δώσανε κάποιους ρόλους κομπάρσου, έκανε λίγο θέατρο σε ομάδες του πανεπιστημίου. Δεν έτρωγε όπως έπρεπε, κι έπαθε ένα ελκάκι στο στομάχι. Ερωτεύτηκε μια κοπέλα λίγο μεγαλύτερή του, αλλά εκείνη δεν είχε παρά μόνο μία επιθυμία: να παντρευτεί. Εκείνος σαν να μίκραινε, γινόταν γκρίζος κι έχασε την εμπιστοσύνη στον εαυτό του.
– Τώρα τα παρατάω.
– Κάντε το. Δοκιμάσατε κι αποτύχατε. Εντάξει. Τώρα λογικεύεστε και γυρίζετε στην πατρική εστία. Πολύ ωραία.
– Γιατί δε με ενθαρρύνετε; Ο μπαμπάς μού υπόσχεται ένα ταξίδι στο εξωτερικό, μόνο να παρατήσω το θέατρο. Γιατί, λοιπόν, να επιμένω αφού, έτσι κι αλλιώς, δεν πάει πουθενά; Έχω επισκεφτεί όλους τους σκηνοθέτες του θεάτρου και του σινεμά. Κανένας τους δε με θέλει. Τα παρατάω όλα. Το θέατρο μου προκαλεί αηδία σχεδόν, με πονάει παντού και πιο πολύ εδώ.
Ο νεαρός χτύπησε το στήθος με τη γροθιά του, κι ακούστηκε μια ηχώ υπόκοφη και θλιβερή.
– Πρέπει να 'χει κάτι που να το πιστεύει κανείς, αλλά δεν πιστεύω σε τίποτα πια, κι η αρραβωνιαστικιά μου γκρινιάζει συνέχεια. Υπάρχει τεράστια απόσταση ανάμεσα σε μένα και τον πιο απλό θεατρίνο, το διανοείστε!
– Δηλαδή δεν έχετε πια δουλειά;
– Ούτε από μακριά! Άφησα τη δουλειά μου εδώ και δυο μήνες, όταν μου υποσχέθηκαν αυτό το δοκιμαστικό που τέλειωσε πριν καλά καλά αρχίσει.
– Και το πρόγραμμα δουλειάς;
– Τον περισσότερο καιρό είμαι ξαπλωμένος ανάσκελα, κοιτάω το ταβάνι και μασουλάω ό,τι βρω.
– Και η σχολή;
– Η σχολή! Μπορούμε να κάνουμε μαθήματα μια ζωή; Δεν έχει νόημα. Ευχαριστώ πολύ! Τώρα θα γυρίσω σπίτι και θ' απαρνηθώ τα νεανικά μου λάθη. Χαίρετε.

Την άλλη μέρα ξαναήρθε. Τώρα, όμως, ήταν ένας έφηβος με μάγουλα ροδαλά και κατακαίνουρια γραβάτα.
– Όταν γύρισα σπίτι, χθες, είχα ένα μήνυμα από το Εθνικό Θέατρο. Με προσλαμβάνουν. Έναν ασήμαντο ρολάκο. Πέντε ατάκες. Έχω όμως μια καλή είσοδο και με λίγη δουλειά μπορεί να φτιαχτεί χαρακτήρας. Θα κάνω και τον φροντιστή. Ευτυχώς, δεν είχα καιρό να τα πω με το γέρο μου. Τρεις μήνες περιοδεία. Είναι μεγάλο διάστημα. Τα χάλασα με την αρραβωνιαστικιά μου, είναι το μόνο λογικό. Πρέπει να είμαι ελεύθερος, διάβολε. Αρχίζουμε πρόβες την Τετάρτη! Θα μου πληρώσουν και τις πρόβες. Ο θίασος δεν είναι κακός. Θα 'χω και κάποιες δυνατότητες για σπουδές. Τώρα πάω να υπογράψω συμβόλαιο, αλλά ήθελα να περάσω να σας χαιρετήσω.
Γεια σας κι ευχαριστώ.

Ένας ηθοποιός είχε γεννηθεί.

Αυτό το κείμενο δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά τον Σεπτέμβρη του 1951 στο περιοδικό Filmjournalen, με τον τίτλο «Θέλετε να κάνετε σινεμά;». Αναδημοσιεύτηκε στο γαλλικό περιοδικό Positif, τον Μάιο του 1998, με τον τίτλο: «Θέλετε να γίνετε ηθοποιός;», που είναι πιο κοντά στο νόημα του κειμένου.
Στα 1951, ο Bergman ήταν τριάντα τριών και μοίραζε το χρόνο του ανάμεσα στο θέατρο και τον κινηματογράφο, κάτι που το κάνει εδώ κι εξήντα χρόνια. Εκείνη τη χρονιά είχε πρεμιέρα τον Οκτώβρη η ταινία του Χαμόγελα Καλοκαιρινής Νύχτας, και ένα μήνα αργότερα, το Νοέμβρη, η παράσταση του Rose Tattoo που σκηνοθετούσε στο Δημοτικό Θέατρο του Norrköping.

Erland Josephson

Το ανοιχτόκαρδο λιβάδι του Ingmar

Στο έργο του Ingmar Bergman «Σειέται και Κορδώνεται»* (Συντροφιά μ' έναν κλόουν) εμφανίζονται δύο σοφοί και έμπειροι τρελοί, ο μηχανικός Καρλ Όκερμπλουμ και ο καθηγητής της εξηγητικής Όσβαλντ Φόγκλερ.

Μέσα στο τρελοκομείο σχεδιάζουν μαζί μια κοινή επιχείρηση, γιατί μία «από κοινού επιχείρηση» δίνει στη ζωή περιεχόμενο και νόημα. Η κοινή αυτή επιχείρηση είναι μια επιχείρηση με επίκεντρο τη μοναξιά, τη μοναξιά του Φραντς Σούμπερτ, τη μοναξιά του καλλιτέχνη.

Όταν ο Bergman ξεκινάει μια δουλειά, μια ταινία ή μια θεατρική παράσταση, του αρέσει να λέει στους συνεργάτες του ότι θα πάρουν μέρος σε μια επιχείρηση από κοινού. Μία από τις πολλές του κινητήριες δυνάμεις όταν δημιουργεί, όταν προγραμματίζει ή όταν φαντάζεται είναι σίγουρα η βαθιά του επιθυμία συμμετοχής σε κάτι ομαδικό. Αυτό μπορεί, συχνά, να έρχεται σε σύγκρουση με την ανάγκη του να απομονώνεται, και με την απολυταρχική του διάθεση να αποφασίζει σχεδόν τα πάντα, αλλά και την απέχθειά του για εκπλήξεις και απρογραμμάτιστους αυτοσχεδιασμούς.

Είναι παράξενο ότι, αυτή του η στάση, αφήνει χώρο για τη χαρούμενη και παιχνιδιάρικη ατμόσφαιρα, γεμάτη προσδοκίες, που υπάρχει γύρω του στη διάρκεια της δουλειάς.

«Τώρα, που να πάρει, θα μαζευτούμε όλοι μαζί γύρω από τη μοναξιά του ανθρώπου».

Ακούγεται παράδοξο, αλλά δεν είναι καθόλου.

Στα νιάτα του, ο Bergman έβλεπε τον εαυτό του ξένο με το περιβάλλον του· ένα αουτσάιντερ. Και είχε λόγους. Βρισκόταν έξω από τον κύκλο των συναδέλφων του συγγραφέων, που συχνά τον θεωρούσαν γυμνασιόπαιδο, που δεν τον άγγιζε η κοινωνία και οι κοινωνικές αλλαγές, κλειδωμένο σε διάφορες δυσάρεστες πλευρές της εφηβείας.

Αυτό που στην πραγματικότητα ήταν τόλμη, το απέρριπταν ως κοινότυπες ανωμαλίες κι όταν ξεπερνούσε κάποια όρια, μιλούσαν για ανώριμη εξέγερση που οφειλόταν στα τελείως δικά του, προσωπικά προβλήματα.

Όλα αυτά τα ξαναβρίσκουμε, με διάφορες μορφές, στην εταιρεία Όκερμπλουμ, Φόγκλερ και Σία. Και αυτοί οι δύο χαρακτηρίζονται ως ξένα σώματα από το περιβάλλον τους, που δυσκολεύεται να δει την τεράστια ανάγκη για επικοινωνία, και τη θεωρεί πρόκληση στο καλό γούστο και τη βολική μετριότητα.

Η συνάντηση του κοινού με τη φαντασία, αυτό είναι η παρηγοριά, το αστέρι-οδηγός, η ελπίδα· η τεράστια ανάγκη να μοιραστούμε μια ενόραση. Λίγοι έχουν καταπολεμήσει με τόσο πάθος όσο ο Bergman κάθε τάση ατομικής κατάνυξης των ηθοποιών. Η ισορροπία ανάμεσα στη μοναχικότητα και την συλλογικότητα πρέπει να διατηρηθεί. Αλλιώτικα, χάνονται το θαύμα και η δοκιμασία που χρειάζονται κάθε στιγμή για να δημιουργηθεί ένα κοινό.

Όταν ο Bergman, σε ηλικία είκοσι τεσσάρων ετών, έγινε διευθυντής του Δημοτικού Θεάτρου στο Hälsingborg, δήλωσε πως είχε την πρόθεση να ξεσηκώσει ανησυχία. Το θέατρο θα γινόταν η ανήσυχη γωνιά της πόλης. Ούτε μια παράσταση, ούτε μια δήλωση δε θα αποτελούσαν επιβεβαίωση των όσων ήδη γνώριζε το κοινό.

Ήταν μια στάση και, συγχρόνως, ένας στόχος. Δεν έπρεπε, όμως, παρ' όλ' αυτά, να οδηγηθεί ο θεατής σε σύγχυση και να κλείσει τους δέκτες του.

Στο «Σειέται και Κορδώνεται», πενήντα τόσα χρόνια αργότερα, συμβαίνει το θαύμα! Οι παλαβοί, οι καλλιτέχνες, οι γελωτοποιοί και οι τρελοί καταφέρνουν να πείσουν ένα ολιγάριθμο κοινό απλών ανθρώπων ότι μπορούν να δουν την ίδια τους τη ζωή να καθρεφτίζεται στη μοίρα του Σούμπερτ και στις ερμηνείες των αφοσιωμένων, βέβαια, αλλά σαχλών ηθοποιών. Το έργο τέχνης, ατελές και τσαπατσούλικο, μπολιάζει τους θεατές με μια παράξενη πεποίθηση. Γίνεται, παρ' όλ' αυτά, να περιγράψεις τη ζωή, ακόμα και να την τονίσεις με μουσική, γιατί κάπου υπάρχει, τελικά, μια τάξη. Ακόμα και ο θάνατος μπορεί να γίνει μέρος αυτής της τάξης, και με τη μορφή της κωμωδίας ακόμα.

Μπορούμε, λοιπόν, μ' αυτό τον τρόπο, να δούμε το «Σειέται και Κορδώνεται», όχι σαν έναν επίλογο, αλλά, πιο πολύ, σαν μια περιγραφή της απαρχής της σταδιοδρομίας του Bergman, των σημείων εκκίνησης.

> "... Σβήσε καντήλι φευγαλέο!
> Διαβατική σκιά η ζωή, κακός θεατρίνος
> που ΣΕΙΕΤΑΙ ΚΑΙ ΚΟΡΔΩΝΕΤΑΙ,
> το χρόνο ροκανίζοντας στο πάλκο,
> κι ούτε που ξανακούγεται μετά·
> παραμύθι ενός τρελού, όλο παραφορά
> και λόγια, με σημασία καμιά."

Πρώτα έρχεται η παιδική ηλικία, μετά το Δημοτικό Θέατρο στο Hälsingborg. Είναι δύο απαρχές γεμάτες και οι δύο με κάθε λογής «κουνήματα και κορδώματα».

Και ύστερα αποκτάς φωνή.

Μόνο όταν παίζεις γίνεσαι ορατός.

Ο Bergman έμεινε στο θέατρο του Hälsingborg μόνο δύο χρόνια. Δεν ήταν, όμως, καθόλου μια παρένθεση. Εμείς που τα ζήσαμε και συμμετείχαμε, κτίσαμε μια ολόκληρη μυθολογία γύρω απ' αυτά τα χρόνια.

Αν θέλουμε να το πούμε κάπως πιο τυπικά, θα λέγαμε ότι εκεί ο Bergman δοκίμασε μια αντίληψη ζωής που κράτησε.

Κρατάει.

Στο «Σειέται και Κορδώνεται» δεν υπάρχουν παιδιά. Εκτός από τους μεγάλους, δηλαδή. Ο Όκερμπλουμ είναι ένα παιδί που έχει αγκυροβολήσει στις εκφραστικές δυνατότητες της ανοιχτής αφέλειας. Αν ήταν και ηθοποιός, στην επαγγελματική του ζωή εννοείται, θα τον είχαν προσλάβει, πιθανόν, στο Δημοτικό Θέατρο του Hälsingborg και θα δούλευε εκεί για χρόνια, μέχρι να γίνει διευθυντής ο Ingmar Bergman και να τον απολύσει.

Κάποιος άλλος, με βαθύτερες ρίζες σε μια πειθαρχία και στην πρακτική πραγματικότητα του επαγγέλματος, θα έπαιρνε το ρόλο του ηθοποιού Όκερμπλουμ. Και ο Ingmar Bergman θα τον περιέγραφε και θα τον σκηνοθετούσε με αγάπη και αφοσίωση.

Ένας ξένος, αουτσάιντερ.

Και η τρέλα χρειάζεται να είναι πρακτική. Αυτό είναι που μάθαμε, όσοι τα ζήσαμε, εκείνα τα μυθικά χρόνια με τον Bergman.

(Κείμενο που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «Dramat», τριμηνιαία έκδοση του Βασιλικού Θεάτρου, στο τεύχος 1/98, αφιερωμένο στον Ingmar Bergman).

** Ο σουηδικός τίτλος του έργου «Σειέται και Κορδώνεται» είναι μια φράση από τον «Μάκβεθ» του Σαίξπηρ* (5η πράξη, 5η σκηνή).

Leif Zern

Από μακρινό σε κοντινό

Είναι αυταπόδεικτη αλήθεια αν πούμε ότι ο Ingmar Bergman είναι σκηνοθέτης ηθοποιών. Τι σημαίνει όμως αυτό; Εδώ και πάνω από πέντε δεκαετίες παίζει πάνω στα ίδια όργανα. Μερικά ήταν παρόντα από την αρχή ή τουλάχιστον από πολύ νωρίς! Erland Josephson, Harriet Andersson, Gunnar Björnstrand, Bibi Andersson, Jarl Kulle, Gunnel Lindblom, Max von Sydow, Ingrid Thulin.

Άλλοι έχουν συμπράξει σε μεμονωμένες ταινίες κι αφήνουν μια ηχώ που τη συνεχίζουν οι μετέπειτα: ke Grönberg, Nils Poppe, Bengt Skerot. (Σημ. Αλμπέρτι στη *Νύχτα των Σαλτιμπάγκων*, Γιοφ και Θάνατος στην *Έβδομη Σφραγίδα*, αντίστοιχα).

Άλλοι πάλι παίρνουν ζωή σε μια ταινία και ξαναζωντανεύουν στη σκηνή, όπως γίνεται με τη μεταμόρφωση του Börje Ahlstedt από θείος Καρλ σε Πέερ Γκιντ. Ή και ανάποδα – η Lena Nyman παίζει πρώτα τη Χέντβικ στην *Αγριόπαπια* και μετά την Έλενα στη *Φθινοπωρινή Σονάτα*, η πρώτη που κοντεύει να τυφλωθεί, η άλλη με σοβαρή αναπηρία.

Υπάρχουν ρόλοι στις ταινίες και τις παραστάσεις του Bergman που επανέρχονται, απαιτώντας να παιχτούν: Οι αδερφές που η καθεμιά τους έχει κληρονομήσει κι από μια πλευρά ενός αντιφατικού πατέρα –όπως η Άννα και η Έστερ στη *Σιωπή*– ή το σιωπηρό αγόρι στην ίδια ταινία και, λίγο αργότερα στην *Περσόνα*: το αγόρι που χαϊδεύει με το χέρι την εικόνα των δύο γυναικών για να ξαναφέρει σε μια ολόκληρη εικόνα τα δύο τους πρόσωπα.

Ρόλοι που επανέρχονται και πρέπει να παιχτούν. Πρόσωπα που δανείζουν χαρακτηριστικά το ένα στο άλλο. Ρόλοι που γίνονται ηθοποιοί που γίνονται ρόλοι που δεν μπορεί να ξεχωρίσουν.

Ποιος υπήρξε πρώτος;

Ο Άλμπερτ Εμάνουελ Φόγκλερ ή ο Max von Sydow;

Ο Viktor Sjöström ή ο Ίσακ Μποργκ;

Πότε γεννήθηκε η ιδέα για την Άγκνες, την ετοιμοθάνατη αδερφή στο *Κραυγές και ψίθυροι*; Ήταν μήπως η σκιά του περαστικού σύννεφου πάνω στο καθαρό χαμόγελο της Harriet Andersson στο *Καλοκαίρι με τη Μόνικα*;

Μια αυταπόδεικτη αλήθεια λοιπόν, η εξάρτηση του Bergman από τους ηθοποιούς του, όπως άλλωστε και πολλών άλλων σκηνοθετών από τους δικούς τους: του Joseph Losey από την εξαιρετική ευαισθησία του Dirk Bogarde, του François Truffant από την οφθαλμοφανή καθημερινότητα του Jean-Pierre Léaud, του Martin Scorcese από τον Robert de Niro. Ή, στη σκηνή – του Peter Stein από τον Bruno Ganz και του Giorgio Strehler από τον Tino Carraro που έπαιξε και το βασιλιά Λιρ και τον Κύριο, στην *Κακοκαιρία* του Strindberg.

Σ' αυτό, ο Bergman δεν αποτελεί εξαίρεση: διαβάζει τους ρόλους μαζί με τους ηθοποιούς και επιλέγει έργα –υποθέτω– τόσο ανάλογα με το τι βλέπει σ' ένα πρόσωπο, όσο και με το τι βρίσκει σ' ένα δραματικό κείμενο.

Γι' αυτό, υπάρχει πάντα η σημαντική περίπτωση λάθους, όταν οι κριτικοί και οι ερευνητές προϋποθέτουν ότι ένα κείμενο προϋπάρχει πάντοτε του ηθοποιού και ότι το κείμενο είναι η έμπνευση και η απαρχή των πάντων. Αυτό είναι να κολλάς πάνω σε αυταπόδεικτες αλήθειες. Το θέατρο δεν είναι λογοτεχνία συν ερμηνεία (κάτι που το ελπίζουν αυτοί που αφ' υψηλού ηθικολογούν για τη χαμηλή στάθμη του θεάτρου).

Θέατρο είναι να μην ξεχωρίζεις το κείμενο από τον ηθοποιό, να προχωράς τόσο μέσα στο λαβύρινθο ενός έργου ώστε να μην μπορείς να ξαναβρείς το σημείο εκκίνησης.

Αυτό που κάνει τον Bergman μοναδικό, είναι ότι, στην πραγματοποίηση αυτού του στοιχείου προχωράει περισσότερο από οποιονδήποτε άλλο. Δαιμονίζεται με τους ηθοποιούς, ταυτίζεται με τις προσπάθειές τους, δημιουργεί το δικό του δράμα στο φως της δικής τους τέχνης. Κανείς άλλος δεν το κάνει αυτό τόσο ριζικά. Ο Peter Brook αφήνει θαυμαστές ελευθερίες στους ηθοποιούς του, ο Strehler ψάχνει για την ατμόσφαιρα που δημιουργούν, ο Grotowski απαιτεί να θυσιάσουν τα σώματά τους στο βωμό της ιεροτελεστίας – αλλά στην περίπτωση του Bergman στόχος είναι να πλησιάσουμε τόσο κοντά τους ώστε να μπορούμε ν' αλλάξουμε θέσεις.

Σε τελευταία ανάλυση, μόνο ο ηθοποιός πάνω στη σκηνή ή μπροστά στην κάμερα, είναι αυτός που μπορεί να πραγματοποιήσει αυτό το θαύμα. Ο Bergman δεν πιστεύει σε άλλα πράγματα, και ο ρόλος που δίνει στους ηθοποιούς του μοιάζει με το ρόλο του ιερέα, χωρίς όμως τα θρησκευτικά δόγματα.

Μόνο αυτό: πρόσωπο με πρόσωπο, ενώπιος ενωπίω. (...)

Χρησιμοποιεί συχνά το τέχνασμα του θεάτρου μέσα στο θέατρο, του σινεμά μέσα στο σινεμά. Του αρέσουν αυτές οι κατασκευές σε πλαίσιο, κινέζικα κουτάκια, οτιδήποτε δίνει την αίσθηση στο θεατή ότι μπαίνει σ' έναν άλλο κόσμο.

Στην εμπεριστατωμένη μελέτη της για τον Bergman, η Maaret Koskinen, έδειξε τη σημασία της ποιητικής μεταφοράς του θεάτρου που χρησιμοποιεί ο Bergman στις ταινίες του, κάτι που συχνά αφήνει τους ηθοποιούς να γίνονται θεατές σε γεγονότα που διαδραματίζονται όπως σε σκηνή θεάτρου. Ο Bergman σπάνια κινηματογραφεί κάτι όπως το βλέπει ο ίδιος: το βλέπει πάντα μέσα από τη ματιά κάποιου άλλου και οδηγεί το θεατή στον κόσμο της ταινίας μέσα από το «προσωπείο» του ηθοποιού: Ο καθηγητής Ίσακ Μποργκ στις *Αγριοφράουλες*, για παράδειγμα, θυμάται τα παιδιά του χρόνια καθισμένος στην πλατεία του ονείρου. Στη *Νύχτα των Σαλτιμπάγκων* το κοινό του τσίρκου χαιρετίζει την ταπείνωση του Άλμπερτ με ουρλιαχτά.

Χρησιμοποιεί το θέατρο για να διπλασιάσει την πλοκή της ταινίας – όπως όταν η Ντεζιρέ Άρμφελτ, στα *Όνειρα καλοκαιρινής νύχτας*, χαιρετάει τον εραστή της από τη σκηνή, ή όταν στην *Ώρα του λύκου*, η συντροφιά παρακολουθεί την παράσταση του *Μαγεμένου Αυλού* σ' ένα θέατρο που είναι μοντέλο-παιχνίδι για παιδιά.

Σαν σκηνοθέτης θεάτρου, ο Bergman είναι απόλυτα εξαρτημένος από αυτά τα αφηγηματικά πλαίσια και αν πιστέψουμε τις θεατρικές κριτικές, αυτό το συνηθίζει από τη δεκαετία του πενήντα. (...)

Μ' αυτό τον τρόπο έχει καταφέρει να δημιουργεί γκρο πλαν, πάνω στη σκηνή, χρησιμοποιώντας μια τεχνική δανεισμένη από την κινηματογραφική του δουλειά.

Σκηνοθέτης θεάτρου ή κινηματογράφου, η αλληλεξάρτηση γίνεται ολοφάνερη όταν, στο θέατρο, περιορίζει το οπτικό πεδίο του θεατή, και τον αναγκάζει να δει αυτό που αυτός, ο Bergman, θέλει. Πρώτα ένα βουερό πλήθος, π.χ. κι ύστερα ένα γκρο πλαν, μετακινώντας, ας πούμε έναν καναπέ και αλλάζοντας τις θέσεις των ηθοποιών του στη σκηνή. (...)

Αυτό που ζούμε, θα μπορούσαμε να το περιγράψουμε ως αλλαγή πλάνου, ένα είδος ιδεατού τράβελινγκ της κάμερας. Από μακρινό σε κοντινό. Το έντονο φως φτιάχνει έναν κύκλο γύρω απ' τους ηθοποιούς. Ό,τι έχει σημασία διαδραματίζετια εκεί μέσα. Τίποτα δεν υπάρχει έξω από την εστία φωτός – μόνο αυτό το ταξίδι προς το εσωτερικό των χαρακτήρων: πρόσωπο με πρόσωπο. (...)

Μια παράξενη έντασση τυλίγει τους ηθοποιούς, κι αναρωτιέμαι αν θα μπορούσε να συμβεί, χωρίς αυτό το «κινηματογραφικό τράβελινγκ» από το βάθος της σκηνής στο προσκήνιο. (...)

Από μακρινό σε κοντινό.

(Από κείμενο που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «Dramat», τριμηνιαία έκδοση του Βασιλικού Θεάτρου, στο τεύχος 1/98, αφιερωμένο στον Ingmar Bergman).

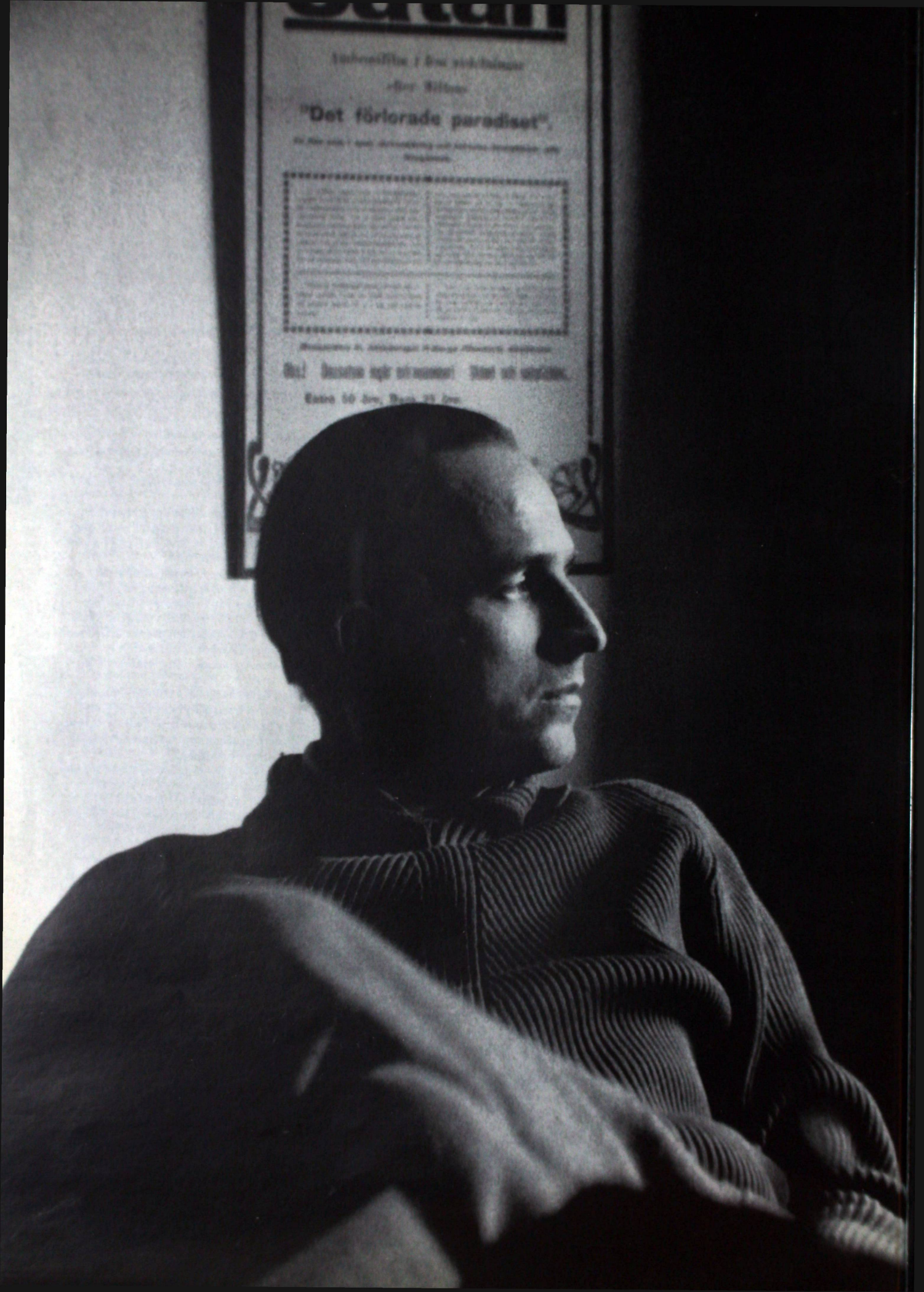
"Det förlorade paradiset".

Συντροφιά μ' έναν εικονοπλάστη

1918 Ο Ernst Ingmar Bergman, γεννιέται στις 14 Ιουλίου στην Ουψάλα της Σουηδίας. Γονείς ο Erik Bergman (εφημέριος της εκκλησίας Hedvik Eleonora στη Στοκχόλμη) και η Karin (το γένος Όκερμπλουμ).

1930 Ο Ι. Β. παρακολουθεί για πρώτη φορά θεατρική παράσταση. Είδε το έργο «Ο Μεγάλος Κλας και ο Μικρός Κλας» του Geijerstam σε σκηνοθεσία του Alf Sjöberg (του μετέπειτα δασκάλου και μέντορά του), στο Βασιλικό Δραματικό Θέατρο (Dramaten) της Στοκχόλμης.

1934 Μπαίνει στο ιδιωτικό σχολείο Palmgren, στη μεγαλοαστική συνοικία Östermalm, στη Στοκχόλμη. (Ιδέα-πρότυπο για το σενάριο της ταινίας Hets/Φρενίτις).

1937 Παίρνει το απολυτήριο του γυμνασίου.

1938 Σύντομη αναγκαστική θητεία στην πόλη Strängnäs. Απολύεται γιατί ένα ατύχημα τον αφήνει σχεδόν κουφό στο δεξί αφτί και γιατί το δεξί του μάτι είναι σχεδόν άχρηστο. Μπαίνει στο πανεπιστήμιο της Στοκχόλμης. Σκηνοθετεί τα πρώτα του έργα στην ενορία Mäster Olof της Στοκχόλμης, (Μάιος), όπου ο εφημέριος είχε οργανώσει δραστηριότητες για τον ελεύθερο χρόνο των νέων:

- Φυγή προς τα έξω (Sutton Vane).
- Το ταξίδι του τυχερού Πέτρου (A. Strindberg).
- Το γαλάζιο πουλί (M. Maeterlinck).
- Ο κύριος Όλοφ (A. Strindberg).
- Γνωρίζεται με τον Erland Josephson στη διάρκεια μιας σχολικής θεατρικής παραγωγής.

1939 Ζητάει δουλειά στο Dramaten της Στοκχόλμης, χωρίς επιτυχία. Βρίσκει δουλειά ως βοηθός παραγωγής στην Όπερα.

1940 Εγκαταλείπει το πανεπιστήμιο.

- Μάκβεθ (W. Shakespeare) στην ενορία Mäster Olof, Στοκχόλμη.
- Ο πελεκάνος (A. Strindberg), φοιτητικό θέατρο, Στοκχόλμη.

1941
- Όνειρο Καλοκαιρινής Νύχτας (W. Shakespeare), Κέντρο Δήμου Στοκχόλμης.
- Σονάτα των Φαντασμάτων (A. Strindberg), Κέντρο Δήμου Στοκχόλμης.

1942
- Μπέπο ο κλόουν (Else Fisher), Λαϊκό πάρκο, Στοκχόλμη (Μάιος).
- Ο θάνατος του Παντς (δικό του έργο), φοιτητικό θέατρο, Στοκχόλμη (Σεπτέμβριος).
- Η Stina Bergman (χήρα του δραματουργού και συγγραφέα Hjalmar Bergman, απλή συνωνυμία) τον καλεί να δουλέψει στην SF (Svensk Filmindustri), τη μεγαλύτερη μέχρι και σήμερα εταιρεία παραγωγής και διανομής ταινιών της Σουηδίας.

1943 Αρχίζει να εργάζεται στο τμήμα σεναρίων της SF (Ιανουάριος). Καλλιτεχνικός διευθυντής ήταν τότε ο Viktor Sjöström. Παντρεύεται την Else Fisher (Μάρτιος).

- Τίβολι (Hjalmar Bergman), Φοιτητικό Θέατρο, Στοκχόλμη.
- Πριν ξυπνήσεις (Bengt Olof Vos), Φοιτητικό Θέατρο, Στοκχόλμη.
- Υποβρύχιο 39 (Rudolf Värnlund), Φοιτητικό Θέατρο, Στοκχόλμη.
- Νιλς Έμπεσεν (Kaj Munk), Εργαστήρι θεατρικών συγγραφέων, Στοκχόλμη.
- Γεννιέται η κόρη του Λένα (Δεκέμβριος).

1944 Γίνεται δεκτό το πρώτο του σενάριο και η *Φρενίτις* (Hets), γυρίζεται από τον Alf Sjöberg (Φεβρουάριος - Μάιος).

- Το θέατρο (Hjalmar Bergman), Εργαστήρι θεατρικών συγγραφέων, Στοκχόλμη.
- Ο κύριος Σλέμαν έρχεται (Hjalmar Bergman), Εργαστήρι θεατρικών συγγραφέων.
- Διορίζεται, σε ηλικία 24 μόλις ετών, διευθυντής του Δημοτικού Θεάτρου του Hälsingborg, ο νεότερος διευθυντής θεάτρου στην ιστορία της Σουηδίας. Σκηνοθετεί αμέσως στο Hälsingborg:
- Η κυρά Άσενμπεργκ (Brita von Horn/Elsa Collin), (Σεπτέμβριος).
- Ποιος ειμ' εγώ (Carl Erik Soya) (Οκτώβριος).
- Μάκβεθ (W. Shakespeare) (Νοέμβριος).

1945
- Κρις-Κρας Φιλιμπούμ ή Ο Σκαλπίνος, ο Πίνπελ και ο Κάσπερ (δικό του έργο) (Ιανουάριος).
- Το παραμύθι (Hj. Bergman) (Φεβρουάριος).
- Μειωμένη Ηθική (Sune Bergström) (Απρίλιος).
- Τον Ιούλιο αρχίζει τα γυρίσματα της *Κρίσης*.
- Ο Γιακομπόβσκι και ο συνταγματάρχης (Franz Werfel) (Σεπτέμβριος).
- Λύσσα (Olle Hedberg) (Νοέμβριος).
- Τον ίδιο μήνα σκηνοθετεί τον Πελεκάνο του A. Strindberg, για το Δημοτικό Θέατρο του Malmö.
- Χωρίζει την Else Fisher. Παντρεύεται την Ellen Lundström, γεννιέται η κόρη του Εύα.

1946
- Ρέκβιεμ (Björn-Erik Höijer), Δημοτικό Θέατρο Hälsingborg και ραδιοφωνική παραγωγή (Μάρτιος).
- Πηγαίνει στην Terrafilm με παραγωγό τον περίφημο Lorens Marmstedt.
- Λύσσα (Olle Hedberg), ραδιόφωνο (Μάιος).
- Γυρίζει το *Βρέχει πάνω στην αγάπη μας*, στη διάρκεια του καλοκαιριού.
- Η Ραχήλ κι ο πορτιέρης του σινεμά (δικό του έργο), Δημοτικό Θέατρο Malmö, (Σεπτέμβριος).
- Διορίζεται διευθυντής του Δημοτικού Θεάτρου στο Göteborg το φθινόπωρο.
- Καλιγούλας (Albert Camus), Δημοτικό Θέατρο Göteborg, Μεγάλη Σκηνή, (Νοέμβριος). Παράσταση που έμεινε ιστορική.
- Καλοκαίρι (Björn-Erik Höijer), ραδιόφωνο (Δεκέμβριος).
- Γεννιέται ο γιος του Jan.

1947
- Γράφει το σενάριο *Γυναίκα χωρίς πρόσωπο*, που γυρίζει ο μεγάλος τότε σκηνοθέτης Gustaf Molander.
- Γράφει το θεατρικό «Ο Τζακ και οι θεατρίνοι».
- Η μέρα τελειώνει νωρίς (δικό του έργο), Δημοτικό Θέατρο Göteborg (Ιανουάριος).
- Μαγεία (G. K. Chesterton), Δημοτικό Θέατρο Göteborg (Μάρτιος).
- Στη διάρκεια της άνοιξης γυρίζει το *Πλοίο για τις Ινδίες*.
- Ο Ολλανδός (A. Strindberg), ραδιοφωνικό (Ιούλιος).
- Τα Κύματα (Gustav Sandgren), ραδιοφωνικό (Σεπτέμβριος).
- Για να τρομάζω (δικό του έργο), Δημοτικό Θέατρο Göteborg (Οκτώβριος).
- Γυρίζει το *Μουσική στα σκοτάδια* το φθινόπωρο.
- Παίζοντας με τη Φωτιά (A. Strindberg), ραδιοφωνικό (Νοέμβριος).

1948
- Γεννιούνται τα δίδυμα Άννα και Ματς.
- Τον Φεβρουάριο ο Peter Ustinov σκηνοθετεί στο

Λονδίνο μια δραματοποιημένη μορφή της Φρενίτιδας (Hets).

- Χορός στο μώλο (Björn-Erik Höijer), Δημοτικό Θέατρο Göteborg (Φεβρουάριος).
- Μάκβεθ (W. Shakespeare), Δημοτικό Θέατρο Göteborg, Μεγάλη Σκηνή (Μάρτιος).
- Γυρίζει το *Λιμάνι*, την άνοιξη.
- Ο Λοντολέτσι τραγουδά (Hj. Bergman), ραδιοφωνικό (Σεπτέμβριος).
- Το καρναβάλι των λωποδυτών (Jean Anouilh), Δημοτικό Θέατρο Göteborg (Σεπτέμβριος).
- Συνεργάζεται στο σενάριο της ταινίας *Εύα*, που γυρίζει ο Gustav Molander.
- Γυρίζει την πρώτη τελείως δική του ταινία (σενάριο, σκηνοθεσία) *Φυλακή*, τον Νοέμβριο.
- Μητέρα της αγάπης (A. Strindberg), ραδιοφωνικό (Νοέμβριος).
- Τζίφος (δικό του έργο), που σκηνοθετεί ο Lars-Levi Laestadius, στο Δημοτικό Θέατρο του Hälsingborg (Δεκέμβριος).

1949
- Γυρίζει τη *Δίψα* (Ιανουάριος-Φεβρουάριος).
- Το αγρίμι (J. Anouilh), Δημοτικό θέατρο Göteborg (Φεβρουάριος).
- Λεοφωρείο ο Πόθος (Tennessee Williams), Δημοτικό θέατρο Göteborg, Μεγάλη Σκηνή, (Μάρτιος).
- Τζίφος (δικό του έργο), ραδιοφωνικό (Ιούλιος).
- Πηγαίνει για τρεις μήνες στο Παρίσι με την Gun Hagberg.
- Λήγει το συμβόλαιό του με το Δημοτικό Θέατρο του Göteborg.

1950
- Γράφει τη σύνοψη για την ταινία *Ενώ η πόλη κοιμάται*, που γυρίζει ο Lars-Erik Kjellgren.
- Ο λόγος του Θεού (Don Ramón de Valle-Inclán), Δημοτικό Θέατρο Göteborg, Μεγάλη Σκηνή (Φεβρουάριος).
- Γυρίζει τα *Καλοκαιρινά παιχνίδια* (Απρίλιος-Ιούνιος).
- Γυρίζει το *Αυτά δε συμβαίνουν εδώ* (Ιούλιος-Αύγουστος).
- Όπερα της πεντάρας (Brecht/Weill) στο θέατρο Intima (το θέατρο του Strindberg), στη Στοκχόλμη, (Οκτώβριος) και το
- Μια Σκιά (Hj. Bergman), για το ίδιο θέατρο (Δεκέμβριος).
- Χωρίζει την Ellen Lundström.

1951
- Γράφει το σενάριο για την ταινία *Διαζύγιο* που σκηνοθε τεί ο Gustav Molander.
- Παντρεύεται την Gun Hagberg.
- Φέγγει στο κονάκι (Björn-Erik Höijer), Βασιλικό Δραματικό Θέατρο (Dramaten), Μικρή Σκηνή, Στοκχόλμη (Απρίλιος).
- Γεννιέται ο γιος του Ingmar (Μάιος).
- Η πόλη (δικό του έργο), ραδιοφωνική σκηνοθεσία Olof Molander (Μάιος).
- Καλοκαίρι (Björn-Erik Höijer), ραδιοφωνικό, (Αύγουστος).
- Ρόουζ Τατού (Tenessee Williams), Δημοτικό Θέατρο του Norrköping, (Νοέμβριος).
- Στη διάρκεια της απεργίας στα κινηματογραφικά στούντιο, γυρίζει *9 μονόλεπτα διαφημιστικά* για το σαπούνι Bris, με την Bibi Andersson, δεκαπεντάχρονη τότε.
- Οι άνθρωποι της Βέρμλαντ (Fredrik A. Dahlgren), ραδιοφωνικό (Δεκέμβριος).

1952
- Εγκλήματα κι εγκλήματα (A. Strindberg), ραδιοφωνικό (Ιανουάριος).
- Φόνος στην Μπάργερνα (δικό του έργο), Δημοτικό Θέατρο Malmö (Φεβρουάριος).
- Ματωμένος γάμος (Federico Garcia Lorca), ραδιοφωνικό (Μάρτιος).
- Πάσχα (A. Strindberg), ραδιοφωνικό (Απρίλιος).
- Διορίζεται διευθυντής του Δημοτικού Θεάτρου στο Malmö. Εδώ στο Malmö ξεκινάει και η πολύχρονη συνεργασία του με ηθοποιούς όπως ο Max von Sydow, η Ingrid Thulin, η Harriet Andersson, ο Jarl Kulle, ο Gunnar Björnstrand, η Bibi Andersson κ.ά., που γίνονται διάσημοι από τις ταινίες που γυρίζει την περίοδο αυτή, 1952-1958.
- Η μέρα τελειώνει νωρίς (δικό του έργο), ραδιοφωνικό, σε σκηνοθεσία Bengt Ekerot (Ιούνιος).
- Γυρίζει την *Αναμονή Γυναικών* (Ιούνιος-Ιούλιος) και το *Καλοκαίρι με τη Μόνικα* (Αύγουστος).
- Αρχίζει η σχέση του με την Harriet Andersson.
- Η Βασιλική μνηστή (A. Strindberg), Δημοτικό Θέατρο Malmö, Μεγάλη Σκηνή (Νοέμβριος).
- Το αγρίμι (Jean Anouilh), ραδιοφωνικό, (Δεκέμβριος).

1953
- Γυρίζει τη *Νύχτα των Σαλτιμπάγκων* (Φεβρουάριος-Ιούνιος).
- Για να τρομάζω (δικό του έργο), ραδιοφωνικό σκηνοθετημένο από τον Åke Falck (Μάρτιος).
- Ένα καπρίτσιο (Alfred de Musset), ραδιοφωνικό, (Απρίλιος).
- Γυρίζει το *Ερωτικό μάθημα* (Ιούλιος-Σεπτέμβριος).
- Ο Ολλανδός (A. Strindberg), ραδιοφωνικό, (Οκτώβριος).
- Έξι πρόσωπα ζητούν συγγραφέα (Luigi Pirandello), Δημοτικό Θέατρο Malmö (Νοέμβριος).
- Ο πύργος (Franz Kafka/Max Brod), Δημοτικό Θέατρο Malmö (Δεκέμβριος).

1954
- Η σονάτα των φαντασμάτων (A. Strindberg), Δημοτικό Θέατρο Malmö (Μάρτιος).
- Γυρίζει τα *Όνειρα γυναικών* (Ιούνιος-Αύγουστος).
- Η Εύθυμη Χήρα (Franz Lehár), Δημοτικό Θέατρο Malmö, Μεγάλη Σκηνή (Οκτώβριος). Παράσταση που έχει αφήσει εποχή, όπως και ο

1955
- Δον Ζουάν (Moliére), Δημοτικό Θέατρο Malmö (Ιανουάριος).
- Τσάι στο Αυγουστιάτικο Φεγγάρι (John Patrick), Δημοτικό Θέατρο Malmö (Φεβρουάριος).
- Ζωγραφιά σε ξύλο (δικό του έργο), Δημοτικό Θέατρο Malmö (Μάρτιος).
- Γυρίζει τα *Χαμόγελα Καλοκαιρινής Νύχτας* (Ιούνιος-Αύγουστος).
- Ξεκινάει η σχέση του με την Bibi Andersson.
- Ο καλόγερος βαδίζει στο λιβάδι, (Carl Gandrup), ραδιοφωνικό (Σεπτέμβριος).
- Λέα και Ραχήλ (Wilhelm Moberg), Δημοτικό Θέατρο Malmö (Οκτώβριος).
- Ζωγραφιά σε ξύλο (δικό του έργο. Αργότερα στάθηκε η βάση για την ταινία *Έβδομη Σφραγίδα*), Dramaten, Μικρή Σκηνή, σκηνοθεσία Bengt Ekerot (Φθινόπωρο).

1956
- Η γιαγιά και ο θεός της (Hj. Bergman), ραδιοφωνικό, (Ιανουάριος).

- Η φτωχή νύφη (Alexander Ostrovsky), Δημοτικό Θέατρο Malmö (Ιανουάριος).
- Vox humana (Jean Cocteau), ραδιοφωνικό, (Φεβρουάριος).
- Γράφει το σενάριο για την ταινία *Το τελευταίο ζευγάρι*, που σκηνοθετεί ο Alf Sjöberg.
- Τα *Χαμόγελα Καλοκαιρινής Νύχτας* παίρνουν το Ειδικό Βραβείο στο φεστιβάλ των Καννών.
- JEDERMAN (Hugo von Hoffmanstahl), ραδιοφωνικό (Απρίλιος).
- Το Τούνελ (δύο μονόπρακτα των Pär Lagerkvist και Hj. Bergman), ραδιοφωνικό (Μάιος).
- Γυρίζει την *Έβδομη Σφραγίδα* (Ιούλιος-Αύγουστος).
- Γάτα σε καυτή τσίγκινη στέγη (Tennessee Williams), Δημοτικό Θέατρο Malmö, Μεγάλη Σκηνή, (Οκτώβριος).
- Πορτρέτο μιας Μαντόνας (Tennessee Williams), ραδιοφωνικό, (Δεκέμβριος).
- Ερίκος ο 14ος (A. Strindberg), Δημοτικό Θέατρο Malmö, Μεγάλη Σκηνή, (Δεκέμβριος).

1957
- Πέερ Γκιντ (Henrik Ibsen), Δημοτικό Θέατρο Malmö, Μεγάλη Σκηνή (Μάρτιος).
- Ο κύριος Σλέμαν έρχεται (Hj. Bergman), πρώτη τηλεοπτική παραγωγή του Ι. Μπ. (Απρίλιος).
- Ο φυλακισμένος (Bridget Boland), ραδιοφωνικό, (Απρίλιος).
- Απονέμεται το Ειδικό Βραβείο της κριτικής επιτροπής του Φεστιβάλ των Καννών, στην *Έβδομη Σφραγίδα*.
- Γυρίζει τις *Αγριοφράουλες* (Ιούλιος-Αύγουστος).
- Ο Κύριος Επιθεωρητής (Nikolai Gogol), ραδιοφωνικό, (Νοέμβριος).
- Γυρίζει το *Κοντά στη ζωή / Στο κατώφλι της ζωής*, (Νοέμβριος-Δεκέμβριος).
- Ο Μισάνθρωπος (Moliére), Δημοτικό Θέατρο Malmö, Μεγάλη σκηνή, (Δεκέμβριος).

1958
- Η Βενετσιάνα (ανωνύμου), τηλεοπτικό, (Φεβρουάριος).
- Γυρίζει *Το πρόσωπο* (με διακοπές από τον Φεβρουάριο μέχρι τον Αύγουστο).
- Η ταινία *Κοντά στη ζωή* αποσπά τα βραβεία σκηνοθεσίας και καλύτερης γυναικείας ερμηνείας, ομαδικά για τις τέσσερις ηθοποιούς του έργου, στο φεστιβάλ των Καννών, (Μάιος).
- Οι *Αγριοφράουλες* κερδίζουν τη Χρυσή Άρκτο, στο φεστιβάλ του Βερολίνου.
- Ο χορός (Carlo Fruttero), ραδιοφωνικό, (Ιούλιος).
- Το παραμύθι (Hj. Bergman), ραδιοφωνικό, (Σεπτέμβριος).
- Ur-Faust (Johann W. Goethe), Δημοτικό Θέατρο Malmö, Μεγάλη Σκηνή (Οκτώβριος).
- Λύσσα (Olle Hedberg), τηλεοπτικο, (Νοέμβριος).
- Οι άνθρωποι της Βέρμλαντ (Fredrik A. Dahlgren), Δημοτικό Θέατρο Malmö, Μεγάλη Σκηνή (Δεκέμβριος).

1959
- Πηγαίνει ως σκηνοθέτης στο Βασιλικό Δραματικό Θέατρο (Dramaten) της Στοκχόλμης.
- Γυρίζει την *Πηγή των Παρθένων* (Μάιος-Ιούλιος).
- Παντρεύεται την Εσθονικής καταγωγής πιανίστα Käbi Laretei (Σεπτέμβριος).
- Γυρίζει *Το Μάτι του Διαβόλου* (Οκτώβριος-Ιανουάριος 1960).

1960
- Κακοκαιρία (A. Strindberg), τηλεοπτικό, (Ιανουάριος).
- Γυρίζει την ταινία *Μέσα από τον καθρέφτη* (Ιούλιος-Σεπτέμβριος).
- Η πρώτη προειδοποίηση (A. Strindberg), ραδιοφωνικό (Αύγουστος).

1961
- Ο γλάρος (Anton Chekhov), Dramaten, Μεγάλη Σκηνή (Ιανουάριος).
- Παίζοντας με τη φωτιά (A. Strindberg), ραδιοφωνικό (Ιανουάριος).
- Διορίζεται καλλιτεχνικός διευθυντής στην SF (Svensk Filmindustri).
- Γράφει το σενάριο *Ο κήπος των απολαύσεων* (που το σκηνοθέτησε ο Alf Kjellin) μαζί με τον Erland Josephson, με το κοινό ψευδώνυμο «Buntel Eriksson».
- *Η Πηγή των Παρθένων* παίρνει το Όσκαρ καλύτερης ξένης ταινίας (Απρίλιος).
- The Rake's progress (Igor Stravinski), Όπερα Στοκχόλμης (Απρίλιος).
- Γυρίζει τους *Κοινωνούντες* (Οκτώβριος 1961-Ιανουάριος 1962).

1962
- Η ταινία *Μέσα από τον Καθρέφτη* αποσπά το Όσκαρ καλύτερης ξένης ταινίας (Απρίλιος).
- Γυρίζει τη *Σιωπή* (Ιούλιος-Σεπτέμβριος).
- Γεννιέται ο γιος του Daniel Sebastian (Σεπτέμβριος).

1963
- Διορίζεται διευθυντής του Dramaten στη Στοκχόλμη (Ιανουάριος).
- Ονειρόδραμα (A. Strindberg), τηλεοπτικό (Μάιος).
- Γυρίζει την ταινία *Όλες αυτές οι γυναίκες* (Μάιος-Ιούλιος).
- Αναλαμβάνει τα καθήκοντα του διευθυντή στο Dramaten τον Ιούνιο.
- Ποιος φοβάται τη Βιρτζίνια Γουλφ; (Edward Albee), Βασιλικό Δραματικό Θέατρο, Dramaten, Μεγάλη Σκηνή, Στοκχόλμη (Οκτώβριος).
- Το παραμύθι (Hj. Bergman) Dramaten, Μικρή Σκηνή (Δεκέμβριος).

1964
- Τρία μαχαίρια από το Βέι (Harry Martinsson), Dramaten, Μεγάλη Σκηνή (Ιούνιος).
- Hedda Gabler (Henrik Ibsen), Dramaten, Μεγάλη Σκηνή (Οκτώβριος).

1965
- Προσβάλλεται από ιό και παραμένει άρρωστος τους πρώτους μήνες του χρόνου. Ακυρώνει το ανέβασμα του Μαγεμένου Αυλού, του Μότσαρτ, στο Αμβούργο.
- Δον Ζουάν (Moliére), παραγωγή του Dramaten στο θέατρο «Κίνα» της Στοκχόλμης, για τα σχολεία, (Φεβρουάριος).
- Γυρίζει την *Περσόνα* (Ιούλιος-Σεπτέμβριος).
- Αρχίζει η σχέση του με τη Liv Ullman.
- Απονέμεται το βραβείο Έρασμος στον Ίνγκμαρ Μπέργκμαν και τον Τσάρλι Τσάπλιν.
- Tiny Alice (Edward Albee), Dramaten, Μικρή Σκηνή, (Δεκέμβριος).

1966
- Η ανάκριση (Peter Weiss), Dramaten, Μεγάλη Σκηνή, (Φεβρουάριος).
- Η United Artists πληρώνει 5 εκατ. δολλάρια για την *Περσόνα* και την επόμενη ταινία του Ι. Μπ.
- Η Liv Ullman φέρνει στον κόσμο την κόρη τους Linn, τον Μάρτιο.
- Γυρίζει την *Ώρα του Λύκου* (Μάιος-Σεπτέμβριος).
- Σχολή Γυναικών (Moliére), Dramaten, Μεγάλη Σκηνή (Νοέμβριος).
- Παραιτείται από τη διεύθυνση του Dramaten.

Anders Ek

Erland Josephson

Börje Ahlstedt

1967
- Το επεισόδιο *Daniel* για τη σπονδυλωτή ταινία *Stimulantia* προβάλλεται τον Μάρτιο.
- Έξι πρόσωπα ζητούν συγγραφέα (L. Pirandello), Εθνικό Θέατρο, Όσλο (Απρίλιος).
- Γυρίζει την *Ντροπή* (Σεπτέμβριος-Οκτώβριος)

1968
- Γυρίζει τους *Τιποτένιους / Η ιεροτελεστία* (Riten), (Μάιος-Ιούνιος).
- Γυρίζει *Το Πάθος* (Σεπτέμβριος-Οκτώβριος).

1969
- Η *Ντροπή* παίρνει το Όσκαρ καλύτερης ξένης ταινίας (Απρίλιος).
- Οι Τιποτένιοι / Η ιεροτελεστία (δικό του έργο), τηλεοπτικό, προβάλλεται τον Μάρτιο.
- Βόιτσεκ (Georg Büchner), Dramaten, Μεγάλη Σκηνή, (Μάρτιος).
- Γυρίζει το πρώτο *Ντοκουμέντο Φόρε* (Μάρτιος-Μάιος).
- Γράφει το θεατρικό Το Ψέμα, που ανεβαίνει τον επόμενο χρόνο, σε διάφορες χώρες και διαφορετικούς σκηνοθέτες.

1970
- Ονειρόδραμα (A. Strindberg), Dramaten, Μικρή Σκηνή, (Μάρτιος).
- Hedda Gabler (Henrik Ibsen), Εθνικό Θέατρο, Λονδίνο (Ιούνιος).
- Γυρίζει την πρώτη του αγγλόφωνη ταινία *The Touch* (Το Άγγιγμα), με την Bibi Andersson και τον Eliot Gould (Σεπτέμβριος-Νοέμβριος).

1971
- Η Gun Hagberg σκοτώνεται σε αυτοκινητιστικό δυστύχημα στη Γιουγκοσλαβία.
- Show (Lars Forsell), Dramaten, Μεγάλη Σκηνή, (Μάρτιος).
- Η Liv Ulman παραλαμβάνει για λογαριασμό του Ι. Β. το βραβείο Irving Thalberg που του απονέμεται τη βραδιά των Όσκαρ, (Απρίλιος).
- Γυρίζει το *Κραυγές και Ψίθυροι*, το φθινόπωρο.
- Παντρεύεται την Ingrid von Rosen, πέμπτη και τελευταία του γυναίκα, τον Νοέμβριο.

1972
- Η Αγριόπαπια (Henrik Ibsen), Dramaten, Μεγάλη Σκηνή (Μάρτιος).
- Γυρίζει τις *Σκηνές από ένα γάμο*, το καλοκαίρι και το φθινόπωρο.
- Η Svensk Filmindustri (SF) αναγγέλει την πολυτελή υπερπαραγωγή της *Εύθυμης Χήρας*, με πρωταγωνίστρια την Barbara Streisand. Τα σχέδια ναυαγούν αργότερα.

1973
- Σονάτα των φαντασμάτων (A. Strindberg), Dramaten, Μεγάλη Σκηνή (Ιανουάριος).
- Ο Μισάνθρωπος (Moliére), Βασιλικό Θέατρο της Δανίας, Κοπεγχάγη (Απρίλιος).
- Σκηνές από ένα γάμο (δικό του έργο) μεταδίδεται από την τηλεόραση (Απρίλιος).
- Ο Ι. Β. πηγαίνει ο ίδιος στις Κάννες, συνοδεύοντας το *Κραυγές και Ψίθυροι* (Μάιος).
- Μικρή νυχτερινή μουσική, μιούζικαλ βασισμένο στα Χαμόγελα Καλοκαιρινής Νύχτας, έχει πρεμιέρα στο Μπρόντγουεϊ.

1974
- Προς τη Δαμασκό (A. Strindberg), Dramaten, Μεγάλη Σκηνή (Φεβρουάριος).
- Ο διευθυντής φωτογραφίας του Ι. Β., Sven Nykvist, παίρνει το Όσκαρ Διεύθυνσης Φωτογραφίας για την ταινία *Κραυγές και Ψίθυροι*.
- Γυρίζει το *Μαγεμένο Αυλό* στη διάρκεια της άνοιξης.

1975
- Ο Μαγεμένος Αυλός (W. A. Mozart) μεταδίδεται από την τηλεόραση (Ιανουάριος).
- Η Δωδεκάτη Νύχτα (W. Shakespeare), Dramaten, Μεγάλη Σκηνή, (Μάρτιος).
- Ο Ι. Β. ταξιδεύει αεροπορικώς στις ΗΠΑ για να συναντήσει τον παραγωγό Dino de Laurentiis, που συμφωνεί να χρηματοδοτήσει το *Πρόσωπο με Πρόσωπο*. Γυρίζει το *Πρόσωπο με Πρόσωπο* (Απρίλιος-Ιούλιος).
- Γράφει το σενάριο (που δε γυρίστηκε ποτέ) με τίτλο *Ο μαρμαρωμένος πρίγκιπας*.
- Του απονέμεται ο τίτλος του επίτιμου διδάκτορα του Πανεπιστημίου της Στοκχόλμης.

1976
- Ο Ι. Β. συλλαμβάνεται στη διάρκεια της πρόβας του Χορού του Θανάτου (A. Strindberg), στο Dramaten, με την κατηγορία της φοροδιαφυγής, (Ιανουάριος).
- Αυτοεξορίζεται οικειοθελώς τον Απρίλιο, στη Γερμανία.
- Υπογράφει συμβόλαιο με το Residenzteater στο Μόναχο.
- Του απονέμεται το Βραβείο Goethe, τον Αύγουστο.
- Γυρίζει το *Αβγό του Φιδιού*, στα στούντιο Bavaria του Μονάχου, το φθινόπωρο.

1977
- Ονειρόδραμα (A. Strindberg), στο Residenzteater, Μόναχο (Μάιος).
- Γυρίζει τη *Φθινοπωρινή Σονάτα* στο Όσλο (Σεπτέμβριος-Οκτώβριος).

1978
- Τρεις αδελφές (Anton Chechov), Residenzteater, Μόναχο (Ιούνιος).
- Ο χορός του θανάτου (A. Strindberg), ξαναρχίζει τις πρόβες τον Αύγουστο στο Dramaten, αλλά διακόπτεται και πάλι από την αρρώστια που οδηγεί τον ηθοποιό Anders Ek στο θάνατο.

1979
- Ο Ταρτούφος (Moliére), Residenzteater, Μόναχο (Ιανουάριος).
  Γράφει το σενάριο του *Φάνυ και Αλέξανδρος*, στη διάρκεια του καλοκαιριού.
- Δωδεκάτη Νύχτα (W. Shakespeare), Dramaten, Μεγάλη Σκηνή (ξανανοίγει τον Αύγουστο).
- Γυρίζει την ταινία *Από τη ζωή των Μαριονετών*, τον Οκτώβριο.
- Απαλάσσεται επίσημα από την κατηγορία της φοροδιαφυγής.

1980
- Υβόννη, πριγκήπισσα της Βουργουνδίας (Witold Gombrowicz), Residenzteater, Μόναχο, (Μάιος).
- Τον Νοέμβριο αναγγέλει την παραγωγή του *Φάνυ και Αλέξανδρος*.

1981
- Διπλή παράσταση με Το σπίτι της κούκλας (Henrik Ibsen) και τη Δεσποινίδα Τζούλια (A. Strindberg) στο Residenzteater του Μονάχου, και το δικό του έργο Σκηνές από ένα γάμο, που παίζεται το ίδιο βράδι, παράλληλα, στο θέατρο απέναντι από το Residenz, (Απρίλιος).
- Απολύεται από το Residenzteater του Μονάχου (Ιούνιος).
- Γυρίζει το *Φάνυ και Αλέξανδρος* από τον Νοέμβριο 1981 μέχρι τις αρχές του καλοκαιριού 1982.
- Η νέα διεύθυνση του Residenzteater τον αποκαθιστά στη θέση του, τον Δεκέμβριο.

1982
- Αναγγέλει ότι αποσύρεται από την κινηματογραφία.
- Εμφανίζεται στο National Film Theatre στο Λονδίνο.

Lena Endre

1983
- Γυρίζει το *Μετά την πρόβα* για την τηλεόραση.
- Δον Ζουάν (Moilére), Hof Theater, Salzburg.
- Γυρίζει το *Πρόσωπο της Κάριν*, ένα σύντομο αφιέρωμα στη μητέρα του. Παρίσταται στο φεστιβάλ της Βενετίας με την πλήρη εκδοχή (5 ωρών) του *Φάνυ και Αλέξανδρος* (Σεπτέμβριος).
- Σχολείο γυναικών (Moliére), τηλεοπτικό, (μεταδίδεται τον Δεκέμβριο).

1984
- Βασιλιάς Λιρ (W. Shakespeare), Dramaten, (Απρίλιος), η πρώτη του μεγάλη θεατρική παραγωγή μετά την επάνοδό του από τη «γερμανική εξορία».
- Η ταινία του *Φάνυ και Αλέξανδρος* αποσπά 4 βραβεία Όσκαρ: καλύτερης ξένης ταινίας, καλύτερης φωτογραφίας, καλύτερων κουστουμιών και καλύτερης σκηνογραφίας (Απρίλιος).
- Μετά την πρόβα (δικό του έργο), τηλεοπτικό, μεταδίδεται τον Απρίλιο και προβάλλεται στο Φεστιβάλ των Καννών τον Μάιο.
- Από τη ζωή των σκουλικιών (Per Olov Enquist), Residenzteater, Μόναχο (Μάιος).
- Μία Φήμη (Erland Josephson), ραδιοφωνικό, (Σεπτέμβριος).
- *Φάνυ και Αλέξανδρος* (δικό του έργο), μεταδίδεται από την τηλεόραση (Δεκέμβριος).

1985
- John Gabriel Borkman (Henrik Ibsen), Κρατικό Θέατρο Βαυαρίας, Μόναχο (Μάιος).
- Γυρίζει τους Δύο Μακάριους για την τηλεόραση.
- Δεσποινίς Τζούλια (A. Strindberg), Dramaten (Δεκέμβριος).

1986
- Οι Δύο Μακάριοι (Ulla Isaksson), τηλεοπτικό, (μεταδίδεται τον Ιανουάριο).
- Ονειρόδραμα (A. Strindberg), Dramaten, Μικρή Σκηνή, (Απρίλιος).
- Συμπληρώνει την αυτοβιογραφία του Laterna Magica, τον Σεπτέμβριο.
- Άμλετ (W. Shakespeare). Dramaten, Μεγάλη Σκηνή (Δεκέμβριος).

1987
- Οι γιατροί του συνιστούν να αναπαυτεί από το συνηθισμένο θεατρικό του πρόγραμμα.

1988
- Μακρύ ταξίδι μέρας μέσα στη νύχτα (Eugene O'Neill), Dramaten, Μεγάλη σκηνή (Απρίλιος).

1989
- M. de Sade (Yukio Mishima), Dramaten, Μικρή Σκηνή (Απρίλιος). Η παράσταση επαναλαμβάνεται για τρία χρόνια.
- Το σπίτι της κούκλας (Henrik Ibsen), Dramaten, Μεγάλη Σκηνή (Νοέμβριος).

1990
- Πνευματική υπόθεση (δικό του έργο), ραδιοφωνικό (Ιανουάριος)
- Συμπληρώνει την κινηματογραφική αυτοβιογραφία του Bilder (*Εικόνες*), σε συνεργασία με το δημοσιογράφο Lasse Bergström.

1991
- Πέερ Γκιντ (Henrik Ibsen), Dramaten, (Απρίλιος).
- Βάκχες, όπερα (κείμενα του Ευριπίδη και μουσική του Daniel Börtz), Βασιλική Όπερα Στοκχόλμης (Νοέμβριος).
- Οι Καλές Προθέσεις, (έργο δικό του), το σκηνοθετεί ο Μπίλε Άουγκουστ για την τηλεόραση, (μεταδίδεται τον Δεκέμβριο).

1992
- Οι Καλές Προθέσεις, αποσπούν το Χρυσό Φοίνικα στο Φεστιβάλ των Καννών.
- Ο γιος του I. B., Daniel σκηνοθετεί το σενάριο του πατέρα του, Σαββατογεννημένοι.
- M. de Sade (Yukio Mishima), τηλεοπτικό. Προβάλλεται το φθινόπωρο.

1993
- Ο χρόνος και το δωμάτιο (Botho Strauss), Dramaten, (Μάρτιος).
- Η Τελευταία Κραυγή (δικό του έργο), Σουηδικό Ινστιτούτο Κινηματογράφου, Στοκχόλμη (Μάρτιος).
- Γράφει το Σειέται και κορδώνεται το καλοκαίρι.

1994
- Γυρίζει την Τελευταία Κραυγή για την τηλεόραση τον Ιανουάριο.
- Παραλλαγές Γκόλντμπεργκ (George Tabori), Dramaten, (Φεβρουάριος).
- Χειμωνιάτικο Παραμύθι (W. Shakespeare), Dramaten, Μεγάλη Σκηνή, (Απρίλιος).
- Κυκλοφορεί ο τόμος Πέμπτη πράξη με τα θεατρικά: Μετά την πρόβα, Τελευταία Κραυγή και Σειέται και Κορδώνεται.

1995
- Ο Μισάνθρωπος (Moliére), Dramaten, Μεγάλη Σκηνή (Φεβρουάριος).
- Πεθαίνει η γυναίκα του Ingrid.
- Φεστιβάλ Μπέργκμαν στη Νέα Υόρκη, (Μάιος-Αύγουστος).
- Υβόννη, πριγκήπισσα της Βουργουνδίας (Witold Gombrowicz), Dramaten, Μεγάλη Σκηνή (Νοέμβριος).
- Χάραλντ και Χάραλντ (Björn Granath • Johan Rabaeus), τηλεοπτικά σκετς.

1996
- Μεταδίδεται το Χάραλντ και Χάραλντ (Ιανουάριος).
- Βάκχες (Ευριπίδης), Dramaten, (Μάρτιος).

1997
- Σειέται και Κορδώνεται (δικό του έργο), βιντεοταινία, (Ιανουάριος-Μάρτιος). Μεταδίδεται από την τηλεόραση τον Νοέμβριο.

1998
- Οι Εικονοποιοί (Per Olov Enquist), Dramaten (Φεβρουάριος).
- Προβάλλεται στο Φεστιβάλ των Καννών το Σειέται και Κορδώνεται, με τον αγγλικό/γαλλικό τίτλο In the Presence of A Clown/En Présence d' un Clown.
- Γράφει το σενάριο Οι Άπιστοι, ειδικά για τη Lena Endre. Θα το σκηνοθετήσει η Liv Ullman. Η αναγγελία της συνεργασίας έγινε τον Ιούνιο.

Το χρονολόγιο βασίστηκε εν μέρει στα στοιχεία που δίνει ο Peter Cowie, στην αγγλική έκδοση της αυτοβιογραφικής Laterna Magica και τα στοιχεία της διδακτορικής εργασίας Ingmar Bergman and creative leadership του Bo Gyllenpalm (1995).

Σενάρια του Ingmar Bergman που σκηνοθέτησαν άλλοι

- Φρενίτις/Hets, 1944 (Alf Sjöberg).
- Γυναίκα χωρίς πρόσωπο/Kvinna utan ansikte, 1947 (Gustaf Molander).
- Εύα/Eva, 1948 (Gustaf Molander).
- Ενώ η πόλη κοιμάται/Medan staden sover, 1950 (Lars-Erik Kjellgren).
- Διαζύγιο/Frånskild, 1951(Gustaf Molander).
- Το τελευταίο ζευγάρι/Sista paret ut, 1956 (Alf Sjöberg).
- Ο κήπος των απολαύσεων/Lustgården, 1961 (Alf Kjellin).
- Το ψέμα/Reservatet (τηλεοπτικό), 1969 (Jan Molander).
- Οι καλές προθέσεις/Den goda viljan, 1991 (Bille August).
- Οι σαββατογεννημένοι/Söndagsbarn, 1992 (Daniel Bergman).
- Εκμυστηρεύσεις/Enskilda Samtal, 1996 (Liv Ullman).
- Οι άπιστοι/De trolösa, 1998 (σχεδιάζεται για το φθινόπωρο του 1998), (Liv Ullman).

Βιβλιογραφία Ingmar Bergman στα ελληνικά*

- Σενάρια: Αγριοφράουλες. Έβδομη σφραγίδα.
Μετάφραση Ροζίτα Σώκου. Εκδόσεις *Γαλαξίας 1960*

- Πρόσωπο με πρόσωπο.
Μετάφραση Νίκος Αϊβαλής Αθήνα 1982

- Η Μαγική Κάμερα (Laterna Magica).
Μετάφραση Θοδωρής Καλλιφατίδης Εκδόσεις *Κάκτος 1989*

- Οι καλές προθέσεις
Μετάφραση Νίκος Σερβετάς Εκδόσεις *Σύγχρονη Εποχή 1995*

- Πέμπτη πράξη (θεατρικά: Μονόλογος, Μετά την πρόβα, Η τελευταία κραυγή, Σειέται και κορδώνεται)
Μετάφραση Ζαννής Ψάλτης *Εκδόσεις Γκοβόστης 1997*

Την άνοιξη του 1998 το Ανοιχτό Θέατρο παρουσίασε για πρώτη φορά στην Ελλάδα τα μονόπρακτα του Ingmar Bergman • Μετά την πρόβα και • Τελευταία κραυγή στη μετάφραση του Ζαννή Ψάλτη και σκηνοθεσία του Γιώργου Μιχαηλίδη. Το Μετά την πρόβα θα επαναληφθεί και το φθινόπωρο του 1998.

* Με την επιφύλαξη ότι μπορεί να είναι ελλιπής.

Η τηλεοπτική παραγωγή του Ingmar Bergman

1957 Ο κύριος Σλέμαν έρχεται/Herr Sleeman Kommer.
1958 Η Βενετσιάνα/Venetianskan.
1959 Λύσσα/Rabies.
1960 Κακοκαιρία/Oväder.
1960 Ονειρόδραμα/Ett drömspel.
1969 Η ιεροτελεστία/Οι Τιποτένιοι/Riten.
1970 Το ψέμα/Reservatet.
1974 Σκηνές από ένα γάμο/Scener ur ett äktenskap.
1975 Πρόσωπο με πρόσωπο/Ansikte mot ansikte.
1975 Ο Μαγεμένος Αυλός/TrollFlöjten.
1976 Από τη ζωή των μαριονετών/Ur marioneternas liv (γερμανική τηλεόραση).
1981 Δον Ζουάν/Don Juan (γερμανική τηλεόραση).
1983 Φάνι και Αλεξάντερ.
1983 Σχολείο γυναικών.
1984 Μετά την πρόβα/Efter repetitionen.
1986 Οι δύο μακάριοι/De två saliga.
1992 Η μαρκησία de Sade.
1994 Βάκχες.
1995 Η τελευταία κραυγή/Sista Skriket.
1997 Χάραλντ και Χάραλντ.
1997 Σειέται και κορδώνεται/Larmar och gör sig till (In the presence of a clown).

Είπαν για τον I

«Μεγαλοφυής, πολύ απλά, και ένας πολύ παραγωγικός καλλιτέχνης».

Ingrid Dahlberg,
Διευθύντρια του Dramaten

«Για μένα ο Ingmar Bergman είναι ο γεννημένος θαυματοποιός, με οτιδήποτε προϋποθέτει αυτό, από γνώση και κατανόηση των όρων, των παράδοξων, γνώση της ανθρώπινης ψυχής, της διχασμένης, γνώση όλου του πόνου και της απέχθειας, της παραφοράς, της εναντίωσης, και με μια αγάπη που τ' αγκαλιάζει όλα. Και, φυσικά, αρχή και τέλος, η ανάγκη να καθρεφτίσει, να περιγράψει, να τρομάξει, να διασκεδάσει, να ξυπνήσει, με μια λέξη: η ανάγκη να επικοινωνήσει».

Eva Dahlbeck, ηθοποιός
(Αναμονή Γυναικών, Χαμόγελα Καλοκαιρινής Νύχτας κ.ά.)

«Έχουμε τσακωθεί άγρια. Μια φορά τον έστειλα στο διάολο. Τώρα όμως τα 'χουμε βρει».

Per Mattsson, ηθοποιός

«Από τους άντρες σκηνοθέτες, μόνο ο Ingmar Bergman δείχνει το ίδιο ενδιαφέρον με τις γυναίκες συναδέλφους του για σκουλαρίκια και το βγάλσιμο των φρυδιών».

Stina Ekblad, ηθοποιός

«Θα συμφωνούσε, νομίζω, με την περιγραφή μου ότι είναι αβέβαιος και ότι σίγουρα το απολαμβάνει όταν κινεί τα νήματα της εξουσίας. Οι αντιθέσεις χωράνε και το δράμα εκτυλίσσεται μέσα του συνεχώς, η μάχη ανάμεσα στις καθαρές του πλευρές και τον πειρασμό να χρησιμοποιήσει τις "βρόμικες". Ξέρει ακριβώς τι συμβαίνει και είναι ο πιο αυστηρός κριτής του εαυτού του, τη στιγμή που, τώρα πια, άλλοι δεν το κάνουν αυτό».

Bibi Andersson, ηθοποιός

«Είχε βέβαια τη μεγάλη εποχή του, τις δεκαετίες του '50 και του '60, που σίγουρα τον επέβαλλαν. Κι αυτό δεν μπορεί κανείς να το αρνηθεί. Στη συνέχεια άλλαξε κι έγινε ένας μηχανισμός εξουσίας που έχει ουσιαστικά ενοχλήσει τον κόσμο της κουλτούρας στη Σουηδία. Εξακολουθεί να είναι αυτός που αποφασίζει και που εμποδίζει την ανάπτυξη νέων σκηνοθετών και νέων ιδεών... Δεν μπορώ να βρω κάποια άλλα χαρακτηριστικά που να με συμφιλιώνουν μαζί του, εκτός των καλλιτεχνικών».

Ernst-Hugo Järegård, ηθοποιός

«Οι καλύτεροι έχουν πεθάνει ή έχουν σταματήσει. Δε θέλησα ποτέ να κάνω το βοηθό κάποιου, αλλά θα έκανα ευχαρίστως καφέ για τον Orson Welles, τον Fellini και καμιά φορά για τον Bergman. Μόνο και μόνο για να δω πώς συμπεριφέρονται».

Krystof Kieslowski, σκηνοθέτης

gmar Bergman

«Δε φοβάμαι καθόλου τον Ingmar Bergman!... Είχαμε πολύ καλή επαφή από καιρό. Μια σχέση δασκάλου-μαθητή. Με έχει μάθει πολλά, αλλά δε θεώρησα ότι με προτιμάει ή ότι είμαι προστατευόμενός του».

Torsten Flinck, ηθοποιός

«Σ' όλη μου τη ζωή ως σκηνοθέτη κινηματογράφου, θαύμασα τον Ingmar Bergman και τον ζήλεψα για την ηρεμία του, που του επέτρεψε να κάνει ταινίες τέτοιες που πήγαζαν από τις δικές του ανάγκες και δεν αναγκάστηκε να "ασχοληθεί" με τα λεγόμενα προβλήματα του καιρού μας: ο κόσμος του υπάρχει πάντοτε μέσα του και τον κάνει απόλυτα αυτάρκη».

Andrzei Wajda, σκηνοθέτης

«Είναι φανταστική εμπειρία όταν συγκεντρώνεται – αυτή η συγκέντρωσή του περισσότερο από οτιδήποτε άλλο. Ακριβώς αυτό, ότι δηλαδή δεν υπάρχει τίποτα πιο σημαντικό στη ζωή από αυτό που κάνουμε εκείνη τη στιγμή. Τέτοια είναι και η σχέση του με τον ηθοποιό: ακούει, βλέπει. Μια παρουσία που, είμαι βέβαιη, λίγοι σκηνοθέτες έχουν».

Pernilla August, ηθοποιός

«Ο Ingmar σε κάνει να πιστεύεις ότι είναι τόσο σατανικά προικισμένος κι ότι τα σκέφτεται όλα μόνος του. Δεν είναι ο σκηνοθέτης που κάθεται και σε γλωσσοκοπανάει και σου εξηγεί μέχρι αηδίας. Τα σενάριά του είναι και γραμμένα με τέτοιο τρόπο που όλα υπάρχουν ήδη εκεί. Δεν έχεις παρά να διαβάσεις. Και να παίξεις».

Harriet Andersson, ηθοποιός

«Όταν πλησιάζει κανείς τα 60, όπως εγώ, κι έχεις δει πολλά, χρειάζεται κάτι πολύ ιδιαίτερο για να εκπλαγείς, αλλά το "Σειέται και Κορδώνεται" (Συντροφιά με έναν Κλόουν), είναι από τα καλύτερα πράγματα που έχει κάνει ο Bergman! Είναι οι συγκεκριμένες εμπειρίες ενός γέρου 80 ετών! Και στα ογδόντα του ακόμα, αφήνεται να ερεθιστεί και να γοητευτεί από την ερωτική οπτική γωνία των πραγμάτων κι απ' αυτά που συμβαίνουν ανάμεσα σε δύο ανθρώπους. Μόνο ο Ντοστογιεφσκι κι αυτός έχουν αυτή την εκπληκτική αγάπη για τις ανθρώπινες σχέσεις».

Börje Ahlstedt, ηθοποιός

«Ο Ingmar έστησε γρήγορα και πολύ συγκεκριμένα τις σκηνικές του λύσεις. Ήταν σαν κλειδιά που λειτουργούσαν λογικά στο συναίσθημα, και στα οποία ανταποκρίνονταν και το σώμα και το συναίσθημα... Εμένα μου έδωσε πολύ ακριβείς σκηνικές οδηγίες και από κει μπόρεσα να δημιουργήσω τη μορφή του Διονύσου. Μερικά μέρη είναι εξαιρετικά στέρεα στημένα, άλλα σου δίνουν την ελευθερία να ζήσεις τους συμπαίκτες σου εκ νέου κάθε φορά».

Elin Klinga, ηθοποιός,
για το ρόλο του Διονύσου στις Βάκχες

«Σέβομαι αρκετούς Σουηδούς σκηνοθέτες, αλλά υπάρχουν πάρα πολλοί που αυτοαποκαλούνται καλλιτέχνες και δεν υπάρχει χειρότερο πράγμα. Όλα είναι λάθος του Bergman, γιατί είναι πάρα πολλοί αυτοί που προσπαθούν να μιμηθούν την ποιότητά του και το πνευματικό του ύφος. Αλλά το να μιμείσαι ένα δάσκαλο είναι απελπιστικό».

Colin Nutley, Άγγλος σκηνοθέτης
που δουλεύει στη Σουηδία

Είπαν για τον Ingmar Bergman

«Ο Ingmar γεννά τέτοια συγκέντρωση και δημιουργεί τέτοιο κλίμα οικειότητας – μ' αυτό τον τρόπο βγάζει την ένταση που επιθυμεί κι αυτό είναι που τον κάνει το μεγάλο καλλιτέχνη που είναι».

Ingrid Bergman, ηθοποιός

«Το να είσαι ηθοποιός με τον Bergman είναι να αναζητάς το πρόσωπό σου».

Leif Zern, κριτικός θεάτρου

«Ο Bergman δεν έκανε ποτέ συμβιβασμούς με τη διαίσθησή του ούτε και με την καλλιτεχνική του συνείδηση, κι αυτό δημιούργησε πολλές δυσκολίες στη διάρκεια της καριέρας του.

Η συνεργασία μου με τον Bergman έμοιαζε αρμονική, για τους έξω, αλλά είχαμε τις αντιπαραθέσεις μας, μετρούσαμε τις δυνάμεις μας, πολλές φορές για τις διανομές των ρόλων».

Lars Löfgren,
πρώην διευθυντής του Dramaten

«Το μεγαλύτερο σκηνοθετικό του προσόν δεν είναι πάντα αυτά που λέει, αλλά το γεγονός ότι βρίσκεται εκεί πραγματικά. Ότι κάθεται εκεί έξω στην πλατεία, κοιτάει κι ακούει. Η παρουσία του είνα θαυμαστή. Ο Bergman με ρώτησε μια φορά τι ακριβώς συμβαίνει σ' όλες αυτές τις συνεντεύξεις τύπου. Του διηγήθηκα τι συνηθίζω να λέω. Χαμογέλασε τότε και μου λέει: "Αυτό είναι, πιθανώς, το ωραιότερο κομπλιμέντο που μου έχουνε κάνει ποτέ».

Tommy Berggren, ηθοποιός

«Ο Bergman είναι μια αυθεντία, που δεν είναι το ίδιο με το αυταρχικός. Μπορεί να είναι και αυτό, αλλά κυρίως είναι κάποιος που έχουμε κάθε λόγο να τον ακούμε. Το πιο χαρακτηριστικό είναι το αφτί του και το μάτι του. Βλέπει αμέσως αν έχεις "βρει κάτι", βλέπει όταν κάποιος χάνει την ισορροπία».

Jarl Kulle, ηθοποιός

«Μπορούμε να καθόμαστε με τις ώρες σιωπηλοί σ' αυτές τις καρέκλες, απέναντι ο ένας στον άλλο. Μπορούμε να 'μαστε σιωπηλοί και να τολμάμε να το κάνουμε, να τολμάμε να μη λέμε λέξη για μισή ώρα, κι ύστερα να λέμε «Άντε γεια, τα λέμε αύριο». Έχει γίνει πολλές φορές. Αν καθίσουμε καναδυό ώρες, το δωμάτιο γεμίζει λέξεις και σκέψεις, του Σαίξπηρ, του Bergman, του Mörk, της χορογράφου Donya Feuer. Μπορεί να βασιλεύει σιωπή για πολλή ώρα και στο τέλος καταλαβαίνουμε πως η σιωπή αυτή είχε κάποιο νόημα. Τότε χωρίζουμε και συναντιόμαστε την άλλη μέρα κι ανακαλύπτουμε πως έγιναν ένα σωρό στη διάρκεια της νύχτας».

Lennart Mörk, σκηνογράφος

«Έδωσε στη γυναίκα πρόσωπο, φωνή, συναισθηματικό πλούτο και μια καλλιτεχνικά συγκροτημένη παρουσία, σχεδόν σε κάθε του δουλειά, όλα τα χρόνια».

Mats Ek, χορογράφος

«Προσπαθώ καμιά φορά να καταλάβω τι κρύβεται πίσω από τη γλώσσα των εικόνων στις ταινίες του, μια γλώσσα συχνά επιδεικτικά αντιαισθητική ή άμεσα εχθρική προς την τεχνική. Η συγκινητική απλότητα στις εικόνες αυτού του εικονοποιού είναι, στη βάση της, ένα δαιμονισμένο πάθος για το πρόσωπο του ανθρώπου. Ή του ηθοποιού. Οι λέξεις στα πρόσωπά τους και γιατί οι λέξεις δε συμφωνούν πάντοτε με τα πρόσωπά τους. Νομίζω

τότε καμιά φορά ότι αυτό μου είναι γνώριμο: ότι στην ουσία έτσι δουλεύει ένας συγγραφέας: ερευνά με ένταση το ανθρώπινο πρόσωπο».

Per Olov Enquist, συγγραφέας, δραματουργός

«Όταν καλαμπουρίζουμε μεταξύ μας λέμε "ας κάνουμε έναν Μπέργκμαν", που θα πει: Βάζουμε το χέρι μας γύρω απ' τον ηθοποιό και τον οδηγούμε κυριολεκτικά μέσα στον κόσμο όπου ο σκηνοθέτης ξέρει πώς θα βάλεις τα γυαλιά σου, πώς θα φορέσεις το παλτό σου, πώς θα τρεμουλιάσεις με τη φωνή σου. Ο σκηνοθέτης ξέρει πού θα πας».

Suzanne Osten, σκηνοθέτις

«Η δουλειά του για μένα είναι στη βάση της δύο πράγματα: Ο ένας πόλος είναι η ταπείνωση και η απογύμνωση του ατόμου, το ανυπεράσπιστο άτομο. Ο άλλος πόλος είναι η καυτή αίσθηση της παρουσίας, ένας εξαιρετικά επείγων και πιεστικός παλμός, που καίει διαπεραστικά και υψώνει την απογύμνωση σε ζωτική τραγικότητα».

Mats Ek, χορογράφος

«Σε πρώτο πλάνο υπάρχουν όλοι αυτοί οι σκηνοθέτες κινηματογράφου που, χρόνος μπαίνει χρόνος βγαίνει, μας εφοδιάζουν με καλή και σίγουρη διασκέδαση. Μετά, έχουμε τους Καλλιτέχνες που πάνε πιο βαθιά, είναι πιο προσωπικοί, πιο πρωτότυποι, πιο συναρπαστικοί. Και τέλος, πάνω απ' όλους αυτούς, υπάρχει ο Ingmar Bergman που, πιθανόν, είναι ο μεγαλύτερος καλλιτέχνης του κινηματογράφου από την εφεύρεση της κάμερας».

Woodie Allen,
σκηνοθέτης, ηθοποιός

«Αυτό που θαυμάζω περισσότερο στον Ingmar είναι ότι δεν κάνει συμβιβασμούς κι ότι είναι φοβερά προετοιμασμένος πριν αρχίσει να δουλεύει. Τώρα, που σκηνοθετώ κι εγώ, καταλαβαίνω γιατί ήταν τόσο αυστηρός την περίοδο των γυρισμάτων. Ότι όλοι όσοι συμμετείχαν έπρεπε να είναι απόλυτα εστιασμένοι στη δουλειά και να μην έχουν τίποτα άλλο στο κεφάλι τους. Όταν είχαμε γυρίσματα στη Σουηδία, για παράδειγμα, δε μου επιτρεπόταν να πάω σπίτι μου στο Όσλο τα Σαββατοκύριακα».

Liv Ullman, ηθοποιός, σκηνοθέτις

«Ο Bergman είναι ο "μπαμπάς". Καταγράφεσαι σ' έναν ειδικό χάρτη όταν έχεις δουλέψει μαζί του. Όταν έχει πάρει την απόφασή του για κάποιον, μεταδίδει αυτοπεποίθηση και δύναμη. Είναι εξαιρετικά προετοιμασμένος, με σκηνικές λύσεις που δημιουργούν πάντοτε συναντήσεις πάνω στη σκηνή. Μ' αυτό τον τρόπο σχηματίζει μια άποψη για το έργο, ανοίγει το δρόμο για συζήτηση. Και έχει υπομονή. Μπορείς να ανακαλύψεις το ρόλο, να τον δημιουργήσεις. Μεταδίδει εμπιστοσύνη και συγκέντρωση που σε κάνει να αισθάνεσαι σημαντικός».

Lena Endre, ηθοποιός

« – Δε σ' έχουν κουράσει όλες αυτές οι ερωτήσεις γύρω από τον Ingmar Bergman;
– Όχι. Αλλά μ' έχουν κουράσει οι απαντήσεις μου».

Erland Josephson, ηθοποιός,
συγγραφέας, σκηνοθέτης.

Φίλος και έμπιστος του I. B.
εδώ και 60 χρόνια

Bengt Ekerot

Οι ταινίες του Ίνγκμαρ Μπέργκμαν που περιλαμβάνονται στο πρόγραμμα

1. Φρενίτις (Hets).
2. Κρίσις (Kris, 1946).
3. Βρέχει στον έρωτά μας (Det regnar på vår kärlek, 1946).
4. Πλοίο για τις Ινδίες (Skepp till Indialand, 1947).
5. Μουσική στα σκοτάδια (Musik i mörker, 1948).
6. Φυλακή (Fängelse, 1949).
7. Δίψα (Törst, 1949).
8. Προς τη χαρά (Till glädje, 1950).
9. Καλοκαιρινά παιχνίδια (Sommarlek, 1951).
10. Αναμονή γυναικών / Μυστικά γυναικών (Kvinnors väntan, 1952).
11. Καλοκαίρι με τη Μόνικα (Sommaren med Monika, 1953).
12. Η νύχτα των Σαλτιμπάγκων (Gycklarnas afton, 1953).
13. Ερωτικά Μαθήματα (Lektion i kärlek, 1954).
14. Όνειρα γυναικών (Kvinnodröm, 1955).
15. Χαμόγελα καλοκαιρινής νύχτας (Sommarnattens leende, 1955).
16. Η Έβδομη Σφραγίδα (Det sjunde inseglet, 1957).
17. Αγριοφράουλες (Smultronstället, 1957).
18. Στο κατώφλι της ζωής / Κοντά στη ζωή (Nära livet, 1958).
19. Το πρόσωπο / Ο Άνθρωπος με τα δύο πρόσωπα (Ansiktet, 1958).
20. Η πηγή των παρθένων (Jungfrukällan, 1960).
21. Το μάτι του διαβόλου (Djävulens öga, 1960).
22. Μέσα από το σπασμένο καθρέφτη (Såsom i en spegel, 1961).
23. Οι κοινωνούντες / Χειμωνιάτικο φως (Nattvardsgästerna, 1963).
24. Η σιωπή (Tystnaden, 1963).
25. Όλες αυτές οι γυναίκες (För att inte tala om alla dessa kvinnor, 1964).
26. Περσόνα (Persona, 1966).
27. Ντανιέλ (Επεισόδιο στην ταινία Stimulantia, 1967).
28. Η ώρα του λύκου (Vargtimmen, 1968).
29. Η ντροπή (Skammen, 1968).
30. Οι Τιποτένιοι / Η ιεροτελεστία (Riten, 1969).
31. Το πάθος (En passion, 1969).
32. Κραυγές και ψίθυροι (Viskningar och rop, 1972).
33. Σκηνές από ένα γάμο (Scener ur ett äktenskap, 1973).
34. Φθινοπωρινή σονάτα (Höstsonaten, 1978).
35. Οι άνθρωποι του Φόρε (Fårödokument, 1979).
36. Φάνυ και Αλέξανδρος (Fanny och Alexander, 1982).
37. Ντοκιμαντέρ: Φάνυ και Αλέξανδρος (Dokument: Fanny och Alexander, 1986).
38. Μετά την πρόβα (Efter repetitionen, 1983).
39. Το πρόσωπο της Κάριν (Karins ansikte, 1983-1985).
40. Συντροφιά με έναν κλόουν (Larmar och gör sig till, 1997).

ΜΙΚΡΟΣ ΟΔΗΓΟΣ ΠΡΟΦΟΡΑΣ

å =το σουηδικό *a* με καπελάκι είναι μακρύ φωνήεν και προφέρεται ωω.

ä =αι. Όπως και στα γερμανικά.

ö =όπως το γερμανικό, ή το γαλλικό eu.

j =γι. Δηλαδή Jonsson=Γιόνσον και όχι Τζόνσον.

dj =γι. Το d δεν προφέρεται.

kj =Ts ή tsh.

tj = Ts ή tsh, όπως Tshekhov ή Τσέχωφ.

sj =όπως το αγγλικό sh ή το γαλλικό ch. Ο Sjöström προφέρεται Cheustreum και όχι Σγέστρεμ. Το j δεν προφέρεται.

G =*όταν* ακολουθεί *a* και *o* προφέρεται σκληρά *γκ*. Όταν ακολουθεί *e, i* ή *ä* και *ö*, τότε προφέρεται μαλακά γι. Το ίδιο συμβαίνει όταν το *g* είναι στη μέση της λέξη ή στην κατάληξή της: π.χ. Göteborg=Γετεμπόργ, Bergman=Μπέργκμαν.

K =*όταν* ακολουθεί *a* και *o* προφέρεται σκληρά *κ*. Όταν ακολουθεί *e, i* ή *ä* και *ö*, τότε προφέρεται tsh.

Φρενίτις

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: **Hets**
ΑΓΓΛΙΚΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: **Frenzy/Torment**
Παίχτηκε στην Ελλάδα με τον τίτλο *Μαρτύριο*.

Σκηνοθεσία: Alf Sjöberg. **Σενάριο:** Ingmar Bergman. **Φωτογραφία:** Martin Bodin. **Σκηνογραφία:** Arne Åkermark. **Κοστούμια:** Mimmi Törnqvist. **Μουσική:** Hilding Rosenberg. **Ήχος:** Gaston Cornelius. **Μοντάζ:** Oscar Rosander. **Βοηθός σκηνοθέτη:** Ingmar Bergman. **Ηθοποιοί:** Stig Järrel (Καλλιγούλας, δάσκαλος λατινικών), Alf Kjellin (Γιαν-Έρικ, μαθητής), Mai Zetterling (Μπέρτα), Olof Winnerstrand (διευθυντής σχολείου), Stig Olin (Σάντμαν, μαθητής). Δεν αναφέρονται στη ζενερίκ: Gunnar Björnstrand (δάσκαλος), Birger Malmsten (Κρόιτς, μαθητής), Palle Granditsky (Κρέφλερ, μαθητής), John Zacharias (βοηθός γιατρός στο νεκροτομείο), Ingmar Bergman (φωνή στο ραδιόφωνο). **Παραγωγή:** AB Svensk Filmindustri. **Διεύθυνση παραγωγής:** Harald Molander. **Καλλιτεχνικός διευθυντής:** Viktor Sjöström. **Διάρκεια:** 100'. **Πρώτη προβολή:** 2 Οκτωβρίου 1944.

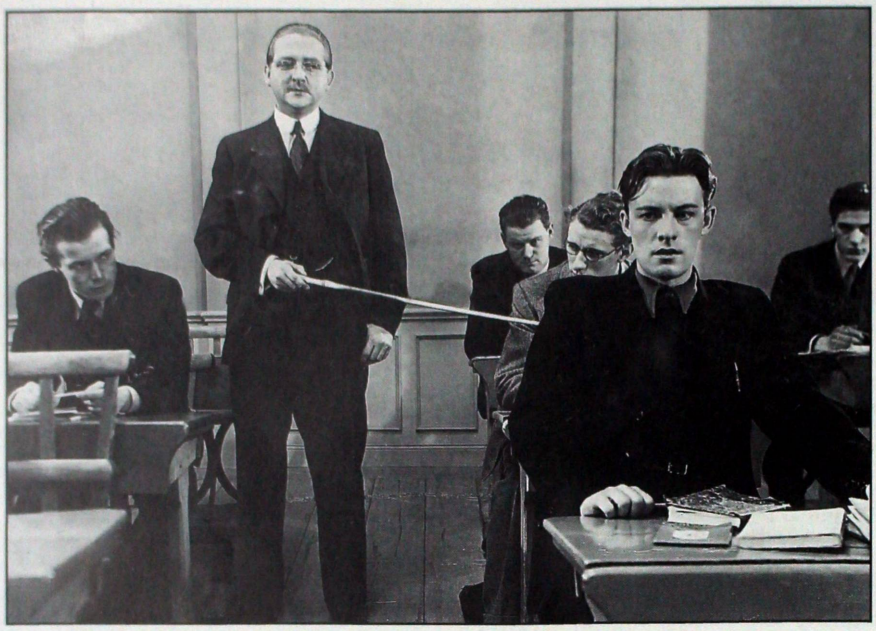

Ο Γιαν-Έρικ είναι μαθητής γυμνασίου στη Στοκχόλμη. Μέσα στην τάξη ταπεινώνεται συνεχώς και με σχεδόν σαδιστικό τρόπο από ένα δάσκαλο λατινικών, που οι μαθητές τού έχουν δώσει το παρατσούκλι Καλλιγούλας. Μια μέρα, μετά τα μαθήματα, συναντάει την Μπέρτα σ' ένα καπνοπωλείο. Τον παίρνει μαζί στο δωμάτιό της και τον πείθει να μείνει εκεί τη νύχτα, λέγοντάς του πόσο φοβάται έναν παράξενο, απαίσιο άνθρωπο που την παρακολουθεί συνεχώς. Ένα βράδι ο Γιαν-Έρικ φτάνει στο σπίτι της και βρίσκει την Μπέρτα νεκρή. Στο διάδρομο κρύβεται ο Καλλιγούλας, αξιολύπητος. Είναι προφανώς ο ένοχος για την τραγωδία. Η αυτοψία όμως δείχνει ότι η Εύα πέθανε από καρδιακή αδυναμία.
Ο Καλλιγούλας αφήνεται ελεύθερος και φροντίζει να μην περάσει τις εξετάσεις του ο Γιαν-Έρικ.

Βραβεία:
- Βραβείο λέσχης κινηματογραφικών κριτικών, καλύτερη ταινία, Στοκχόλμη, 1945.
- Charlie, καλύτερη σουηδική ταινία, 1945.
- Μεγάλο διεθνές βραβείο, Κάννες, 1946.

Ταινία που καθιέρωσε τον σεναριογράφο Ingmar Bergman.

«Εύχομαι η ταινία να γίνει ένα μαχαίρι στο απόστημα, να προτείνει κάτι που να μας ελευθερώνει, κι ελπίζω, συγχρόνως, ο θεατής να βρει ότι αξίζει το εισιτήριο που πλήρωσε (...) Εύχομαι ο κόσμος να νιώσει συμπόνια για τον Καλλιγούλα, γιατί δεν είναι υπαίτιος για την κατάστασή του. Είναι σαν την οχιά ή το μικρόβιο, που τα πολεμάμε γιατί προκαλούν ζημιά, αλλά δεν έχουν καμιά συναίσθηση για το κακό που προκαλούν. Στη μοναξιά του τον κατατρέχουν πάντα μαινόμενες Ερινύες, ο ίδιος του ο φόβος και η ανάγκη για το κακό». **Ingmar Bergman**

Κρίση

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: **Kris**

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Ingmar Bergman, βασισμένο στο θεατρικό έργο Η Καρδιά της μάνας, του Δανού Leck Fischer. **Φωτογραφία:** Gösta Roosling. **Σκηνογραφία:** Arne Åkermark. **Μουσική:** Erland von Koch. **Ήχος:** Lennart Svensson. **Μοντάζ:** Oscar Rosander. **Ηθοποιοί:** Inga Landgré (Νέλι), Stig Olin (Jack), Marianne Löfgren (Τζενι, βιολογική μητέρα της Νέλι και ερωμένη του Τζακ), Dagny Lind (δεσποινίς Ινγκεμποργκ, θετή μητέρα της Νέλι), Alla Bohlin (Ουλφ, κτηνίατρος), Ernst Eklund (γιατρός, θείος της Ίνγκεμποργκ), Singe Wirff (θεία της Ίνγκεμποργκ). **Παραγωγή:** AB Svensk Filmindustri (SF). **Διεύθυνση παραγωγής:** Harald Molander. **Καλλιτεχνικός διευθυντής παραγωγής:** Viktor Sjöström. **Διάρκεια:** 93 λεπτά. **Πρώτη προβολή:** 25 Φεβρουαρίου 1946.

Η δεσποινίς Ίνγκεμποργκ ζει σε μια μικρή πόλη. Δίνει μαθήματα πιάνου και νοικιάζει ένα δωμάτιο στο νεαρό κτηνίατρο Ουλφ. Έχει μια θετή κόρη, τη Νέλι, 18 ετών. Ο Ουλφ τη φλερτάρει αλλά εκείνη τόν βλέπει σαν φίλο. Ετοιμάζεται ένας χορός στο δημαρχείο και η Νέλι γράφει στην πραγματική της μητέρα Τζενι, στη Στοκχόλμη, να της στείλει ένα ωραίο φουστάνι για το χορό. Η Τζένη στέλνει το φουστάνι, έρχεται όμως και η ίδια με τον εραστή της Τζακ, για να πάρει μαζί της τη Νέλι. Στο χορό ο Τζακ καταφέρνει να μεθύσει τη Νέλι για να την ξελογιάσει. Τη σώζει όμως ο Ουλφ. Η συμπεριφορά της Νέλι όμως σχολιάζεται πολύ. Αποφασίζει να φύγει με την Τζενι στη Στοκχόλμη. Εκεί ο Τζακ την κορτάρει και τελικά την παραπλανεί. Η Τζενι, χωρίς να το θέλει γίνεται μάρτυρας της σκηνής. Ο Τζακ, που συχνά απειλεί ότι θα σκοτωθεί, τελικά, απελπισμένος αυτοκτονεί. Η Νέλι ξαναγυρίζει στη μικρή πόλη και τη θετή της μητέρα, Ίνγκεμποργκ, αποδέχεται την αγάπη του Ουλφ και όλα ξαναπαίρνουν ήρεμα το δρόμο τους.

«Κρίση είναι η πρώτη μου ταινία. Αν κάποιος μου είχε ζητήσει να κινηματογραφήσω τον τηλεφωνικό κατάλογο, θα το έκανα. Το αποτέλεμα ίσως να ήταν καλύτερο. Δεν ήξερα τίποτα, δε γνώριζα τίποτα κι ένιωθα σαν γατί που 'μπλεξε σε λυμένο κουβάρι... Το αποτέλεσμα ήτανε ένα ψρικτό αλαλούμ. Τη μέρα μετά την πρεμιέρα τηλεφώνησα κλαίγοντας στον Lorens Marmstedt (τον παραγωγό της ταινίας) και του εξήγησα ότι δε θα ξανακάνω ταινία. Μου είπε ότι αυτό θα ήτανε μια καλή ιδέα». **Ingmar Bergman**

Βρέχει στον έρωτά μας

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: **Der regnar på vår Kärlek**

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Ingmar Bergman και Herbert Grevenius, βασισμένο στο θεατρικό έργο του Νορβηγού Oskar Braaten Καλοί Άνθρωποι (1930). **Φωτογραφία:** Göran Strindberg και Hilding Bladh. **Σκηνογραφία:** P. A. Lundgren. **Μουσική:** Erland von Koch. **Ήχος:** Lars Nordberg. **Μοντάζ:** Tage Holmberg. **Ηθοποιοί:** Barbro Kollberg (Μάγκι), Birger Malmsten (Ντάβιντ Λιντέλ), Gösta Cederlund (Κύριος με την ομπρέλα), Hjördis Petterson (Ελίζε Άντερσον), Douglas Håge (Άντερσον), Ludde Gentzel (Χόκανσον), Benkt-Åke Benktsson (εισαγγελέας), Sture Eriksson (γυρολόγος), Ulf Johansson (γυρολόγος), Julia Caesar (εφημεριδοπώλις), Gunnar Björnstrand (κύριος Πούρμαν, υπάλληλος), Åke Fridell (πάστωρ Μπεργκ). Δεν αναφέρονται στή Ζενερίκ: Sif Ruud (Γκέρτι), Erland Josephson (υπάλληλος της ενορίας). **Παραγωγή:** Lorens Marmstedt και Sveriges Folkbiografer AB. **Διεύθυνση παραγωγής:** Lorens Marmstedt για λογαριασμό της Nordisk Tonefilm AB. **Διάρκεια:** 95 λεπτά. **Πρώτη προβολή:** 9 Νοεμβρίου 1946.

Η Μάγκι και ο Ντάβιντ συναντιώνται τυχαία σ' ένα σιδηροδρομικό σταθμό. Εκείνος μόλις έχει βγει από τη φυλακή. Εκείνη κουβαλάει μέσα της το παιδί ενός αγνώστου. Αποφασίζουν να ζήσουν μαζί. Μπαίνουν λαθραία σ' ένα σπιτάκι για να περάσουν τη νύχτα.
Ο Χόκανσον, ο ιδιοκτήτης, τούς πιάνει και απειλεί να καλέσει την αστυνομία. Τελικά όμως υποχωρεί και τους δέχεται ως νοικάρηδες. Ο Ντάβιντ πιάνει δουλειά στου Άντερσον, πουλώντας φυτά και γλάστρες. Το ζευγάρι γνωρίζεται με τη γειτονιά.
Ο Ντάβιντ με τον καιρό αγοράζει το σπιτάκι. Αρχίζουν όμως δύσκολοι καιροί.
Όταν αποφασίζουν να παντρευτούν αντιμετωπίζουν μια γραφειοκρατία χωρίς κατανόηση. Ο πάστωρ ζητάει από τη Μάγκι να γεννήσει το παιδί της σε άσυλο.
Η κοινότητα προχωρεί σε απαλλοτρίωση της περιοχής, κάτι που ο ιδιοκτήτης το ήξερε όταν πούλησε το σπίτι στον Ντάβιντ. Σε καβγά μεταξύ τους ο Ντάβιντ χτυπάει τον Χόκανσον και συλλαμβάνεται για να δικαστεί. Η δίκη γίνεται ο απολογισμός της άκαρδης κοινωνίας και της κακίας των ανθρώπων. Μόνο ο «άνθρωπος με την ομπρέλα» υπερασπίζεται το ζευγάρι. Ο Ντάβιντ αθωώνεται, αλλά το ζευγάρι χωρίζει κι ο καθένας τραβάει το δρόμο του.

Βραβεία:
- Βραβείο λέσχης κινηματογραφικών κριτικών, καλύτερης ταινίας, Στοκχόλμη, 1947.

Είναι η πρώτη ταινία όπου συνεργάζονται κινηματογραφικά ο Ingmar Bergman με τον Erland Josephson, που έχει ένα μικρό ρόλο ως υπάλληλος της ενορίας.
Στην ταινία ο Ingmar Bergman έχει για πρώτη φορά διευθυντή φωτογραφίας τον Göran Strindberg, εγγονό του μεγάλου θεατρικού συγγραφέα.
Θα κάνουν μαζί τέσσερις ταινίες.

«Ο Lorens (Marmstedt) ήταν σκληρός δάσκαλος. Στην κριτική του ήταν ανήλεος και μ' έβαζε να ξαναγυρίζω τις σκηνές που έβρισκε κακές. Μπορούσε να μου πει: «Μίλησα με τον Hasse Ekman (Σ.τ.Μ. σκηνοθέτης και ηθοποιός) που είδε το υλικό, και με τον εκπρόσωπο των παραγωγών. Όλα παίζονται! Μπορεί και να μη σ' αφήσουνε να τελειώσεις την ταινία. Πρέπει να σκεφτείς ότι ο Birger Malmsten δεν είναι ο Ζαν Γκαμπέν κι εσύ δεν είσαι ο Μαρσέλ Καρνέ». Προσπαθούσα χλιαρά να υπερασπιστώ τη δουλειά μου λέγοντας ότι μερικές σκηνές τις έβρισκα καλές. Τότε ο Lorens με κοίταξε με τα ψυχρά γαλανά του μάτια και μου λέει: «Αυτή την αυταρέσκεια που βράζει δεν την καταλαβαίνω καθόλου». **Ingmar Bergman**

Πλοίο για τις Ινδίες

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: **Skepp till Indialand**

Παίχτηκε στην Ελλάδα με τον τίτλο *Το λιμάνι των χαμένων γυναικών.*

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Ingmar Bergman, βασισμένο στο ομώνυμο θεατρικό έργο του Martin Söderhjelm. **Φωτογραφία:** Göran Strindberg. **Σκηνογραφία:** P. A. Lundgren. **Μουσική:** Erland von Koch. **Ήχος:** Lars Nordberg/Sven Josephson. **Μοντάζ:** Tage Holmberg. **Ηθοποιοί:** Holger Löwenadler (Αλεξάντερ Μπλουμ, καπετάνιος ρυμουλκού), Anna Lindahl (Άλις, γυναίκα του), Birger Malmsten (Γιοχάνες, γιος τους, τιμονιέρης), Gertrud Fridh (Σάλι, τραγουδίστρια), Naemi Briese (Σέλμα), Hjördis Petterson (Σοφί), Lasse Krantz (Χανς, ναύτης), Erik Hell (Πέκα, ναύτης), Åke Fridell (ιδιοκτήτης καμπαρέ). Δεν αναφέρονται στη Ζενερικ: Gustaf Hiort af Örnäs (φίλος του Αλεξάντερ), Rolf Bergström (φίλος του Αλεξάντερ), Kiki (ο νάνος στο καμπαρέ), Ingmar Bergman (ο άνδρας με μπερέ στο κουκλοθέατρο του λούνα παρκ). **Παραγωγή:** Lorens Marmstedt, Sveriges Folkbiografer AB. **Διεύθυνση Παραγωγής:** Allan Ekelund. **Διάρκεια:** 98 λεπτά. **Πρώτη Προβολή:** 22 Σεπτεμβρίου 1947.

Ο Γιοχάνες Μπλουμ επιστρέφει ύστερα από εφτά χρόνια στη θάλασσα. Συναντάει τυχαία τη Σάλι, μια τραγουδίστρια του καμπαρέ, που δεν είναι πια στην πρώτη της νεότητα. Ο Γιοχάνες αναζητά τη μοναξιά και θυμάται: Ο πατέρας του Αλεξάντερ, είναι καπετάνιος ρυμουλκού και ζει πάνω στο πλοίο με τη γυναίκα του Άλις, το γιο τους Γιοχάνες και τρεις ναύτες. Ο Αλεξάντερ «ψωνίζει» τη Σάλι στο καμπαρέ και τη φέρνει στο καράβι «να βοηθάει στο μαγείρεμα». Ο Αλεξάντερ απαγορεύει στο γιο του Γιοχάνες να γίνει ναυτικός. Ο Γιοχάνες τότε μεθάει και επιτίθεται ερωτικά στη Σάλι που τον αποκρούει. Την άλλη μέρα οι δυο τους συναντιώνται κρυφά και η Σάλι του λέει ότι δεν αγαπά τον πατέρα του. Αυτό που θέλει είναι να βρει κάποιον με λεφτά για να ζει καλά. Μόνο τον Γιοχάνες θα μπορούσε να αγαπήσει αληθινά. Γυρνώντας στο πλοίο ο Γιοχάνες και ο πατέρας του τσακώνονται άγρια. Η Σάλι λέει στον Αλεξάντερ πως αγαπάει το γιο του. Ο πατέρας προσπαθεί τότε να τον σκοτώσει κι ύστερα το σκάει για να μην τον συλλάβουν.

Όταν όλα μοιάζουν νάχουν τελειώσει και δεν μπορεί να γλιτώσει, πηδάει απ' το παράθυρο και αυτοκτονεί.

Ο Γιοχάνες αναζητά τη Σάλι στο καμαρίνι της και της εξομολογείται τον έρωτά του όλα αυτά τα χρόνια που

Βραβεία:
- Η ταινία πήρε βραβείο στις Κάννες για το θέμα της.

«Όπως και με την Κρίση, *υπάρχουν μερικά μέρη που δείχνουν δύναμη και ζωντάνια. Η κάμερα βρίσκεται εκεί που πρέπει, οι άνθρωποι συμπεριφέρονται όπως πρέπει. Μερικές σύντομες στιγμές κάνω κινηματογράφο... Όταν τελείωσα το* Πλοίο για τις Ινδίες *με κυρίεψε μια αίσθηση ευφορίας και μεγαλοσύνης. Πίστευα πως ήμουν συντριπτικά καλός, ισότιμος με τα γαλλικά μου είδωλα. Ο Lorens Marmstedt ήταν θετικός στην αρχή. Μετά όμως πήγε στις Κάννες για να δείξει την ταινία. Μου τηλεφώνησε πανικόβλητος και μου ζήτησε να κόψω τετρακόσια μέτρα για ν' αποφύγουμε το φιάσκο. Μέσα στην ξαφνική και αβέβαιη υπεροψία μου, του δήλωσα ότι δε θα μου περνούσε ούτε στιγμή η ιδέα να κόψω έστω και ένα μέτρο από αυτό το αριστούργημα».* **Ingmar Bergman**

Μουσική στα σκοτάδια

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: **Musik i mörker**

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Dagmar Edqvist από το ομώνυμο μυθιστόρημά της. **Φωτογραφία:** Göran Strindberg. **Σκηνογραφία:** P. A. Lundberg. **Μουσική:** Erland von Koch. **Ήχος:** Olle Jakobsson. **Μοντάζ:** Lennard Wallén. **Ηθοποιοί:** Maj Zetterling (Ίνγκριντ/Μαρία), Birger Malmsten (Μπενγκτ), Olof Winnerstrand (εφημέριος Κέρμαν), Naima Wifstrand (Μπεατρίς, θεία του Μπενγκτ), Bibi Skoglund (Αγκνέτα, αδελφή του Μπενγκτ), Hilda Borgström (Λοβίς, υπηρέτρια), Douglas Håage (Κρούγκε, μετρ στο Ritz), Gunnar Björnstrand (Κλάσον, βιολιστής στο Ritz), Bengt Eklund (Έμπε Λάρσον, συμμαθητής και μνηστήρ της Ίνγκριντ), Åke Claesson (Αγκουστίν, άνδρας της Μπεατρίς), John Elfström (τυφλός εργάτης), Rune Andreasson (Έβερτ, παιδί στο λεωφορείο), Marianne Gyllenhammar (Μπλανς, μνηστή του Μπενγκτ και μετά του Έιναρ), Bengt Logardt (Έιναρ Μπορν), Sven Lindberg (μουσικός διευθυντής της σχολής, τυφλός). Δεν αναφέρονται στην Ζενερίκ: Reinhold Svensson (ο τυφλός πιανίστας που παίζει στη σχολή τυφλών. Ο Svensson ήταν ο ίδιος τυφλός και από τους πιο διάσημους πιανίστες τζαζ στη Σουηδία.) Ingmar Bergman (επιβάτης στο τρένο, που διαβάζει εφημερίδα). **Παραγωγή:** Terrafilm Produktion AB. **Πρώτη προβολή:** 17 Ιανουαρίου 1948. **Διεύθυνση παραγωγής:** Lorens Marmstedt. **Διάρκεια:** 88 λεπτά.

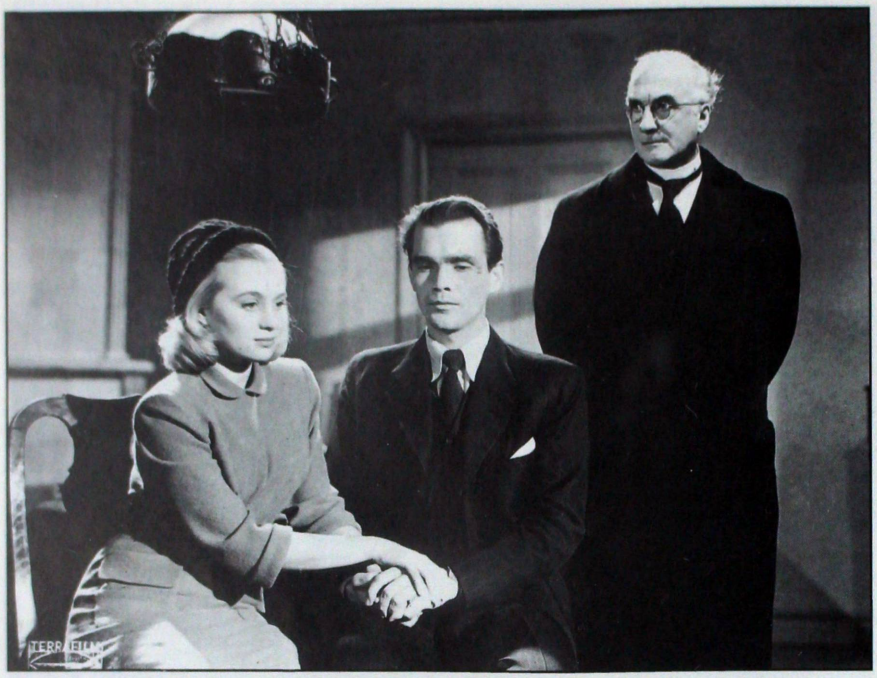

Ο νεαρός Μπενγκτ χάνει το φως του σ' ένα ατύχημα υπηρετώντας τη θητεία του. Τον πρώτο καιρό τον εγκαταλείπει η μνηστή του και τον φροντίζει η αδελφή του. Μετά πάει να μείνει στο κτήμα του θείου Αγκουστίν. Εκεί δουλεύει η Ίνγκριντ, που τον ερωτεύεται και τον θαυμάζει για τη μόρφωσή του, και ξυπνάει η επιθυμία της για μάθηση. Κάποια στιγμή τον ακούει να μιλάει γι' αυτήν υποτιμητικά στη θεία του. Αποφασίζει τότε να σπουδάσει και να βγει από τη χαμηλή κοινωνική της υπόσταση. Οι δρόμοι των δύο χωρίζονται. Ο Μπενγκτ δοκιμάζει να μπει στη μουσική ακαδημία χωρίς επιτυχία. Πιάνει δουλειά παίζοντας πιάνο σε ρεστοράν αλλά δεν τα πάει καλά με το αφεντικό και την ατμόσφαιρα που επικρατεί. Παραιτείται και αρχίζει να μαθαίνει την τέχνη του κουρδιστή πιάνων στη σχολή τυφλών. Του προσφέρεται η ευκαιρία να σπουδάσει οργανίστας αλλά οι συμφορές που περνάει τον έχουν κάνει αυτοκαταστροφικό και το μόνο που θέλει είναι να βγάζει το ψωμί του. Ένα βράδι ξανασυναντάει την Ίνγκριντ που σπουδάζει δασκάλα. Ζει με τον Έμπε, ένα νέο από εργατική οικογένεια. Στην αντιζηλία που δημιουργείται η Ίνγκριντ φεύγει με τον Μπενγκτ. Παντρεύονται και φεύγουν σε γαμήλιο ταξίδι, τώρα πια εξισωμένοι κοινωνικά.

«Η Μουσική στα σκοτάδια *δείχνει ακόμα πιο ξεκάθαρα την παραπλανητική περιγραφή μιας γενιάς που κάνει ο Bergman. Απ' ό,τι μπορεί να καταλάβει κανείς, τα γεγονότα εξελίσσονται στη σημερινή εποχή αλλά οι άνθρωποι κινούνται μέσα σ' έναν παράξενο μπεργκμανικό κόσμο, έξω από τόπο και χρόνο. Ένα κομάτι σε στιλ ρεπορτάζ από το Ινστιτούτο Τυφλών έχει μια ψίνα, ευαίσθητη και γεμάτη ελπίδα ατμόσφαιρα».*

Marianne Höök, στο βιβλίο της INGMAR BERGMAN (1962)

Φυλακή

(Μια πθοπλασία για τον κινηματογράφο)

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: **Fängelse (en moralitet for filmen)**

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Ingmar Bergman. **Φωτογραφία:** Göran Strindberg. **Σκηνογραφία:** P. A. Lundgren. **Μουσική:** Erland von Koch. **Ήχος:** Olle Jakobsson. **Μοντάζ:** Lennart Wallén. **Ηθοποιοί:** Doris Svedlund (Μπριγκίτα Καρολίνα, 17 ετών), Birger Malmsten (Τόμας, συγγραφέας), Eva Henning (Σοφί, γυναίκα του), Hasse Ekman (Μάρτιν Γκρουντέ, σκηνοθέτης κινηματογράφου), Stig Olin (Πέτερ, πατέρας του παιδιού της Μπριγκίτα), Irma Christensson (Λινέα, αδελφή της Μπριγκίτα), Anders Henrikson (Πολ, πρώην καθηγητής μαθηματικών), Marianne Löfgren (Σίγκνε, υπηρέτρια στην πανσιόν), Margit Linquist (νοικάρισα στην πανσιόν), Curt Masreliez (Αλφ, φίλος του Πέτερ). Δεν αναφέρονται στη Ζενερίκ: Inger Juel (Γκρέτα, ηθοποιός), Åke Fridell (Μάγκνους, τραγουδιστής όπερας), Ulf Palme (Ένας άνδρας στο όνειρο της Μπριγκίτα). **Παραγωγή:** Terrafilm Produktion AB. **Διεύθυνση παραγωγής:** Lorens Marmstedt. **Διάρκεια:** 79 λεπτά. **Πρώτη προβολή:** 19 Μαρτίου 1949.

Την ώρα του γυρίσματος ο σκηνοθέτης Μάρτιν Γκρουντέ δέχεται την επίσκεψη του παλιού του δασκάλου μαθηματικών, Πολ, που έχει μια ιδέα για ταινία: κεντρική ιδέα ότι ο διάβολος βασιλεύει κι ότι η κόλαση βρίσκεται εδώ στη γη. Ο Μάρτιν διηγείται την ιδέα στο φίλο του συγγραφέα Τόμας. Ο Τόμας τού λέει ότι έχει την πρωταγωνίστρια για μια ταινία για την κόλαση επί της γης και του μιλάει για τη συνομιλία που είχε με μια κοπέλα του δρόμου, την Μπριγκίτα Καρολίνα Σέντερμπεργκ. Ζει με την αδελφή της Λινέα. Αυτός ήταν ο πρόλογος, λέει ένας αφηγητής και στη συνέχεια διαβάζει τα στοιχεία παραγωγής ταινίας. Έχουν περάσει 6 μήνες. Η Μπριγκίτα γεννάει ένα παιδί. Ο «μνηστήρας » της όμως, ο Πέτερ, και η αδελφή της την πείθουν να το εγκαταλείψει. Η Λινέα παίρνει το παιδί και φεύγει. Η Σοφί και ο Τόμας είναι σπίτι τους μεθυσμένοι. Μαλώνουν κι εκείνη τον κτυπά μ' ένα μπουκάλι. Η αστυνομία πιάνει την Μπριγκίτα και την οδηγεί στο τμήμα όπου συναντάει τον Τόμας, που έχει πάει να ομολογήσει ότι σκότωσε τη γυναίκα του, όπως νομίζει. Εκείνη όμως τον έχει εγκαταλείψει αφήνοντας ένα γράμμα.

Ο Τόμας παίρνει μαζί του την Μπριγκίτα σε μια πανσιόν. Στη σοφίτα βρίσκουν μια μηχανή προβολής που την είχε παιδί. Βλέπουν μαζί μια παλιά βωβή φάρσα και περνούν κάποιες ευτυχισμένες στιγμές. Μετά η Μπριγκίτα τού διηγείται ένα όνειρό της. Όταν την παίρνει ο ύπνος το όνειρο συνεχίζεται. Το πρωί διαβάζουν στην εφημερίδα ότι βρέθηκε το πτώμα ενός μωρού. Η Μπριγκίτα επιστρέφει στον Πέτερ και τη Λινέα. Όταν ο Τόμας την αναζητεί, εκείνη τον αποδιώχνει. Ο Πέτερ της φέρνει έναν πελάτη που τη βασανίζει, καίγοντάς τη με τσιγάρο. Λίγο μετά η Μπριγκίτα αυτοκτονεί. Ο Τόμας ξαναγυρίζει στη Σοφί.

Ο Πολ επισκέπτεται πάλι τον Μάρτιν και τον ρωτάει τι έγινε με την ιδέα του. «Δεν αντέχει», του λέει ο Μάρτιν. «Η ταινία θα τελείωνε μ' ένα ερωτηματικό και δεν υπάρχει κανείς να του θέσουμε την ερώτηση». «Αν βέβαια δεν πιστεύουμε στον Θεό», λέει ο Πολ. «Και δεν πιστεύουμε», απαντά ο Μάρτιν. «Ε, τότε, δεν υπάρχει διέξοδος», καταλήγει ο Πολ.

«Η Φυλακή *δεν είναι συνηθισμένη ταινία. Είναι η πρώτη φορά που ο Ingmar Bergman εμφανίζεται αυτοδύναμος. Δική του ιδέα, δικό του σενάριο, δική του διαμόρφωση χωρίς τη βοήθεια έμπειρων ανθρώπων του σινεμά. Και η* Φυλακή *έγινε πιο μπεργκμανική από οποιαδήποτε προηγούμενη ταινία του. Εδώ δείχνει το πραγματικό του πρόσωπο. Έχει ψανερά χαρακτηριστικά από τη δεκαετία του '20, κοιτάζει πέρα από τις δεκαετίες του '20 και του '40, προς το μέλλον. Αξιοπρόσεχτη ταινία. Ο νέος τρόπος να αισθάνεσαι και να βλέπεις, που υπάρχει σε μια νέα γενιά του κινηματογράφου, δεν εκφράστηκε ποτέ με τόση συνέπεια και δύναμη... Για πρώτη φορά εδώ και 25 χρόνια η Σουηδία βρίσκεται επικεφαλής της παγκόσμιας κινηματογραφικής εξέλιξης».*

Robin Hood, κινηματογραφικός κριτικός, 20 Μαρτίου 1949

Δίψα

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: **Törst.**
Παίχτηκε στην Ελλάδα με τον τίτλο *Πάθος και ηδονή*.

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Herbert Grevenius, βασισμένο στην ομώνυμη συλλογή διηγημάτων της Birgit Tengroth. **Φωτογραφία:** Gunnar Fischer. **Σκηνογραφία:** Nils Stenwall. **Χορογραφία:** Ellen Bergman. **Μουσική:** Erik Nordgren. **Ήχος:** Lennart Unnerstad. **Μοντάζ:** Oscar Rosander. **Ηθοποιοί:** Eva Henning (Ρουτ, πρώην χορεύτρια μπαλέτου), Birger Malmsten (Μπέρτιλ, άνδρας της), Birgit Tengroth (Βιόλα, πρώην ερωμένη του), Hasse Ekman (δρ. Ρόζενγκρεν, ψυχίατρος), Mimi Nelson (Βάλμποργκ, φίλη της Ρουτ), Bengt Eklund (Ραούλ, εραστής της Ρουτ), Gaby Stenberg (Αστριντ, γυναίκα του Ραούλ), Naima Wifstrand (δασκάλα μπαλέτου). Δεν αναφέρονται στη Ζενερίκ: Sven-Eric Gamble (υαλουργός στο ιατρείο του Ρόζενγκρεν), Calle Flygare (Δανός ιερέας στο τρένο), Sif Ruud (φλύαρη χήρα στο νεκροταφείο), Ingmar Bergman (επιβάτης στο τρένο). **Παραγωγή:** AB Svensk Filmindustri. **Διεύθυνση παραγωγής:** Helge Hagerman. **Διάρκεια:** 84 λεπτά. **Πρώτη προβολή:** 17 Οκτωβρίου 1949.

ενοδοχείο Krafft στη Βασιλεία. Είναι καλοκαίρι του 1946. Σ' ένα δωμάτιο του ξενοδοχείου η Ρουτ μόλις έχει ξυπνήσει. Δίπλα της κοιμάται ο άντρας της, Μπέρτιλ. Η Ρουτ θυμάται την ερωτική της περιπέτεια με τον Ραούλ: Βρίσκονται σ' ένα γιοτ και κάνουν πανί. Όταν εκείνη του κάνει λόγο για το μέλλον, μαθαίνει πως είναι παντρεμένος με παιδιά. Την επισκέπτεται η γυναίκα του Ραούλ που θέλει να δει πώς είναι η ερωμένη του. Έρχεται και ο Ραούλ. Η Ρουτ του αποκαλύπτει πως περιμένει παιδί. Εκείνος τη βρίζει και λέει πως δεν μπορεί αυτός να είναι ο πατέρας. Η Ρουτ κάνει έκτρωση και μένει στείρα.

Ο Μπέρτιλ ξυπνάει δίπλα της. Σε λίγο καβγαδίζουν: Λείπουν τα χρήματα, εκείνη πίνει πολύ, αυτός τα είχε με μια μπαλαρίνα, τη Βιόλα. Τελικά, ηρεμούν κι εκείνος την παρηγορεί ότι θα μπορέσει να ξαναχορέψει.

Λίγο πριν το τρένο της επιστροφής τους ξεκινήσει, η Ρουτ βλέπει τον Ραούλ με τη γυναίκα του στο κουπέ ενός άλλου τρένου.

Στη Στοκχόλμη η Βιόλα έχει μια συζήτηση με τον ψυχίατρό της. Έχετε ανάγκη κάποιον άνθρωπο, της λέει. Πρέπει ν' αγαπάει κανείς.

Στο τρένο, πίνοντας κρασί, βλέπουν από το παράθυρο πεινασμένα παιδιά. Το βράδι καβγαδίζουν για τις ερωτικές τους περιπέτειες. Η Ρουτ θυμάται τη σχολή μπαλέτου και τις δυσκολίες που είχε εκεί κι αναρωτιέται τι να κάνει η φίλη της Βάλμποργκ.

Μεσοκαλόκαιρο και η Στοκχόλμη έρημη.

Η Βιόλα συναντά τυχαία τη φίλη της Βάλμποργκ που την καλεί να γιορτάσουν μαζί. Όταν της κάνει ερωτικές προτάσεις, η Βιόλα φεύγει τρέχοντας. Περιπλανιέται στην έρημη πόλη. Που και που ακούγονται γλεντοκόποι. Στην προκυμαία κοιτάει το νερό που την καλεί στην αγκαλιά του μια τελευταία φορά.

Την ίδια στιγμή φτάνει το τρένο με την Ρουτ και τον Μπέρτιλ στο σταθμό της Στοκχόλμης. Φιλιούνται. Ίσως καταφέρουν μαζί να ξεπεράσουν την κοινή τους κόλαση.

«Στη Δίψα, ο Ingmar Bergman κατάφερε να δημιουργήσει ένα έργο δωματίου με καθαρότητα, διαύγεια και ένταση στο ύφος της ηθοποιίας. Ποτέ η σκηνοθεσία του Bergman δεν ήταν τόσο ελεύθερη από επιτήδευση και δεν έδειχνε τέτοια αποφασιστική συγκέντρωση όσο εδώ. Χάρη στη συγκρατημένη του ένταση, η ταινία, στην περιορισμένη της φόρμα, γίνεται τσουχτερή και γνήσια, μια γκραβούρα με αιχμηρό περίγραμμα και καθαρές λεπτομέρειες».

Κριτική εφημερίδας 18 Οκτωβρίου 1949

Προς τη Χαρά

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: **Till glädje.**
Παίχτηκε στην Ελλάδα με τον τίτλο *Προς την ευτυχία.*

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Ingmar Bergman. **Φωτογραφία:** Gunnar Fischer. **Σκηνογραφία:** Nils Stenwall. **Μουσική:** Beethoven, Mozart, Mendelssohn κ.ά. **Ήχος:** Sven Hansen. **Μοντάζ:** Oscar Rosander. **Ηθοποιοί:** Maj-Britt Nilsson (Μάρτα Όλσον, Βιολίστρια), Stig Olin (Στιγκ Έρικσον, βιολιστής, άντρας της), Birger Malmsten (Μαρσέλ, τσελίστας), John Ekman (Μίκαελ Μπρου, ηλικιωμένος ηθοποιός), Margit Carlqvist (Νέλι Μπρου, νεαρή σύζυγός του), Viktor Sjöström (διευθυντής ορχήστρας). Δεν αναφέρονται στη Ζενερίκ: Sif Ruud (Στίνα), Erland Josephson (φύλακας στην αίθουσα συναυλιών), Ingmar Bergman (άνδρας στην αίθουσα αναμονής του μαιευτηρίου).
Παραγωγή: AB Svensk Filmindustri (SF).
Διεύθυνση παραγωγής: Allan Ekelund.
Διάρκεια: 98 λεπτά.
Πρώτη προβολή: 20 Φεβρουαρίου 1950.

Η ορχήστρα, κάτω από την μπαγκέτα του γηραιού μαέστρου, κάνει πρόβα τον Ύμνο Προς τη Χαρά, του Μπετόβεν. Ένα ξαφνικό μήνυμα στο βιολιστή Στιγκ Έρικσον τον πληροφορεί ότι η γυναίκα του Μάρτα κάηκε σε έκρηξη της κουζίνας στο εξοχικό τους.
Ο Στιγκ ξαναζεί τη ζωή τους, από τότε που πρωτοσυναντήθηκε με τη Μάρτα στην ορχήστρα, πριν εφτά χρόνια. Η σχέση τους αρχίζει ύστερα από ένα άγριο μεθύσι στο σπίτι της Μάρτα. Εκείνη θέλει κάτι σοβαρό, ύστερα από πολλές εφήμερες σχέσεις και εκτρώσεις. Εκείνος θέλει να γίνει μεγάλος σολίστας και φοβάται να δεσμευτεί. Παντρεύονται χωρίς ενθουσιασμό και η Μάρτα περιμένει παιδί. Ύστερα από ένα αποτυχημένο κονσέρτο, ο Στιγκ φεύγει απ' το σπίτι του και καταλήγει συντροφιά με το γερομεθύστακα Μπρου. Συναντά τη νεαρή γυναίκα του Μπρου, τη Νέλι, που απελπισμένη από τον αποτυχημένο γάμο της του ρίχνεται χωρίς επιτυχία.
Η Μάρτα γεννάει το πρώτο τους παιδί και σε μια ευτυχισμένη περίοδο έρχεται και δεύτερο. Ο γηραιός μαέστρος, συχνός επισκέπτης στο σπίτι τους, προσπαθεί να πείσει τον Στιγκ ότι δε χρειάζεται να είσαι σολίστας για να είσαι καλός και χρήσιμος μουσικός. Ο Στιγκ τον θεωρεί στείρα μετριότητα.
Ο Στιγκ ξεκινάει μια σχέση με τη Νέλι. Όταν μια μέρα χτυπάει τη Μάρτα, εκείνη φεύγει με τα παιδιά τους. Η σχέση του όμως με τη Νέλι ξεφουσκώνει και στο τέλος αναζητά τη Μάρτα για να ξαναφτιάξουνε τη ζωή τους. Το ατύχημα συμβαίνει ακριβώς τη στιγμή που η ζωή τους ξαναπαίρνει νόημα.
Την ώρα που η χορωδία τραγουδάει τον Ύμνο Προς τη Χαρά, πέρα από κάθε λύπηση, οι σκηνές από τη ζωή του Στιγκ και το γάμο του περνάνε γρήγορα από την οθόνη για να καταλήξουν σε μια εικόνα της απέραντης θάλασσας.

Για πρώτη φορά ο Ingmar Bergman χρησιμοποιεί το μεγάλο Σουηδό σκηνοθέτη και ηθοποιό του βωβού κινηματογράφου Viktor Sjöström σε ταινία του. Θα τον ξαναβρούμε στις Αγριοφράουλες, στο ρόλο του γέρου καθηγητή, που θα είναι και το κύκνειο άσμα του, λίγο πριν πεθάνει.
Είναι η τρίτη ταινία του Ingmar Bergman με διευθυντή φωτογραφίας τον Gunnar Fischer, μια συνεργασία που είχε ξεκινήσει το 1948 με την ταινία Το Λιμάνι. Θα κάνουν συνολικά 13 ταινίες μαζί.

«Η αμερικανική θρησκευτικότητα στον κινηματογράφο εφοδιάζεται με άλλοθι μέσω ιερέων που παίζουν μπέιζμπολ και καλογραιών που παίζουν μποξ. Τα γνωρίσματα που έδωσαν στις ταινίες του Bergman την αναγκαία σφραγίδα μονόπλευρου ρεαλισμού είναι η κακοποίηση γυναικών, η κουβέντα για εκτρώσεις, άδειες μπουκάλες κονιάκ και η ατάκα «πολύ σε γουστάρω» αντί «σ' αγαπώ». Κι επίσης, το αξιοσημείωτο φαινόμενο ότι ο Bergman, στη χώρα με τη λιγότερη πορνεία τον κόσμο, μάς παρουσιάζει μια πόρνη σε κάθε του ταινία».

Harry Schein, Κριτικός, 1950

Καλοκαιρινά παιχνίδια

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: **Sommarlek.**
Παίχτηκε στην Ελλάδα με τον τίτλο *Έρωτες εφήβων.*

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Ingmar Bergman, βασισμένο σ' ένα αδημοσίευτο διήγημά του με τίτλο Μαρί.* **Φωτογραφία:** Gunnar Fischer. **Σκηνογραφία:** Nils Stenwall. **Μουσική:** Bengt Wallenström/Eskil Eckert-Lundin. **Ήχος:** Sven Hansen. **Μοντάζ:** Oscar Rosander. **Ηθοποιοί:** Maj-Britt Nilsson (Μαρί, μπαλαρίνα), Birger Malmsten (Χένρικ, φοιτητής), Alf Kjellin (Ντάβιντ, δημοσιογράφος), Annalisa Erikson (Κάι, μπαλαρίνα), Georg Funkqvist (θείος Έρλαντ), Stig Olin (δάσκαλος διευθυντής μπαλέτου), Mimi Polak (θεία του Χένρικ), Renée Björling (θεία Ελίζαμπετ), Gunnar Olsson (ιερέας). Δεν αναφέρονται στη Ζενερίκ: Douglas Håge (Νίσε, φύλακας στο θέατρο), Julia Caesar (Μάγια), Fylgia Zadig (νοσοκόμα), Gerd Andersson (μπαλαρίνα). **Παραγωγή:** AB Svensk Filmindustri. **Διεύθυνση παραγωγής:** Allan Ekelund. **Διάρκεια:** 95 λεπτά. **Πρώτη προβολή:** 1 Οκτωβρίου 1951.

Την ώρα της πρόβας της Λίμνης των Κύκνων, ο νεαρός δημοσιογράφος Ντάβιντ προσπαθεί να μπει στα παρασκήνια για να δει τη φίλη του Μαρί. Εκείνη την ώρα φτάνει ένα πακέτο με το ημερολόγιο του Χένρικ, γραμμένο 13 καλοκαίρια πριν, όταν ο νεαρός τότε φοιτητής, ερωτεύτηκε τη 15χρονη Μαρί. Η πρόβα διακόπτεται. Ο Ντάβιντ και η Μαρί συναντιώνται σύντομα γιατί εκείνος πρέπει να πάει τη δουλειά του κι εκείνη το βράδι έχει πάλι πρόβα. Χωρίζουν στεναχωρεμένοι. Η Μαρί αποφασίζει να περάσει την ώρα της κάνοντας μια εκδρομή με το καραβάκι στο αρχιπέλαγος της Στοκχόλμης. Κι εκεί αρχίζει να θυμάται εκείνο το καλοκαίρι με τον Χένρικ...

Μετά το θάνατο των δικών της έμενε με το θείο και προστάτη της Έρλαντ και τη γυναίκα του Ελίζαμπετ. Ο Χένρικ μένει σε κάποιο γειτονικό νησάκι. Ο θείος Έρλαντ, κάποια στιγμή μεθυσμένος, της διηγείται τον έρωτά του για τη μητέρα της, διάσημη ηθοποιό, και θέλει να κάνει τη Μαρί ερωμένη του. Εκείνη φεύγει και περνάει τη νύχτα με τον Χένρικ. Ο υπόλοιπος καιρός είναι ο καιρός του μεγάλου έρωτα των δύο νέων. Όταν κατεβαίνει απ' το καράβι, η Μαρί συναντά τη θεία του Χένρικ. Στην παλιά, εγκαταλειμμένη βίλα βρίσκει το θείο Έρλαντ. Αυτός της έχει στείλει το ημερολόγιο. Ξαναθυμάται το καλοκαίρι που ο Χένρικ σκοτώθηκε σε ατύχημα κι εκείνη, στην απελπισία της, δίνεται στο θείο Έρλαντ.

Η Μαρί ξαναβρίσκεται στο καμαρίνι της στην Όπερα. Στη μέση μιας συζήτησης με το διευθυντή του μπαλέτου για την πειθαρχία της τέχνης που είναι η μόνη αρχή για επιβίωση του καλλιτέχνη, εμφανίζεται ο Ντάβιντ που αισθάνεται κλεισμένος έξω. Η Μαρί του λέει πως θέλει να σταματήσουν τη σχέση τους και του δίνει το ημερολόγιο του Χένρικ να το διαβάσει. Την άλλη μέρα, μετά την επιτυχία της πρεμιέρας, ο Ντάβιντ την περιμένει για να ζήσουν μαζί.

Βραβεία:
- Φεστιβάλ Wiesbaden, 1951.

*Το αδημοσίευτο διήγημα Μαρί, είναι από τα πρώτα γραπτά του Bergman και χρονολογείται από την πρώτη του εφηβεία στις αρχές της δεκαετίας του '30.

«Τα Καλοκαιρινά Παιχνίδια *έχουν την ίδια δομή με τη* Φυλακή, *γιατί κι εδώ υπάρχει μια αφήγηση-πλαίσιο. Η* Φυλακή *εκτυλίσσεται σ' ένα κινηματογραφικό πλατό, στα* Καλοκαιρινά Παιχνίδια *το περιβάλλον είναι η Όπερα, μέρη όπου υπενθυμίζεται ότι ο άνθρωπος, παρ' όλες τις προσπάθειες διαφυγής δεν είναι παρά μια μαριονέτα που σπαρταράει στα νήματά της... Κι εδώ ο Bergman δείχνει την τέχνη σαν μια δύσκολη, αλλά οπωσδήποτε οδό διαφυγής».*

Marianne Höök, INGMAR BERGMAN (1962)

Αναμονή γυναικών/ Μυστικά γυναικών

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: **Kvinnors väntan.**

Παίχτηκε στην Ελλάδα με τον τίτλο *Πώς απατήσαμε τους άντρες μας.*

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Ingmar Bergman. **Φωτογραφία:** Gunnar Fischer. **Σκηνογραφία:** Nils Stenwall. **Μουσική:** Erik Nordgren. **Ήχος:** Sven Hansen. **Μοντάζ:** Oscar Rosander. **Ηθοποιοί:** Anita Björk (Ραχήλ), Eva Dahlbeck (Κάριν), Maj-Britt Nilsson (Μάρτα), Birger Malmsten (Μάρτιν Λομπέλιους), Gunnar Björnstrand (Φρέντρικ Λομπέλιους), Karl-Arne Holmsten (Ευγένιος Λομπέλιους), Jarl Kulle (Κάι), Aino Taube (Ανέτ), Håkan Westergren (Πολ Λομπέλιους), Gerd Andersson (Μάι), Björn Bjelfvenstam (Χένρικ Λομπέλιους). Δεν αναφέρονται στη Ζενερίκ: Naima Wifstrand (η γηραιά κυρία Λομπέλιους), Douglas Håge (πορτιέρης στα ανσανσέρ), Ingmar Bergman (κύριος στα σκαλιά του γυναικολόγου στο Παρίσι), Bengt-Arne Wallin (τρομπετίστας στο καμπαρέ του Παρισιού). **Παραγωγή:** AB Svensk Filmindustri. **Διεύθυνση παραγωγής:** Allan Ekelund. **Διάρκεια:** 107 λεπτά. **Πρώτη προβολή:** 3 Νοεμβρίου 1952.

Τέσσερις γυναίκες παντρεμένες με τέσσερις αδελφούς, περνάνε τις διακοπές τους στο αρχιπέλαγος της Στοκχόλμης, περιμένοντας να γυρίσουν οι άνδρες τους από ένα ταξίδι επαγγελματικό. Το τελευταίο βράδι, πριν φτάσει το τρένο που θα τους φέρει στη Στοκχόλμη, οι γυναίκες θυμούνται κάποια επεισόδια της περασμένης τους ζωής. Η μεγαλύτερη, η Ανέτ, λέει για το πόσο άδειος έχει γίνει ο γάμος της: «Είμαστε σαν "δυο Κινέζοι που υποκλινόμαστε μεταξύ μας"». Η Ραχήλ διηγείται την ερωτική της περιπέτεια με έναν εραστή της που τον ήξερε από τα παιδικά της χρόνια και που έκανε τον άντρα της να απειλήσει ότι θα αυτοκτονήσει την αποθήκη του κήπου. Η Μάρτα αφηγείται για την εποχή που ήταν φοιτήτρια στο Παρίσι κι είχε μια περιπέτεια μ' έναν μποέμ φοιτητή, και μιλάει για τους περιορισμούς που έχει κανείς πριν το γάμο. Η Κάριν, η δεύτερη σε ηλικία από τις τέσσερις, διηγείται ένα κωμικό επεισόδιο ύστερα από ένα πάρτι, όταν μαζί με τον άντρα της είχε κλειστεί σ' ένα ανσανσέρ. Η 17χρονη αδελφή της Μάρτας, η Μάι, είναι ερωτευμένη με το γιο της Ανέτ, Χένρικ. Ακούγοντας τις διηγήσεις των μεγάλων, αποφασίζει να μην κάνει συμβιβασμούς στα αισθήματά της. Κλέβεται με τον αγαπημένο της και φεύγουν μαζί με μια βάρκα.

Βραβεία:
- Φεστιβάλ Wiesbaden, 1962.

«Μη σας τρομάξουν οι προκαταλήψεις, που πιθανόν έχετε για το βαθυστόχαστο Ingmar Bergman, και σας εμποδίσουν να δείτε τη δέκατη τρίτη του ταινία. Είναι 34 ετών και μ' αυτή την ταινία ανδρώνεται. Χωρίς να προδώσει τη στάση που του πάει, του ηθογράφου χωρίς ψευδαισθήσεις και του απαιτητικού ηθικολόγου, έχει κάνει την πιο πολύπλευρη αλλά και πιο ισορροπημένη και αρμονική του ταινία, και θα εκπλήξει ίσως μερικούς όταν θα δουν να εμφανίζεται ένας λαμπερός και εύστροφος κωμωδιογράφος, που όμως κρύβει κοφτερά νύχια στις βελούδινες πατούσες».

Κριτική στην εφημερίδα Aftonbladet, 4 Νοεμβρίου 1952

Καλοκαίρι με τη Μόνικα

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: **Sommaren med Monika.**

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Ingmar Bergman/Per Anders Fogelström από το ομώνυμο μυθιστόρημά του. **Φωτογραφία:** Gunnar Fischer. **Σκηνογραφία:** P. A. Lundgren. **Μουσική:** Walle Söderlund, Eskil Eckert-Lundin, Erik Nordgren. **Ήχος:** Sven Hansen. **Μοντάζ:** Gösta Lewin. **Ηθοποιοί:** Harriet Andersson (Μόνικα), Lars Ekborg (Χάρι), Dagmar Ebbsen (θεία του Χάρι), Åke Fridell (Λούντβικ, πατέρας της Μόνικα), Naemi Briese (μητέρα της Μόνικα), Georg Skarstedt (πατέρας του Χάρι), John Harryson (Λέλε), Åke Grönberg (εργοδηγός), Gösta Eriksson (Φόρσμπεργκ, διευθυντής φίρμας), Gösta Gustaffson (λογιστής), Sigge Fürst (πωλητής), Göthe Grefbo (εργάτης αποθήκης). **Παραγωγή:** AB Svensk Filmindustri. **Διεύθυνση παραγωγής:** Allan Ekelund. **Διάρκεια:** 96 λεπτά. **Πρώτη προβολή:** 9 Φεβρουαρίου 1953.

Ο Χάρι είναι ένας νέος που δουλεύει σε κατάστημα γυαλικών. Τυχαία συναντάει τη Μόνικα που δουλεύει σ' ένα κοντινό μανάβικο. Η Μόνικα έχει έναν άγριο ερωτισμό. Ο Χάρι την ερωτεύεται. Η Μόνικα καβγαδίζει με το μεθύστακα πατέρα της, που τη χτυπάει, κι αποφασίζει να «δανειστεί» μια βάρκα με μηχανή και να φύγει διακοπές με τον Χάρι στο αρχιπέλαγος της Στοκχόλμης.
Όταν η ειδυλλιακή τους περιπέτεια πλησιάζει στο τέλος της, η Μόνικα δηλώνει ότι είναι έγκυος. Ο Χάρι αποφασίζει να κάνει το σωστό και να την παντρευτεί. Μετακομίζουν σ' ένα άθλιο διαμέρισμα. Σε λίγο καιρό, όταν γεννηθεί το παιδί τους, η Μόνικα αρχίζει ν' αντιδρά και να δυσανασχετεί με τα βάρη της μητρότητας. Ο Χάρι δουλεύει και συγχρόνως σπουδάζει. Όταν η θεία του Χάρι αναλαμβάνει να φυλάει το μωρό, πιστεύοντας ότι η Μόνικα έπιασε δουλειά, εκείνη βγαίνει για να διασκεδάσει.
Μια μέρα, ο Χάρι την πιάνει στο κρεβάτι με τον παλιό της φίλο, τον Λέλε. Του λέει ότι την αφήνει μόνη της κι ότι αγαπάει τον Λέλε. Ο Χάρι τη χτυπάει. Η Μόνικα θυμάται το ξύλο που έτρωγε στο σπίτι της. Φεύγει αφήνοντας τον Χάρι μόνο με το κοριτσάκι τους. Είναι μια εμπειρία που τον ωριμάζει, παρόλο το πικρό τέλος.

«Η Harriet Andersson είναι μία από τις κινηματογραφικές ιδιοφυίες. Συναντά κανείς μερικά μόνο τέτοια σπάνια και λαμπερά παραδείγματα, στον περίπλοκο δρόμο της ζούγκλας αυτού του κλάδου. Ένα δείγμα: Το καλοκαίρι έχει τελειώσει. Ο Χάρι λείπει και η Μόνικα βγαίνει με τον Λέλε. Στο καφέ βάζει το τζουκ-μποξ. Την ώρα που παίζει το σουίνγκ η κάμερα στρέφεται πάνω στη Harriet. Εκείνη μετατοπίζει το βλέμμα της από το ψίλο της κατευθείαν στο ψακό. Εδώ ξαφνικά, και για πρώτη φορά στην ιστορία του σινεμά, καθιερώνεται μια ξεδιάντροπη απευθείας επαφή με το θεατή». **Ingmar Bergman**

Η νύχτα των σαλτιμπάγκων

(Ρομάντσο της πεντάρας σε ταινία)

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ:
Gycklarnas afton (Skillingstryck på film)

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Ingmar Bergman. **Φωτογραφία:** Sven Nykvist (εσωτερικά), Hlding Bladh (εξωτερικά). **Σκηνογραφία:** Bibi Lindström. **Κοστούμια:** Mago (Max Goldstein). **Μουσική:** Karl-Birger Blomdahl. **Ήχος:** Olle Jakobsson. **Μοντάζ:** Carl-Olov Skeppstedt. **Μακιγιάζ:** Nils Nittel. **Ηθοποιοί:** Åke Grönberg (Άλμπερτ), Harriet Andersson (Άννε), Hasse Ekman (Φρανς), Anders Ek (Τέοντορ Φροστ), Gudrun Brost (Άλμα Φροστ), Annika Tretow (Άγκντα), Erik Strandmark (Γενς), Gunnar Björnstrand (διευθυντής θεάτρου), Curt Löwgren (φροντιτής θεάτρου), Kiki (ο νάνος του τσίρκου). **Παραγωγή:** AB Sandrew Produktion. **Διεύθυνση παραγωγής:** Rune Waldekranz. **Διευθυντής πλατό:** Lars-Owe Carlberg. **Διάρκεια:** 92 λεπτά. **Πρώτη προβολή:** 14 Σεπτεμβρίου 1953.

Αρχές του αιώνα. Ξημερώματα. Το ξεπεσμένο τσίρκο Αλμπέρτι πλησιάζει ακόμα μια επαρχιακή κωμόπολη. Ο διευθυντής Άλμπερτ κρατάει τα γκέμια της ρουλότας του. Δίπλα του ο Γενς, ένας από τους κλόουν, τού διηγείται την ιστορία όταν η Άλμα, η γυναίκα του άσπρου κλόουν Φροστ, έκανε μπάνιο γυμνή ένα καλοκαίρι, μπροστά σ' ένα λόχο του πυροβολικού.
Ο Άλμπερτ θέλει να κάνει μια θεαματική παρέλαση μέσα στην πόλη για να μαζέψει θεατές. Με την Άννε, ιππεύτρια του τσίρκου και ερωμένη του, επισκέπτονται το διευθυντή του τοπικού θεάτρου για να δανειστούν κοστούμια. Ο διευθυντής τούς υποδέχεται υποτιμητικά αλλά τελικά του παραχωρεί τα κοστούμια αν προσκληθεί όλος ο θίασός του στο τσίρκο. Η Άννε συναντά τον Φρανς, ζεν πρεμιέ του θεάτρου. Η αστυνομία σταματά την παρέλαση μέσα στην πόλη και κατάσχει τα άλογα του τσίρκου. Ο Άλμπερτ επισκέπτεται την οικογένειά του που την έχει εγκαταλείψει χρόνια. Βρίσκει τη γυναίκα του Άγκντα να ζει άνετα και οικονομικά εξασφαλισμένη. Της προτείνει να ξαναρχίσουν την οικογενειακή τους ζωή. Η Άγκντα όμως έχει μπουχτίσει τη ζωή του τσίρκου και αρνείται.
Πάνω στη ζήλεια της για την Άγκντα, η Άννε επισκέπτεται τον Φρανς που εκμεταλλεύεται δεόντως την ευκαιρία. Όταν ο Άλμπερτ καταλαβαίνει ότι η Άννε τον απάτησε, μεθοκοπάει συντροφιά με τον Φροστ.
Η βραδινή παράσταση καταλήγει με το ξεκαθάρισμα λογαριασμών του Άλμπερτ με τον Φρανς στην πίστα του τσίρκου. Ματωμένος και ηττημένος πάνω το ροκανίδι του τσίρκου, ο Άλμπερτ προσπαθεί ν' αυτοκτονήσει. Δεν τα καταφέρνει. Αντί γι' αυτό, και παρά τα παρακάλια της Άλμα, σκοτώνει την αρκούδα του τσίρκου.
Το τσίρκο ξαναπαίρνει το δρόμο του. Η Άννε βρίσκει πάλι τον Άλμπερτ και μαζί βαδίζουν πίσω από τις ρουλότες του τσίρκου που φεύγει.

Βραβεία:
- L' Etoile de Cristalle, καλύτερης ταινίας, Παρίσι, 1957.
- L' Etoile de Cristalle Α' ανδρικού ρόλου, Παρίσι, 1957.
- Μεγάλο βραβείο των Γερμανών κριτικών κινηματογράφου στον Ingmar Bergman, 1958.
- Βραβείο Πολωνών κριτικών κινηματογράφου, 1959, κ.ά.

Πρώτη συνεργασία του Ingmar Bergman με τον ενδυματολόγο Mago (Max Goldstein). Θα κάνουν μαζί 12 ταινίες και πολλές θεατρικές παραγωγές.

«Η Νύχτα των σαλτιμπάγκων είναι σχετικά ειλικρινής ταινία και ξεδιάντροπα προσωπική. Ο Άλμπερτ Γιόχανσον, ο διευθυντής του τσίρκου, αγαπάει την Άννε και την μπερδεμένη ζωή στο τσίρκο. Τον ελκύει όμως, παρόλα αυτά, η μικροαστική ασφάλεια της γυναίκας του, που έχει εγκαταλείψει. Είναι, με λίγα λόγια, ένας κυκεώνας συναισθημάτων με δύο πόδια.
Ότι τον παίζει ο Åke Grönberg, κι ότι ο ρόλος είναι γραμμένος γι' αυτόν, δεν οφείλεται σε επίδραση από το Βαριετέ του Dupont με τον Emil Jannings. Είναι πολύ πιο απλό. Αν ένας αδύνατος και ξερακιανός σκηνοθέτης θέλει να κάνει μια αυτοπροσωπογραφία διαλέγει φυσικά έναν ηθοποιό που είναι παχύς». **Ingmar Bergman**

1954

Ερωτικά Μαθήματα

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: Lektion i Kärlek.

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Ingmar Bergman. **Φωτογραφία:** Martin Bodin. **Σκηνογραφία:** P.A. Lundgren. **Μουσική:** Dag Wirén / Erik Nordgren. **Ήχος:** Sven Hansen. **Μοντάζ:** Oscar Rosander. **Ηθοποιοί:** Eva Dahlbeck (Μαριάν Έρνεμαν), Gunnar Björnstrand (Ντάβιντ Έρνεμαν), Harriet Andersson (Νίξι, κόρη τους), Åke Grönberg (Καρλ-Άνταμ, εραστής της Μαριάν), Olof Winnerstrand (Χένρικ Έρνεμαν, πατέρας του Ντάβιντ), Birgitte Reimer (Λίζε), John Elfström (Σαμ), Renée Björling (Σβέα Έρνεμαν, μητέρα του Ντάβιντ), Dagmar Ebbesen (αδελφή Λίζα), Sigge Fürst (ιερέας). Δεν αναφέρονται στη ζενερίκ: Carl Ström (θείος Άξελ), Siv Ericks (ασθενής του Ντάβιντ), Gösta Prüjelius (μηχανοδηγός τρένου), Igmar Bergman (επιβάτης με εφημερίδα). **Παραγωγή:** AB Svensk Filmindustri. **Διεύθυνση παραγωγής:** Gustav Roger. **Διάρκεια:** 92 λεπτά. **Πρώτη προβολή:** 4 Οκτωβρίου 1954.

Σε μια σειρά ειρωνικών φλας-μπακ, περιγράφονται τα 15 χρόνια ενός γάμου. Ένα παιχνιδιάρικο, κομψό και γεμάτο εκπλήξεις μάθημα στην τέχνη της κωμωδίας...

«Βρίσκω πως ο Ingmar Bergman έκανε μια γοητευτική ταινία. Δεν είναι κάτι για θιασώτες της αβάν-γκαρντ και βαθυστόχαστους λογοτεχνίζοντες. Είναι μια «συνηθισμένη» ταινία, αλλά τέτοιες συνηθισμένες ταινίες είναι ασυνήθιστες».

Robin Hood, κριτικός εφημερίδας, 5 Οκτωβρίου 1954

1955

Όνειρα γυναικών

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: Kvinnodröm.

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Ingmar Bergman. **Φωτογραφία:** Hiding Bladh. **Σκηνογραφία:** Gittan Gustavson. **Σκριπτ:** Katherina (Katinka) Faragó. **Ήχος:** Olle Jakobsson. **Μοντάζ:** Carl-Olov Skeppstedt. **Ηθοποιοί:** Eva Dahlbeck (Σουζάν Φρανκ), Harriet Andersson (Ντόρις), Gunnar Björnstrand (Ότο), Ulf Palme (Χένρικ Λομπέλιους), Inga Landgré (Μάρτα Λομπέλιους), Benkt-Åke Benktsson (διευθυντής Μάγκνους), Sven Lindberg (Πάλε Παλτ), Kerstin Hedeby-Pawlo (Μαριάν). Δεν αναφέρονται στη Ζενερίκ: Naima Wifstrand (κυρία Αρέν), Renée Björling (Μαρία Μπέργκερ), Git Gay (υπάλληλος στη μπουτίκ), Axel Düberg (φωτογράφος μόδας), Ingmar Bergman (κύριος με σκυλάκι στο ξενοδοχείο). **Παραγωγή:** AB Sandrew Produktion. **Διεύθυνση παραγωγής:** Rune Waldekranz. **Διάρκεια:** 87 λεπτά. **Πρώτη προβολή:** 22 Αυγούστου 1955.

Ανεκπλήρωτα όνειρα κι ελπίδες μιας φωτογράφου μόδας κι ενός φωτομοντέλου, της Σουζάν Φρανκ και της Ντόρις. Και οι δύο, μέσα σε μια μέρα βλέπουν τα όνειρά τους να γίνονται στάχτη. Η Ντόρις συναντά έναν ηλικιωμένο διευθυντή, που εκπληρώνει τα όνειρά της για ωραία ρούχα, χειροποίητα παπούτσια, κοσμήματα και αμυγδαλωτά. Αλλά γρήγορα μαθαίνει να μην πιστεύει στον Αγιοβασίλη...

«Τα Όνειρα γυναικών είναι μια εξαιρετικά κινητική ταινία, όπως η Φυλακή. Με τη διαφορά ότι τώρα ο Bergman ξέρει γιατί οι χαρακτήρες του κινούνται».

Marianne Höök, INGMAR BERGMAN (1962)

Χαμόγελα καλοκαιρινής νύχτας

(Μια ρομαντική κωμωδία)

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: **Sommarnattens leende (En romantisk komedi)**

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Ingmar Bergman. **Φωτογραφία:** Gunnar Fischer. **Σκηνογραφία:** P. A. Lundgren. **Κοστούμια:** Mago (Max Goldstein). **Μουσική:** Erik Nordgren. **Ήχος:** P. O. Pettersson. **Μοντάζ:** Oscar Rosander. **Σκριπτ:** Katinka Faragó. **Ηθοποιοί:** Eva Dahlbeck (Ντεζιρέ Άρμφελτ), Gunnar Björnstrand (Φρέντρικ Έγκερμαν), Ulla Jacobsson (Άνε Έγκερμαν), Harriet Andersson (Πέτρα), Margit Carlqvist (Σαρλότ), Åke Fridell (αμαξάς), Björn Bjelfvenstam (Χένρικ Έγκερμαν), Jarl Kulle (κόμης Μάλκολμ), Naima Wifstrand (γριά κυρία Άρμφελτ), Brigitta Valberg (ηθοποιός), Bibi Andersson (ηθοποιός), Hans Strååt (φωτογράφος), Mona Malm (καμαριέρα), Lena Söderblom (καμαριέρα). **Παραγωγή:** AB Svensk Filmindustri. **Διεύθυνση παραγωγής:** Allan Ekelund. **Διάρκεια:** 108 λεπτά.
Πρώτη προβολή: 26 Δεκεμβρίου 1955.

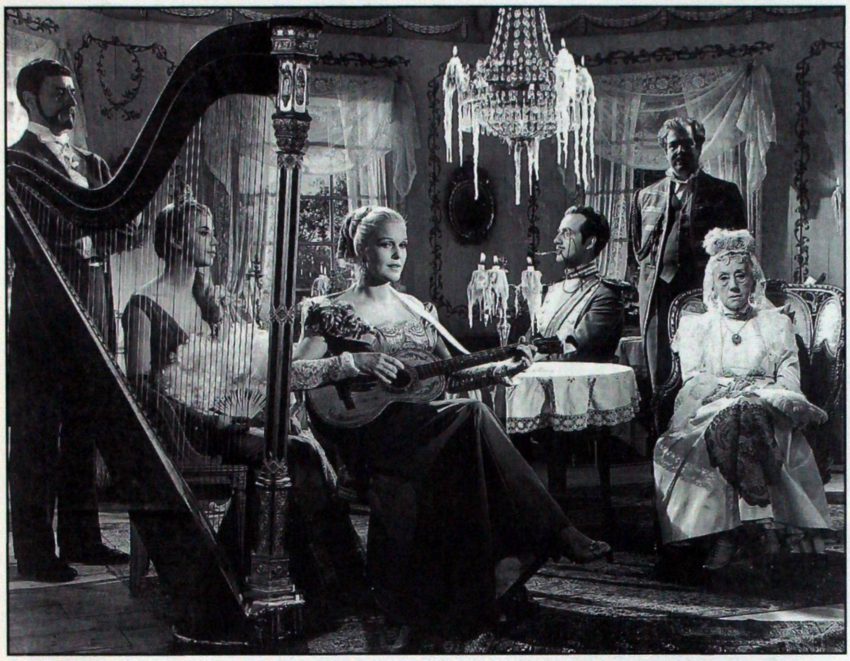

Σε μια μικρή πόλη, στις αρχές του αιώνα, δίνει παράσταση η Ντεζιρέ Άρμφελτ.
Ο δικηγόρος Φρέντρικ Έγκερμαν, παλιός εραστής της, κοιμάται δίπλα στη γυναίκα του Άνε. Στον ύπνο του μουρμουρίζει το όνομα της Ντεζιρέ. Στη διάρκεια της παράστασης το βράδυ, η Άνε ξεσπάει σε δάκρυα. Ο Φρέντρικ την πάει στο σπίτι. Εκεί βρίσκει το μεγάλο του γιο Χένρικ, φοιτητή της θεολογίας, να ερωτοτροπεί με την υπηρέτρια Πέτρα.
Ο γάμος του Φρέντρικ με τη νεαρή γυναίκα του είναι λευκός. Την καληνυχτίζει και πάει να βρει την Ντεζιρέ. Εκείνη τον καλεί στο σπίτι της. Έχει ένα μικρό γιο που τον λέει Φρέντρικ. Χτυπάει η πόρτα της Ντεζιρέ και μπαίνει ο κόμης Μάλκολμ, που βρίσκει τον Φρέντρικ να φοράει τη δική του ρόμπα. Τον πετάει έξω.
Η Ντεζιρέ επισκέπτεται τη γριά μητέρα της για να της πει ότι η σχέση της με τον κόμη έχει τελειώσει. Της ζητάει να οργανώσει μια «σουαρέ». Οι καλεσμένοι καταφθάνουν. Ο αμαξάς Φριντ δείχνει στην Πέτρα ένα κουμπί, στο υπνοδωμάτιο του Χένρικ. Άμα το πατήσεις μπαίνει ένα κρεβάτι από το γειτονικό δωμάτιο.
Η Ντεζιρέ και η Σαρλότ, γυναίκα του κόμη, συνομωτούν. Την ώρα του δείπνου, ο Χένρικ μαλώνει με τον πατέρα του. Ο Χένρικ και η Άνε αφήνουν το τραπέζι. Ο Χένρικ αποπειράται να κρεμαστεί, αλλά πέφτει πάνω στο «μυστικό κουμπί» του δωματίου. Μπαίνει το κρεβάτι όπου κοιμάται η Άνε, η μητριά του. Τη φιλάει κι εκείνη ξυπνάει. Ο αμαξάς Φριντ διηγείται στην Πέτρα για τα τρία χαμόγελα της νύχτας κι οι δυο τους βοηθάνε τον Χένρικ να το σκάσει με την Άνε.
Η Ντεζιρέ λέει στον κόμη πως είδε την κόμισσα στο παβιγιόν του κήπου με τον Φρέντρικ. Ο κόμης τρέχει εκεί, πετάει τη γυναίκα του έξω και καλεί τον αντίπαλό του σε ρωσική ρουλέτα. Οι δύο γυναίκες περιμένουν με αγωνία στο πάρκο. Ακούγεται ένας πυροβολισμός. Ο Μάλκομ εμφανίζεται στην πόρτα, σκασμένος στα γέλια. Είχε γεμίσει το πιστόλι με φούμο. Η Ντεζιρέ παρηγορεί τον κατάμαυρο Φρέντρικ. Στον αχυρώνα, ο Φριντ υπόσχεται στην Πέτρα να την παντρευτεί. Η νύχτα του καλοκαιριού γεμίζει χαμόγελα.

Βραβεία:
- Σουηδικά βραβεία καλύτερης ταινίας, σκηνοθεσίας, σεναρίου, Α' και Β' γυναικείου ρόλου, 1955.
- Βραβείο ποιητικού χιούμορ, Κάννες, 1956.
- Βραβείο Bodil, καλύτερης ευρωπαϊκής ταινίας, Κοπεγχάγη, 1957, κ.ά.

«Ότι ο Ingmar Bergman μπορεί και να γράφει, το δείχνουν οι διάλογοί του, που όλο και πιο πολύ μεστώνουν και βαθαίνουν, και μάλιστα τώρα που κάνει και κωμωδίες. Όμως, ποιητής δεν είναι μόνο όταν γράφει σενάρια, είναι και όταν στήνει τα πλάνα του, όταν διαμορφώνει δραματικές καταστάσεις και, κυρίως, όταν διδάσκει τους ηθοποιούς. Ένας θεός ξέρει τι τους κάνει τους ηθοποιούς του. Ότι βρυχάται στο πλατό είναι γνωστό, αλλά αυτό δε φτάνει για να εξηγήσει την υποδειγματική εκφραστικότητα που, με τη σκηνοθεσία του, αναδίνουν οι ηθοποιοί. Προφανώς τους υπνωτίζει με κάποια διαβολικά μάγια, που είναι επαγγελματικό του μυστικό».

Nils Meyer, Κριτική 27.12.1955

Η έβδομη σφραγίδα

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: **Det sjunde inseglet.**

Βραβεία:
- Αργυρούς Φοίνικας, Κάννες, 1957.
- Μεγάλο βραβείο ταινίας avant-garde, 1958.
- Καλύτερης ταινίας, Valladolid, 1960.
- Nasto d'Argento, καλύτερη ξένη ταινία, 1961, κ.ά.

Η ταινία με την οποία ξεκινάει η κινηματογραφική συνεργασία του Ingmar Bergman με τον Max von Sydow.

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Ingmar Bergman, βασισμένο στο θεατρικό του Ζωγραφιά σε ξύλο. **Φωτογραφία:** Gunnar Fisher. **Σκηνογραφία:** P. A. Lundgren. **Κοστούμια:** Manne Lindholm. **Χορογραφία:** Else Fisher. **Μουσική:** Erik Nordgren. **Ήχος:** Aaby Wedin. **Μοντάζ:** Lennart Wallén. **Σκριπτ:** Katinka Faragó. **Μακιγιάζ:** Nils Nittel. **Ηθοποιοί:** Max von Sydow (ο ιππότης Αντόνιους Μπλοκ), Gunnar Björnstrand (ο υπηρέτης του Γενς), Nils Poppe (Γιοφ, γελωτοποιός), Bibi Andersson (Μία, γυναίκα του), Bengt Ekerot (Θάνατος), Åke Fridell (ο σιδεράς), Inga Gill (Λίζα, γυναίκα του), Erik Strandmark (Γιόνας, επικεφαλής του θιάσου), Bertil Anderberg (Ραβάλ), Gunnel Lindblom (η μουγγή), Maud Hansson (η μάγισσα), Inga Landgré (Κάριν, γυναίκα του ιππότη), Anders Ek (καλόγερος), Gudrun Brost (σερβιτόρα στο πανδοχείο). **Παραγωγή:** AB Svensk Filmindustri. **Διεύθυνση παραγωγής:** Allan Ekelund. **Διάρκεια:** 92 λεπτά. **Πρώτη προβολή:** 16 Φεβρουαρίου 1957.

Ο ιππότης Αντόνιους Μπλοκ με τον υπηρέτη του Γενς, επιστρέφουν από τις σταυροφορίες, σε μια Σουηδία αφανισμένη από την πανούκλα. Στο δρόμο για το κάστρο του, συναντάει το Θάνατο. Προσπαθεί να αποφύγει το τέλος και του προτείνει να παίξουν μια παρτίδα σκάκι.
Σε μια εκκλησία ο ιππότης εξομολογείται το κενό μέσα του.
Συνεχίζοντας το δρόμο του ο Μπλοκ συναντά μια ομάδα σαλτιμπάγκων, τον Γιοφ, τη γυναίκα του Μία με το μωρό τους και τον Γιόνας.
Ο υπηρέτης Γενς πιάνει κάποιον που σκυλεύει ένα νεκρό. Αναγνωρίζει το θεολόγο Ραβάλ, που τους είχε ξεσηκώσει να πάνε σταυροφόροι.
Η παράσταση των σαλτιμπάγκων διακόπτεται από μια λιτανεία πιστών που αυτομαστιγώνονται για να ξορκίσουν την πανούκλα.
Ο Γιόνας ξελογιάζει τη γυναίκα του σιδερά. Αυτός πάνω στη ζήλεια του, επιτίθεται στον Γιοφ.
Τον σώζει όμως ο υπηρέτης του ιππότη.
Η Μία προσφέρει γάλα και βατόμουρα στον Μπλοκ και τον Γενς. Ο Μπλοκ διηγείται πώς νιόπαντρος άφησε τη γυναίκα του για τις σταυροφορίες.
Στο δάσος, ο σιδεράς ψάχνει για τη γυναίκα του. Ανεβαίνει σ' ένα δέντρο να περάσει τη νύχτα. Εμφανίζεται ο Θάνατος: «Ήρθε η ώρα σου», λέει και κόβει το δέντρο.
Ο Μπλοκ συναντάει κάποιους που ετοιμάζονται να κάψουν στην πυρά μια μάγισσα. Της μιλάει: Θέλει να συναντήσει το Διάβολο, να τον ρωτήσει αν υπάρχει Θεός. Δίπλα στην πυρά, ένας καλόγερος του λέει: «Δε θα σταματήσεις ποτέ να ρωτάς;» Είναι ο Θάνατος.
Συνεχίζουν την παρτίδα τους. «Στην επόμενη κίνηση είσαι ματ», λέει ο Θάνατος. «Θα πεθάνετε, εσύ και η συντροφιά σου». Ο Μπλοκ διώχνει τον Γιοφ και τη Μία με το παιδί για να μην τους βρει ο Θάνατος. Τα ξημερώματα ο Γιοφ βλέπει από μακριά τον Θάνατο με τον Μπλοκ και τους άλλους: «Ο Θάνατος σέρνει το χορό», λέει στη Μία. «Αχ, εσύ με τα όνειρα και τα οράματά σου», του απαντάει εκείνη.
Ο Γιοφ και η οικογένειά του ξαναπαίρνουν το δρόμο τους.

«Ο Ingmar Bergman είχε ανέκαθεν ένα πάθος με τις μεσαιωνικές ηθοπλασίες... Σπάνια έχουμε δει σε ταινία κάτι ανάλογο με τον ιππότη του Max von Sydow. Κι όμως, δεν πρόκειται για ρόλο, όπως τον εννοούμε συνήθως, δεν έχει σχεδόν καθόλου ατάκες. Απλά αισθανόμαστε πως αυτός ο άνθρωπος έχει δει κι έχει ρωτήσει για τα πάντα. Ο ψωτισμός στο πρόσωπό του μας λέει περισσότερα από ατέλειωτους μονολόγους. Το ίδιο συμβαίνει και με τον Γιοφ του Nils Poppe. Κανείς δεν ξέρει πώς, αλλά ξαφνικά γίνεται η χωρίς λογική, η παιδική πίστη του ανθρώπου για το μέλλον».

Staffan Tjerneld, Κριτική, 17 Φεβρουαρίου 1957

Οι αγριοφράουλες

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: **Smultronstället.**

Βραβεία:
- Χρυσή Άρκτος, Βερολίνο, 1958.
- Βραβείο FIPRESCI καλύτερης ταινίας, Βενετία, 1958.
- Bodil, καλύτερη ευρωπαϊκή ταινία, Κοπεγχάγη, 1959.
- National Board of Rewiew, καλύτερη ταινία και καλύτερος ανδρικός ρόλος, 1959.
- Το περιοδικό Sight and Sound την κατατάσσει στις 10 καλύτερες ταινίες όλων των εποχών, 1971.
- Στα 1989 ανακηρύσσεται με ψηφοφορία στην Ιταλία, ως η καλύτερη ταινία όλων των εποχών, κ.ά.

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Ingmar Bergman. **Φωτογραφία:** Gunnar Fischer. **Σκηνογραφία:** Gittan Gustavsson. **Κοστούμια:** Millie Ström. **Μουσική:** Göte Lovén. **Ήχος:** Aaby Wedin. **Μοντάζ:** Oscar Rosander. **Σκριπτ:** Katinka Faragó. **Ηθοποιοί:** Viktor Sjöström (Ίσακ Μποργκ), Gunnar Björnstrand (Έβαλντ Μποργκ), Ingrid Thulin (Μαριάν, γυναίκα του), Bibi Andersson (Σάρα), Folke Sundquist (Άντερς), Björn Bjelfvenstam (Βίκτορ), Naima Wifstrand (μητέρα του Ίσακ), Gunnel Lindblom (Σαρλότα Μποργκ), Maud Hansson (Αγγέλικα), Sif Ruud (θεία Όλγα), Gertrud Fridh (Κάριν, γυναίκα του Ίσακ), Åke Fridell (εραστής της), Max von Sydow (Χένρικ), Ulf Johansson (πατέρας του Ίσακ). **Παραγωγή:** AB Svensk Filmindustri. **Διεύθυνση παραγωγής:** Allan Ekelund. **Διάρκεια:** 91 λεπτά. **Πρώτη προβολή:** 26 Δεκεμβρίου 1957.

Ο 78χρονος καθηγητής Ίσακ Μποργκ παίρνει μια πρόσκληση από το παλιό του πανεπιστήμιο στο Lund, όπου θα τον ανακηρύξουν επίτιμο διδάκτορα. Το βράδυ έχει έναν εφιάλτη: Βρίσκεται σε μια άγνωστη, έρημη πόλη. Από μια νεκροφόρα πέφτει ένα φέρετρο. Κοιτάει και στο φέρετρο βλέπει τον εαυτό του.
Αποφασίζει να κάνει τη διαδρομή με αυτοκίνητο, μαζί με τη νύφη του Μαριάν. Στο δρόμο, η Μαριάν τού μιλάει για το γάμο της με το γιο του Έβαλντ και σχολιάζει τις ψυχρές σχέσεις του Ίσακ με το γιο του. Ο Ίσακ σταματάει σ' ένα μέρος στο δάσος και της λέει ότι εδώ περνούσανε τα καλοκαίρια τους παιδιά.
Η Μαριάν πάει για μπάνιο στην κοντινή λίμνη και ο Ίσακ βυθίζεται στις αναμνήσεις του κι αποκοιμιέται.
Βλέπει την κοπέλα που αγαπά, τη Σάρα, να φιλιέται με τον αδελφό του. Τον ξυπνάει μια κοπέλα που μαζί με άλλα δύο παιδιά κάνουν οτοστόπ. Τη λένε κι αυτή Σάρα.
Πιο κάτω αφήνουν τους τρεις νέους και παίρνουν ένα ζευγάρι που έχει μείνει από λάστιχο. Μέσα στο αυτοκίνητο το ζευγάρι καβγαδίζει. Η Μαριάν τούς λέει να κατεβούν.
Ο Ίσακ επισκέπτεται τη γριά μητέρα του. Τους μιλάει για εγγόνια και δισέγγονα και τους δείχνει παλιές φωτογραφίες και το χρυσό ρολόι του παππού, που δεν έχει δείκτες.
Όταν η Μαριάν παίρνει το τιμόνι, ο Ίσακ ονειροπολεί ξανά. Η Σάρα τον άφησε για τον αδελφό του. Όταν δίνει τις εξετάσεις του, ο καθηγητής τον κατηγορεί ότι δεν έχει αισθήματα. Σ' ένα δάσος βλέπει την πεθαμένη του γυναίκα με τον εραστή της.
Γίνεται η τιμητική τελετή στο πανεπιστήμιο. Οι τρεις νέοι έρχονται να του ευχηθούν. Μιλάει με τη Μαριάν και το γιο του Έβαλντ. Ξαναθυμάται τα παλιά.
Μαζί με την αγαπημένη του Σάρα, κάθονται στο μυστικό τους μέρος, εκεί που βγαίνουν οι αγριοφράουλες, στο δάσος, κοντά στη λίμνη. Από την άλλη όχθη, οι γονείς του τον χαιρετάνε γελαστοί.

«Αυτό που δεν είχα καταλάβει μέχρι τώρα είναι ότι ο Viktor Sjöström είχε αρπάξει το κείμενό μου, το έκανε τελείως δικό του, και πρόσθεσε τις δικές του εμπειρίες: τα δικά του βάσανα, τη μισανθρωπία του, την απομόνωση, τη βιαιότητα, τον πόνο, το φόβο, τη μοναξιά του, την ψυχρότητα, τη ζεστασιά, την ανία του. Κατέλαβε την ψυχή μου με τη μορφή του πατέρα μου κι όλ' αυτά τα έκανε ιδιοκτησία του – δεν άφησε ούτε τόσο δα! Το έκανε με την υπεροχή και το πάθος της μεγάλης προσωπικότητας. Εγώ δεν είχα τίποτα να προσθέσω, ούτε καν κάποιο λογικό ή παράλογο σχόλιο. Οι Αγριοφράουλες *δεν ήταν πια δική μου ταινία, ήταν ταινία του Viktor Sjöström».*

Ingmar Bergman, BILDER

Στο κατώφλι της ζωής / Κοντά στη ζωή

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: **Nära Livet.**

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Ulla Isaksson, βασισμένο στο διήγημά της Ευγενικοί και αξιοπρεπείς. **Φωτογραφία:** Max Wilén. **Σκηνογραφία:** Bibi Lindström. **Ήχος:** Lennart Svensson. **Μοντάζ:** Carl-Olov Skeppstedt. **Ηθοποιοί:** Eva Dahlbeck (Στίνα), Ingrid Thulin (Σεσίλια), Bibi Andersson (Γέρντις), Barbro Hjort af Örnäs (Μπρίτα), Erland Josephson (Άντερς, άνδρας της Σεσίλια), Inga Landgré (Γκρέτα, αδελφή του), Gunnar Sjöberg (αρχίατρος), Max von Sydow (Χάρι, άνδρας της Στίνα), Margaretha Krook (γιατρός). **Παραγωγή:** Svenska AB Nordisk Tonefilm. **Διεύθυνση παραγωγής:** Gösta Hammarbäck. **Διάρκεια:** 84 λεπτά.

Πρώτη προβολή: 31 Μαρτίου 1958.

Η Σεσίλια Έλιους έρχεται στο τμήμα επειγόντων περιστατικών γιατί αιμορραγεί, τρεις μόνο μήνες από την αρχή της εγκυμοσύνης της. Αποβάλλει και τη φέρνουν στο θάλαμο Ε, όπου βρίσκονται άλλες δύο ετοιμόγεννες, η Στίνα και η Γέρντις.
Η Στίνα είναι γερή και υγιής αλλά ο τοκετός της αργεί.
Η Γέρντις περιμένει εξώγαμο και έχει ήδη προσπαθήσει να κάνει έκτρωση. Τη νύχτα αρχίζουν οι πόνοι του τοκετού της Στίνα.
Κάτι δεν πάει καλά και το παιδί γεννιέται νεκρό.
Η Γέρντις ειδοποιείται ότι μπορεί να φύγει.
Τηλεφωνεί στους δικούς της, τους εξομολογείται τα πάντα και αποφασίζει να κρατήσει το παιδί.
Η Σεσίλια υπόσχεται στη νύφη της ότι θα συζητήσει το θέμα με τον άντρα της, που μέχρι τώρα δεν ήθελε παιδιά.

Βραβεία:
- Βραβείο καλύτερης σκηνοθεσίας, Κάννες, 1958.
- Οι ηθοποιοί μοιράστηκαν ομαδικά το βραβείο καλύτερου γυναικείου ρόλου στο φεστιβάλ των Καννών, 1958.

«Ο Ingmar Bergman, που ενδιαφέρεται πολύ για την τηλεόραση, σίγουρα ασχολήθηκε με πολλή ευχαρίστηση μ' αυτή την ιστορία. Ταιριάζει με τη σημερινή του διάθεση για απλοποίηση. Του έδωσε την ευκαιρία να εκφραστεί σχεδόν αποκλειστικά μέσα από πρόσωπα μερικών ανθρώπων. Δεν χρησιμοποιεί καθόλου μουσική. Πολύ φειδωλά ηχητικά εφέ. Όλα εξαρτώνται από τους ηθοποιούς».

Robin Hood, Κριτική, 1 Απριλίου 1958

Το πρόσωπο

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: **Ansiktet.**

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Ingmar Bergman. **Φωτογραφία:** Gunnar Fischer. **Σκηνογραφία:** P. A. Lundgren. **Κοστούμια:** Manne Lindholm/Greta Johansson. **Μουσική:** Erik Nordgren. **Ήχος:** Aaby Wedin. **Μοντάζ:** Oscar Rosander. **Σκριπτ:** Katinka Faragó. **Μακιγιάζ:** Nils Nittel. **Ηθοποιοί:** Max von Sydow (Αλμπερτ Εμάνουελ Φόγκλερ, μαγνητιστής), Ingrid Thulin (Μάντα, γυναίκα του, μεταμφιεμένη σε κύριο Αμάν), Naima Wifstrand (γιαγιά του Φόγκλερ), Åke Fridell (Τουμπάλ, βοηθός του Φόγκλερ), Lars Ekborg (Σίμσον, αμαξάς), Bengt Ekerot (Γιόχαν Σπέγκελ, ηθοποιός), Gunnar Björnstrand (Άντερς Βεργέρους, διευθυντής), Toivo Pawlo (αστυνομικός), Ulla Sjöblom (γυναίκα του), Erland Josephson (Αβραάμ Έγκερμαν, διευθυντής), Gertrud Fridh (Οτίλια, γυναίκα του), Bibi Andersson (υπηρέτρια), Birgitta Pettersson (υπηρέτρια), Axel Düberg (υπηρέτης), Oscar Ljung (Άντονσον, αμαξάς του Έγκερμαν). **Παραγωγή:** AB Svensk Filmindustri. **Διεύθυνση παραγωγής:** Allan Ekelund. **Διάρκεια:** 100 λεπτά.
Πρώτη προβολή: 26 Δεκεμβρίου 1959.

Ιούλιος 1846. Σ' ένα κλειστό αμάξι, ο μαγνητιστής Φόγκλερ, η γυναίκα του Μάντα, ντυμένη άντρας με τ' όνομα Αμάν, η γιαγιά του και ο βοηθός του, Τουμπάλ, με αμαξά τον Σίμσον, πάνε για τη Στοκχόλμη. Στο δρόμο, μέσα στο δάσος, βρίσκουν τον ηθοποιό Γιόχαν Σπέγκελ, αλκοολικό κι ετοιμοθάνατο και τον παίρνουν μαζί.
Φτάνουνε στο σπίτι του διευθυντή Έγκερμαν και της γυναίκας του Οτίλια. Το ζευγάρι έχει καλεσμένους: Το γιατρό Βεργέρους και τον αστυνομικό Στάρμπεκ.
Ο Τουμπάλ παρουσιάζει το μαγνητιστή Φόγκλερ, που είναι βουβός και απαντάει σε ερωτήσεις μέσω του βοηθού του Αμάν. Ο Βεργέρους θεωρεί τον Φόγκλερ τσαρλατάνο και λέει ότι θα τον ξεσκεπάσει στην αυριανή παράσταση, με τρόπο επιστημονικό. Ο Τουμπάλ και ο Σίμσον φλερτάρουνε με τις υπηρέτριες. Ο Σπέγκελ, σαν φάντασμα, τους κλέβει τα ποτά.
Την ώρα που ο Φόγκλερ και η Μάντα ετοιμάζουν την παράστασή τους, μπαίνει η κυρία Έγκερμαν και ζητάει από τον Φόγκλερ να 'ρθει στο δωμάτιό της. Εμφανίζεται ο Σπέγκελ που πεθαίνει στο φέρετρο του Φόγκλερ.
Ο Βεργέρους ανακαλύπτει ότι ο Αμάν είναι η Μάντα και της προτείνει την προστασία του. Μπαίνει ο Φόγκλερ και επιτίθεται στον Βεργέρους. Μετά, ο Φόγκλερ και η γυναίκα του βγάζουν τις μάσκες τους, ξαπλώνουν δίπλα δίπλα κι αναπολούν περασμένα μεγαλεία.
Στη διάρκεια της παράστασης ο Φόγκλερ υπνωτίζει τη γυναίκα του αστυνομικού, που αρχίζει να βρίζει τον άνδρα της. Ο αμαξάς Άντονσον δένεται με αόρατα δεσμά. Όταν ελευθερώνεται, χτυπάει τον Φόγκλερ. Ο γιατρός Βεργέρους διαπιστώνει το θάνατο του Φόγκλερ. Βρίσκουν τον Άντονσον κρεμασμένο. Ο Βεργέρους διενεργεί νεκροψία στον Φόγκλερ στη σοφίτα. Στον καθρέφτη, βλέπει τον Φόγκλερ χωρίς μάσκα. Πανικοβάλλεται. Από τους άλλους μαθαίνει πως έκανε νεκροψία στο νεκρό Σπέγκελ. Απαίσια παράσταση, λέει.
Είναι έτοιμοι να ξαναφύγουν. Ο αστυνόμος τούς ανακοινώνει ότι ο Βασιλιάς τούς καλεί για παράσταση στο παλάτι, στη Στοκχόλμη. Αναχωρούν θριαμβευτικά.

Βραβεία:
- Βραβείο Cinema Nuovo και
- Ειδικό βραβείο της κριτικής επιτροπής, Βενετία, 1959.
- Βραβείο φεστιβάλ, Ακαπούλκο, 1959.
- Wiesbaden, 1959, κ.ά.

«Γενικά, η ταινία βγήκε λίγο πιο σκληρή και πιο σκοτεινή και πιο βίαιη απ' ό,τι είχα φανταστεί. Ο παραγωγός ήταν πολύ διστακτικός. Του λέω: "καταλαβαίνεις ότι πρόκειται για ερωτικό παιχνίδι, όλα είναι ένα ερωτικό παιχνιδάκι. Όταν έρχεται το θέατρο στο χωριό, όλος ο κόσμος μπερδεύεται, καβλώνει και τρελαίνεται, κι όλα γίνονται μια μεγάλη ερωτική ανακατωσούρα". Αυτά που του 'λεγα δεν ήτανε μόνο ψέματα, ήτανε λίγο όπως τα είχα σκεφτεί κιόλας. Αλλά μετά, όταν άρχισαν τα γυρίσματα, είχα πολύ τρακ».

Ingmar Bergman στο βιβλίο «Ο Bergman για τον Bergman»

Η πηγή των παρθένων

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: **Jungfrukällan.**

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Ulla Isaksson, βασισμένο σε μια μεσαιωνική μπαλάντα. **Φωτογραφία:** Sven Nykvist. **Σκηνογραφία:** P. A. Lundgren. **Κοστούμια:** Marik Vos. **Μουσική:** Erik Nordgren. **Ήχος:** Aaby Wedin. **Μοντάζ:** Oscar Rosander. **Μακιγιάζ:** Börje Lundh. **Ηθοποιοί:** Max von Sydow (κυρ-Τέρε), Birgitta Pettersson (Κάριν), Gunnel Lindblom (Ίνγκερι), Axel Düberg (ο αδύνατος), Tor Isedal (ο μουγγός), Allan Edwall (ο ζητιάνος), Ove Porath (το αγόρι), Allan Slangus (ο φύλακας της γέφυρας), Gudrun Brost (Φρίντα), Oscar Ljung (Σίμων), Tor Borong – Leif Forstenberg (υπηρέτες). **Παραγωγή:** AB Svensk Fismindustri. **Διεύθυνση παραγωγής:** Allan Ekelund. **Διάρκεια:** 85 λεπτά. **Πρώτη προβολή:** 8 Φεβρουαρίου 1960.

Η Κάριν, κόρη του κυρ-Τέρε στο Βένγκε, ετοιμάζεται για την εκκλησία, θέλει όμως να βάλει το καλό της φόρεμα. Στο υποστατικό ζει και η θετή της αδελφή, Ίνγκερι, που περιμένει παράνομο παιδί.
Νιώθει παραμερισμένη και περιφρονημένη και μισεί την οικογένεια που την έχει υιοθετήσει. Στο καρβέλι που θα πάρουνε μαζί τους για την εκκλησία κρύβει ένα βάτραχο.
Στο δρόμο η Ίνγκερι δείχνει το μίσος της για την Κάριν.
Αφήνει την Κάριν και πάει να βρει το φύλακα της γέφυρας που με τα μαγικά του θα της ρίξει το παιδί.
Μόνη της η Κάριν συναντάει δυο κυνηγημένους κλέφτες κι ένα παιδί. Ανυποψίαστη, τους προσφέρει το ψωμί, απ' όπου ξεπετιέται το βατράχι. Τότε οι δύο παράνομοι την κυνηγάνε, τη βιάζουν και τη σκοτώνουν. Το αγόρι και η Ίνγκερι παρακολουθούν με φρίκη τη σκηνή.
Κατά το βράδυ, η συντροφιά φτάνει στο υποστατικό του κυρ-Τέρε που τους προσφέρει φιλοξενία για το βράδι.
Ο ένας κλέφτης προσπαθεί να πουλήσει το μανδύα της Κάριν στη μητέρα της. Εκείνη, καταπίνοντας τον πόνο της, κλειδώνει την πόρτα τους και ειδοποιεί τον άνδρα της.
Η Ίνγκερι επιβεβαιώνει το φονικό. Ο κυρ-Τέρε ετοιμάζεται ιεροτελεστικά για την εκδίκησή του. Την αυγή σκοτώνει τους δύο άνδρες και το αγόρι. Μετά η οικογένεια πηγαίνει να βρει το σώμα της Κάριν. Στο μέρος του φονικού, ο κυρ-Τέρε, γονατίζει, ζητάει συγχώρεση κι υπόσχεται να χτίσει μια εκκλησία. Τη στιγμή που σηκώνει το σώμα της νεκρής του κόρης, μια πηγή αναβλύζει από τη γη.

Βραβεία
- Όσκαρ καλύτερης ξένης ταινίας, 1960.
- Βραβείο FIPRESCI, Κάννες, 1960.
- Ειδικό βραβείο κριτικής επιτροπής, Κάννες, 1960.
- Golden Globe, Χόλιγουντ, 1961.
- Labaro de Oro, Valladolid, 1961, κ.ά.

Πρώτη από τις 20 ταινίες που θα κάνει με τον Sven Nykvist στην κάμερα.

«Η έλξη του προς το απάνθρωπο και το νοσηρό ανήκει στα χαρακτηριστικά που κάνουν τον Ingmar Bergman λαμπρό καλλιτέχνη. Υπάρχει όμως κάτι αξεκαθάριστο, που τον γοητεύει, στη σχέση του με την απανθρωπιά και τον πόνο. Η συμπόνια που εκφράζει είναι αφηρημένη, δεν αφορά τον πόνο του ατόμου, αλλά τον αιώνιο πόνο της ανθρωπότητας. (...)
»Στο σενάριο της Ulla Isaksson, το καλό δεν είναι απλώς καλό, δεν είναι τόσο απλό. Το κακό όμως είναι κακό πέρα για πέρα. Όλα έρχονται στο φως της μέρας, τίποτα δε μένει αξεκαθάριστο. (...)
»Το πιο αξιοσημείωτο μοτίβο στην ταινία είναι η ενοχή της αθωότητας.
»Η Πηγή των παρθένων στηρίζεται πάνω στο όραμα και τη φρενίτιδα ορισμένων σκηνών. (...) Η επιθετικά ρεαλιστική σκηνή του βιασμού συγκλονίζει γιατί περιγράφεται τελείως ψυχρά. Στέκει ανεξάρτητα, δε δένει οργανικά με την υπόλοιπη ταινία. (...) Ο Bergman απλά την καταγράφει με μια καλλιτεχνική αναίδεια χωρίς προηγούμενο (...)»

Marianne Höök, INGMAR BERGMAN (1962)

Το μάτι του διαβόλου

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: **Djävulens öga.**

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Ingmar Bergman, βασισμένο στο ραδιοφωνικό έργο Η επιστροφή του Δον Ζουάν, του Δανού Oluf Bang. **Φωτογραφία:** Gunnar Fischer. **Σκηνογραφία:** P. A. Lundgren. **Κοστούμια:** Mago (Max Goldstein). **Μουσική:** Erik Nordgren. **Ήχος:** Stig Flodin. **Μοντάζ:** Oscar Rosander. **Μακιγιάζ:** Börje Lundh. **Ηθοποιοί:** Jarl Kulle (Δον Ζουάν), Bibi Andersson (Μπριτ-Μαρί), Stig Järrel (Σατανάς), Nils Poppe (πάστωρ), Gertrud Fridh (Ρενάτα, γυναίκα του), Sture Lagerwall (Πάμπλο, υπηρέτης του Δον Ζουάν), Georg Funkquist (κόμης Αρμάνδος ντε Ροσφουκό), Gunnar Sjöberg (μαρκήσιος ντε Μακοπάντσα), Axel Düberg (Γιόνας), Kristina Adolphson (γυναίκα με το πέπλο), Allan Edwall (δαίμονας με τ' αφτιά), Gunnar Björnstrand (ο ηθοποιός), Börje Lundh (ο κομμωτής). **Παραγωγή:** AB Svensk Filmindustri. **Διεύθυνση παραγωγής:** Allan Ekelund. **Διάρκεια:** 86 λεπτά.
Πρώτη προβολή: 17 Οκτωβρίου 1960.

Το μότο της ταινίας είνα μια ιρλανδική παροιμία (κατασκευής Bergman φυσικά): Η αγνότητα μιας νέας γυναίκας είναι απόστημα στο μάτι του Διαβόλου. Ο Δον Ζουάν βρίσκεται 300 χρόνια στην κόλαση όταν το αφεντικό αυτής της «ανάποδης ενορίας» βγάζει ένα απόστημα στο μάτι. Αυτό οφείλεται στο ότι μια εικοσάχρονη κοπέλα, όμορφη σαν την άνοιξη και αρραβωνιασμένη, περπατά στη γη με την αγνότητά της ασπίλωτη.
Ο Δον Ζουάν, με τον υπηρέτη του Πάμπλο, αναλαμβάνουν να διορθώσουν αυτό το ενοχλητικό κακό κι ανεβαίνουν στον παράδεισο της γης.
Συναντούν τον πατέρα της νέας που είναι πάστωρ και τους καλεί στο πρεσβυτέριο. Εκεί συναντούν την κόρη του και τη γυναίκα του Ρενάτα. Την ώρα της θύελλας που ξεσπάει το ίδιο βράδυ, ο Δον Ζουάν προσπαθεί να ξελογιάσει την Μπριτ-Μαρί, ενώ ο υπηρέτης του ασχολείται με την παπαδιά. Ο αγαθός πάστορας πιάνει στα πράσα τη Ρενάτα με τον Πάμπλο. Τη συγχωρεί όμως κι αποφασίζουν να ξαναρχίσουν τη ζωή τους.
Ο Δον Ζουάν κι ο Πάμπλο επιστρέφουν στην κόλαση.
Ο Δον Ζουάν είναι ερωτευμένος, μεγάλη ήττα δηλαδή για τις δυνάμεις του κακού. Η συμφιλίωση του πάστορα με τη γυναίκα του είναι κι αυτό μια ήττα ακόμα.
Ο Διάβολος όμως μαθαίνει ότι τη νύχτα του γάμου της η Μπριτ-Μαρί λέει στον άνδρα της ότι δεν έχει φιληθεί ποτέ. Αυτό το μικρό ψέμα είναι αρκετό για να εξαφανιστεί το απόστημα από το μάτι του Διαβόλου.

Βραβεία:
- Chaplin, καλύτερης γυναικίας ερμηνείας στην Bibi Anderson, Στοκχόλμη, 1960.
- Το Μάτι του Διαβόλου, αν και δεν ικανοποίησε το δημιουργό του, πήρε το πρώτο βραβείο στην ψηφοφορία της Σουηδικής ένωσης κριτικών κινηματογράφου και επίσης το χρηματικό βραβείο της κρατικής επιτροπής κινηματογράφου (1961).

«Το Μάτι του Διαβόλου *συνεχίζει τη σειρά των κωμωδιών που είχα κάνει μέχρι τότε. Η εταιρεία είχε αγοράσει μια σκονισμένη δανέζικη κωμωδία με τον τίτλο* Η επιστροφή του Δον Ζουάν. *Ο δευθυντής της εταιρείας κι εγώ κάναμε μια συμφωνία της ντροπής. Εγώ ήθελα νά κάνω την* Πηγή των Παρθένων, *που εκείνος απεχθανόταν. Εκείνος ήθελε να κάνω το* Μάτι του Διαβόλου, *που απεχθανόμουν εγώ. Αισθανθήκαμε ικανοποιημένοι και οι δύο, πιστεύοντας ότι ο καθένας μας είχε κοροϊδέψει τον άλλο. Στην ουσία, μόνο εγώ είχα κοροϊδέψει τον εαυτό μου».*

Ingmar Bergman

Μέσα από τον καθρέφτη

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: **Såsom i en spegel.**

Παίχτηκε στην Ελλάδα με τον τίτλο *Μέσα από τον σπασμένο καθρέφτη*. (Προφανώς ο καθρέφτης κάπου έσπασε).

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Ingmar Bergman. **Φωτογραφία:** Sven Nykvist. **Σκηνογραφία:** P. A. Lundgren. **Κοστούμια:** Mago. **Μουσική:** Erik Nordgren. **Ήχος:** Stig Flodin. **Μοντάζ:** Ulla Ryghe. **Ηθοποιοί:** Harriet Andersson (Κάριν), Gunnar Björnstrand (Ντάβιντ, συγγραφέας, πατέρας της), Max von Sydow (Μάρτιν, γιατρός, άνδρας της), Lars Passgård (Φρέντρικ ή Μίνους, γιος του Ντάβιντ). **Παραγωγή:** AB Svensk Filmindustri. **Διεύθυνση παραγωγής:** Allan Ekelund. **Διάρκεια:** 89 λεπτά. **Πρώτη προβολή:** 16 Οκτωβρίου 1961.

Η δράση εκτυλίσσεται σ' ένα νησί στη διάρκεια ενός 24ώρου. Τέσσερα άτομα βγαίνουν στην παραλία μετά το μπάνιο: Ο Ντάβιντ, συγγραφέας που μόλις γύρισε από την Ελβετία, η Κάριν, κόρη του με ψυχικά προβλήματα, ο άνδρας της, Μάρτιν, γιατρός και ο 17χρονος Φρέντερικ, με το παρατσούκλι Μίνους, γιος του Ντάβιντ. Οι δύο άντρες πάνε να ρίξουν τα δίχτυα και τα δύο αδέλφια πάνε να φέρουν το γάλα. Ο Μίνους δηλώνει την αηδία του για τις γυναίκες. Το βράδυ ο Ντάβιντ λέει ότι θα ξαναφύγει για την Ελβετία και τη Γιουγκοσλαβία. Στη συνέχεια τα δυο αδέλφια παίζουν ένα έργο που έγραψε ο Μίνους για το ρόλο του καλλιτέχνη: Πώς ένας ποιητής αντί ν' αγαπήσει γράφει για την αγάπη. Το έργο ενοχλεί τον Ντάβιντ. Το βράδυ, ο Ντάβιντ διορθώνει τα χειρόγραφά του. Η Κάριν ξυπνάει, ανεβαίνει στη σοφίτα και τελετουργεί σεξουαλικά. Το πρωί ο Ντάβιντ με τον Μίνους πάνε να σηκώσουν τα δίχτυα. Η Κάριν διαβάζει κρυφά το ημερολόγιο του Ντάβιντ, όπου ο πατέρας της γράφει πως με κλινική προσοχή παρακολουθεί την ανίατη αρρώστια της. Το διηγείται στον άνδρα της που κατηγορεί τον Ντάβιντ για ψυχρότητα και εκείνος του μιλάει για την αποτυχημένη απόπειρα αυτοκτονίας που έκανε στην Ελβετία, και πώς από αυτό γεννήθηκε «αγάπη για την Κάριν, τον Μάρτιν και τον Μίνους».

Η Κάριν εξαφανίζεται. Θέλει να βρει «το άλλο». Στη σοφίτα συνομιλεί με «τους άλλους». Δε θέλει ηλεκτροσόκ, «δε θέλει να ζει σε δύο κόσμους».

Ο Μάρτιν καλεί νοσοκομειακή βοήθεια και της κάνει μια ένεση. Η Κάριν διηγείται ότι «άνοιξα την πόρτα απ' όπου βγήκε ο Θεός που ήταν μια αράχνη και σκαρφάλωσε πάνω μου με μάτια ψυχρά και ήρεμα. Είδα τον Θεό», λέει.

Όταν το νοσοκομειακό ελικόπτερο παίρνει την Κάριν, ο Ντάβιντ και ο Μίνους συνομιλούν για την αγάπη που ενυπάρχει στον θεό και τον Θεό που είναι η αγάπη. Ο Μίνους, στην τελευταία ατάσκα του έργου λέει: «Ο μπαμπάς μου μίλησε».

Βραβεία:
- Όσκαρ καλύτερης ξένης ταινίας, 1961.
- Βραβείο καλύτερης ταινίας από τη Βρετανική Ακαδημία Κιν/φου, Τηλεόρασης και Τεχνών, 1961.
- Καθολικό βραβείο, Βερολίνο, 1962.
- Βραβείο Γερμανών Κριτικών Κιν/φου στη Harriet Andersson για την ερμηνεία της, 1963, κ.ά.

Ο τίτλος του έργου προέρχεται από την επιστολή Α' προς Κορινθίους, του Αποστόλου Παύλου (ΙΓ', 13): «Βλέπομεν γαρ άρτι **δι' εσόπτρου εν αινιγμάτι**, τότε δε πρόσωπον προς πρόσωπον· άρτι δε γινώσκω εκ μέρους, τότε δε επιγνώσομαι καθώς και επεγνώσθην».

«Η ερμηνεία της Harriet Andersson είναι θαυμαστή στις γρήγορες αλλαγές από το φυσιολογικό στο άρρωστο, στον τρόπο που δείχνει πως βυθίζεται όλο και πιο βαθιά στον κόσμο του μη πραγματικού. Όταν βασανίζεται από την κρίση της αρρώστιας είναι υποβλητική και μας αφορά. Δε γινόμαστε ποτέ ενοχλημένοι θεατές, αλλά συμμετέχουμε βαθιά και συνεχώς στη φρίκη της. (...)
Το έργο είναι ρυθμικά εξαιρετικά καθαρό, απαλλαγμένο από ασημαντότητες. Η φωτογραφία του Sven Nykvist προσαρμόζεται με ακρίβεια στο ύψος της ταινίας. Πολύ σπάνια, ίσως ποτέ άλλοτε, ο Bergman δεν έχει φτάσει τόσο κοντά στους ανθρώπους. (...) **Mariane Höök, INGMAR BERGMAN (1962)**

Οι κοινωνούντες / Χειμωνιάτικο φως

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: **Nattvardsgästerna.**

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Ingmar Bergman. **Φωτογραφία:** Sven Nykvist. **Σκηνογραφία:** P. A. Lundgren. **Κοστούμια:** Mago. **Σκριπτ:** Katinka Faragó. **Ήχος:** Stig Flodin. **Μοντάζ:** Ulla Ryghe. **Ηθοποιοί:** Gunnar Björnstrand (Τόμας Έριξον, ιερέας), Ingrid Thulin (Μέρτα Λούντμπεργκ), Max von Sydow (Γιόνας Πέρσον), Gunnel Lindblom (Κάριν Πέρσον), Allan Edwall (Άλγκοτ Φρέβικ), Olof Thunberg (Φρέντρικ Μπλουμ), Tor Borong (Γιόχαν Όκερμπλουμ), Eddie Axberg(Γιόχαν Στραντ), Lars-Owe Carlberg (εισαγγελέας). **Παραγωγή:** AB Svensk Filmindustri. **Διεύθυνση παραγωγής:** Allan Ekelund. **Διάρκεια:** 81 λεπτά. **Πρώτη προβολή:** 11 Νοεμβρίου 1963.

Ο ιερέας Τόμας Έριξον κάνει λειτουργία στην εκκλησία. Μεταξύ των πιστών είναι η Μέρτα Λούντμπεργκ και ο ψαράς Γιόνας Πέρσον με τη γυναίκα του Κάριν. Ο Τόμας είναι κρυωμένος. Μετά τη λειτουργία, η Κάριν Πέρσον τού μιλάει για το άγχος που έχει ο άνδρας της, και ο Τόμας συμφωνεί να μιλήσει μόνος με τον Γιόνας.

Η Μέρτα έρχεται να του προσφέρει βοήθεια, αλλά ο Τόμας την αρνείται. Όταν εκείνη φεύγει, ο ιερέας διαβάζει το γράμμα που του έχει στείλει. Ο ψαράς Πέρσον ξαναγυρίζει και ο Τόμας του μιλάει για τη σχέση του με τον Θεό και προσπαθεί να τον παρηγορήσει. Ο Πέρσον φεύγει κι ύστερα από λίγο μια γυναίκα έρχεται να πει ότι ο ψαράς αυτοκτόνησε.

Με τη Μέρτα ο Τόμας πηγαίνει στο μέρος της αυτοκτονίας. Μετά έρχονται στο σχολείο όπου εκείνη δουλεύει και κατοικεί. Ο ιερέας απωθεί ξανά την αγάπη και τη φροντίδα της. Πηγαίνουν στο σπίτι του ψαρά. Ο Τόμας προσπαθεί να παρηγορήσει τη χήρα αλλά αισθάνεται ξένος μπροστά στο πένθος της οικογένειας. Όταν φεύγουν, ο Τόμας διηγείται στη Μέρτα ότι έγινε κληρικός γιατί το θέλανε οι δικοί του. Φτάνουνε στο Φρόστνες για τη δεύτερη λειτουργία της ημέρας. Ο νεωκόρος Άλγκοτ μιλάει στον Τόμας για τα δικά του βάσανα. Ο οργανίστας Μπλουμ διηγείται στη Μέρτα για τη γυναίκα του Τόμας που έχει πεθάνει. Όταν χτυπάει η καμπάνα, υπάρχουν μόνο τέσσερις πιστοί στην εκκλησία. Ο Τόμας αποφασίζει, παρόλ' αυτά, να λειτουργήσει.

Βραβεία:
- Φινλανδικό Βραβείο Γιούσι, καλύτερης ταινίας, 1963.
- Διεθνές καθολικό βραβείο, Βενετία, 1963.
- Μεγάλο βραβείο του Βατικανού, 1963.
- Βραβείο καλύτερης ταινίας, Φεστιβάλ Θρησκευτικών ταινιών, Βιέννη, 1963.
- Βραβείο καλύτερης ερμηνείας στην Ingrid Thulin, Λισσαβώνα, 1964.
- Βραβείο καλύτερης ταινίας, Vallodolid, 1966, κ.ά.

«Οι Κοινωνούντες *μπορούν να θεωρηθούν η άμεση συνέχεια του* Μέσα απ' τον Καθρέφτη.
»Εδώ ο Bergman αμφισβητεί κάθε του προηγούμενη θρησκευτική παράσταση του κόσμου. Η απάντηση που πήρε, εξαναγκάζοντας τον Θεό στην Πηγή των Παρθένων *δεν ήταν γνήσια. Τώρα ξαναβρίσκεται στη θέση του Ιππότη της* Έβδομης Σφραγίδας, *που, όπως και ο Τόμας, βασανιζόταν από τη σιωπή του Θεού. Το ξεκαθάρισμα με την ψεύτικη πίστη που κουβαλάει είναι ανελέητο. Αυτός και ο θεός του έχουν ζήσει σε διαφορετικούς κόσμους, χωριστά, τακτοποιημένους κόσμους όπου όλα ήταν όπως πρέπει. Ολόγυρα υπήρχε μια αιματηρή πραγματικότητα, αλλά κάθε φορά που ο Θεός βρισκόταν αντιμέτωπος μαζί της, γινόταν άσχημος, ένας θεός-αράχνη, ένα τέρας. Γι' αυτό ο Τόμας είχε προστατέψει τον θεό του από το φως και τη ζωή. Ο θεός του ήταν παράλογος, ένας απόλυτα ιδιωτικός και πατρικός θεός, που σίγουρα αγαπούσε τους ανθρώπους, αλλά πιο πολύ, τον Τόμας. (...)*
Δε γίνεται σκληρότερη στάση του Bergman απέναντι στην ίδια του την πίστη και την έλλειψή του κοινωνικής στράτευσης. Ταυτόχρονα ξεγυμνώνει τις πιο μύχιες διακλαδώσεις στο πρόβλημα του πατέρα, σε μεταφυσικό επίπεδο. Στην Πηγή των Παρθένων, *νόμισε ότι έφτασε στη συμφιλίωση με τον Θεό, με τον ίδιο τρόπο που συμφιλιώθηκε με τη μορφή του επίγειου πατέρα στις* Αγριοφράουλες. *Αλλά είχε εισπράξει μια πρώιμη νίκη».*

Marianne Höök, INGMAR BERGMAN (1962)

Η Σιωπή

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: **Tystnaden.**

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Ingmar Bergman. **Φωτογραφία:** Sven Nykvist. **Σκηνογραφία:** P. A. Lundgren. **Κοστούμια:** Marik Vos/Bertha Sånnell. **Μουσική:** Ivan Renliden. **Σκριπτ:** Katinka Faragó. **Ήχος:** Stig Flodin. **Μοντάζ:** Ulla Ryghe. **Μακιγιάζ:** Börje Lundh. **Ηθοποιοί:** Ingrid Thulin (Έστερ), Gunnel Lindblom (Άννα), Jörgen Lindström (Γιόχαν, 10χρονος γιος της), Håkan Jahnberg (γκαρσόνι), Birger Malmsten (μπάρμαν), Eduardinis (οι 7 νάνοι), Eduardo Gutierrez (ο ιμπρεσάριός τους), Lissi Alandh (γυναίκα στο Βαριετέ), Leif Forstenberg (άνδρας στο Βαριετέ), Nils Waldt (ταμίας σινεμά), Birger Lensander (φύλακας σινεμά), Eskil Kalling (ιδιοκτήτης μπαρ), Karl-Arne Bergman (εφημεριδοπώλης), Olof Widgren (ο γέρος στο διάδρομο ξενοδοχείου). **Παραγωγή:** AB Svensk Filmindustri. **Διεύθυνση παραγωγής:** Allan Ekelund. **Διάρκεια:** 95 λεπτά. **Πρώτη προβολή:** 23 Σεπτεμβρίου 1963.

Δύο αδελφές, η Έστερ και η Άννα, με το 10χρονο γιο της Γιόχαν, γυρίζουν με το τρένο στη Σουηδία από διακοπές. Η αρρώστια της Έστερ τις αναγκάζει να διακόψουν το ταξίδι τους στην πόλη Τιμόκα, μιας απροσδιόριστης χώρας. Η ατμόσφαιρα μοιάζει απειλητική. Σιλουέτες στρατιωτικών και τανκς κυκλοφορούν. Η γλώσσα ακατανόητη. Βρίσκουν ένα παλιό ξενοδοχείο. Είναι άδειο με την εξαίρεση ενός θιάσου νάνων. Όταν η Άννα βγαίνει στην πλατεία, βρίσκει ανθρώπους που μοιάζουν με υπνοβάτες κι ενδιαφέρονται μόνο για σεξ. Στο μπαρ που μπαίνει, το γκαρσόνι τής βάζει χέρι. Επισκέπτεται ένα βαριετέ και βλέπει τους νάνους να κάνουν το νούμερό τους. Σε μια γωνιά, ένα ζευγάρι κάνει έρωτα. Αυτό τη διεγείρει και γυρίζει να βρει το γκαρσόνι και να κάνει έρωτα. Όταν η Άννα επιστρέφει, η Έστερ καταλαβαίνει τι έχει συμβεί. Η ένταση μεταξύ τους ανεβαίνει.
Η Άννα ξανασυναντάει το γκαρσόνι και μπαίνουν σ' ένα δωμάτιο του ξενοδοχείου. Η Έστερ ξέρει πως ούτε το αλκοόλ ούτε ο αυνανισμός μπορούν να βοηθήσουν την έλλειψη του έρωτα που δεν μπορεί να απολαύσει πια.
Το μόνο που θέλει είναι να μην πεθάνει σ' αυτή την πόλη.
Ο Γιόχαν, που έχει περιπλανηθεί στους διαδρόμους του ξενοδοχείου, έρχεται να διηγηθεί στην Έστερ ότι είδε τη μητέρα του να κάνει έρωτα μ' έναν ξένο. Η Έστερ προσπαθεί να τον παρηγορήσει. Μετά ψάχνει να βρει την Άννα, αλλά οι δυο τους δεν μπορούν να συμφιλιωθούν.
Για την Άννα η σεξουαλικότητα είναι το παν. Ξαναπηγαίνει στον ανώνυμο εραστή της. Η Έστερ καταρρέει. Την ίδια μέρα, η Άννα με τον Γιόχαν ξαναρχίζουν το ταξίδι τους κι αφήνουν την ετοιμοθάνατη Έστερ στη μοναξιά της.
Εκείνη έχει γράψει κάποιες λέξεις ξένες σ' ένα χαρτί και το δίνει στον Γιόχαν, ελπίζοντας πως θα καταλάβει.
Αλλά η σιωπή συνεχίζει να βασιλεύει.

Βραβεία:
- Βραβείο Bambi, 1965.
- Βραβείο Φεστιβάλ Wiesbaden, 1964.
- Χρυσό σκαθάρι σκηνοθεσίας, Στοκχόλμη, 1964, κ.ά.

Για την ερμηνεία της στη Σιωπή, η Ingrid Thulin τιμήθηκε με τα βραβεία:
- L' Etoile de Cristalle, Παρίσι, 1963.
- Χρυσό σκαθάρι, Στοκχόλμη, 1964.
- Βραβείο Άγγλων κριτικών κινηματογράφου, Λονδίνο, 1964.
- Βραβείο Βραζιλιάνων κριτικών κινηματογράφου, 1965, κ.ά.

«Οι δύο αδελφές στη Σιωπή είναι χαρακτηριστικές φιγούρες του Bergman: ζούνε χωριστά και συγχρόνως τόσο κοντά μαζί που ό,τι συμβαίνει στη μία θα μπορούσε να συμβεί και στην άλλη. Η Άννα διηγείται τις ερωτικές της περιπέτειες στην Τιμόκα για να προκαλέσει στην Έστερ μια σχεδόν βαμπιρική λαχτάρα να μοιραστεί τις εμπειρίες της αδελφής της (στο σενάριο γράφει πως η Έστερ «κολλάει το υγρό και καυτό από τον πυρετό στόμα της στο λαιμό της Άννας). (...)
»Η αντιπαλότητα της Έστερ με την Άννα είναι ένα καθρέφτισμα του Πατέρα με διπλά πρόσωπα. Πίσω από τις αβέβαιες προσωπικότητές τους διαφαίνεται η μνήμη του νεκρού πατέρα, διπλή και αντιφατική.
»"Μητέρα! Είμαι άρρωστη! Βοήθα με! Φοβάμαι πολύ!", φωνάζει η Έστερ απ' το κρεβάτι όπου πεθαίνει, σε μία από τις τελευταίες σκηνές του έργου. Ο μικρός Γιόχαν την παρηγορεί με τις μαριονέτες του. (...)
»Όπως πολλοί ήρωες του Bergman έτσι και ο Γιόχαν κατοικεί σ' έναν κόσμο πριν από τη γλώσσα, αλλά και πριν από κατηγορίες που χωρίζουν τους ανθρώπους σε ηλικίες, ταυτότητες, φύλα. (...)
»Η Σιωπή μιλάει για συμβίωση και χωρισμό και για ένα νέο που αναζητά τη ζωή έξω από τον κύκλο αίματος της οικογένειας». **Leif Zern, SE BERGMAN (1993)**

Όλες αυτές οι γυναίκες

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: **För att inte tala om alla dessa kvinnor.**

Η ταινία πήρε το επίδομα ταινίας ποιότητας του Σουηδικού Ινστιτούτου Κινηματογράφου για το 1964.

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Ingmar Bergman/Erland Josephson. **Φωτογραφία:** Sven Nykvist. **Σκηνογραφία:** P. A. Lundgren. **Κοστούμια:** Mago. **Μουσική:** Erik Nordgren/Charles Redland. **Ήχος:** P. O. Pettersson. **Ειδικά ηχητικά εφέ:** Evald Andersson. **Μοντάζ:** Ulla Ryghe. **Σκριπτ:** Katinka Faragó. **Ηθοποιοί:** Jarl Kulle (Φέλιξ), Bibi Andersson (Χούμλα=Αγριομέλισσα), Harriet Andersson (Ιζόλδη), Eva Dahlbeck (Αδελαΐς), Karin Kavli (μαντάμ Τυσό), Gertrud Fridh (Τραβιάτα), Mona Malm (Σεσίλια), Barbro Hiort af Örnäs (Μπεατρίς), Allan Edwall (Γίλκερ), Georg Funkquist (Τριστάν), Carl Billquist (ο νέος άνδρας), Jan Blomberg (Άγγλος ραδιορεπόρτερ), Göran Graffman (Γάλλος ραδιορεπόρτερ), Jan-Olof Strandberg (Γερμανός ραδιορεπόρτερ), Gösta Prüzelius (Σουηδός ραδιορεπόρτερ), Axel Düberg (άνδρας με μαύρα), Lars-Erik Liedholm (άνδρας με μαύρα), Lars-Owe Carlberg (σοφέρ), Doris Funcke (σερβιτόρα 1), Yvonne Igell (σερβιτόρα 2). **Παραγωγή:** AB Svensk Filmindustri. **Διεύθυνση παραγωγής:** Allan Ekelund. **Διευθυντής πλατό:** Lars-Owe Carlberg. **Διάρκεια:** 80 λεπτά. **Πρώτη προβολή:** 15 Ιουνίου 1964.

Ο Φέλιξ, δεξιοτέχνης του βιολοντσέλου, έχει πεθάνει. Από το φέρετρό του παρελαύνουν οι χήρες του, οι γυναίκες της ζωής του. Το ίδιο και ο ιμπρεσάριός του Γίλκερ. Στη σωρό του νεκρού καλλιτέχνη, ο μουσικοκριτικός Κορνέλιους αφήνει το χειρόγραφο της βιογραφίας του Φέλιξ που έχει συγγράψει.
Φλας-μπακ: Ο Κορνέλιους έρχεται στο σπίτι του Φέλιξ για να αποτελειώσει τη βιογραφία. Ανακαλύπτει ότι έχει πολλά να γράψει ακόμα. Συναντά τη νεαρή ξαδέλφη του Φέλιξ, Σεσίλια. Πριν όμως προλάβουν να γνωριστούν καλύτερα την καλεί ο Φέλιξ για «ιδιαίτερο μάθημα». Η επόμενη καλλονή είναι η Αδελαΐδα, η πραγματική σύζυγος του Φέλιξ. Ο Κορνέλιους της εξομολογείται ότι έχει αφιερώσει μια σύνθεσή του στο μαέστρο, με τίτλο «Το τραγούδι του ψαριού» ή «Αφαίρεση αρ. 14», και ελπίζει ότι ο Φέλιξ θα την παίξει. Τελικά, ο Κορνέλιους συναντά τη Χούμλα (Αγριομέλισσα) που τον ξεναγεί στο υπνοδωμάτιο του μαέστρου. Η εξέλιξη της συνάντησης είναι ερωτική αλλά, λόγω λογοκρισίας, γίνεται με τη μορφή τανγκό. Το άλλο πρωί, ο Κορνέλιους ξυπνάει στο κρεβάτι της Χούμλα, για να ανακαλύψει ότι μια γυναίκα ντυμένη στα μαύρα προσπαθεί να τον δολοφονήσει, νομίζοντας πως είναι ο Φέλιξ.
Ο Κορνέλιους τρέχει στον Γίλκερ, αλλά αυτός έχει άλλα προβλήματα. Ψάχνει τον Φέλιξ, αλλά βρίσκει την Ιζόλδη την καμαριέρα, που αρνείται να ενοχλήσει το μαέστρο που εκείνη τη στιγμή παίζει. Τελικά, καταφέρνει να δει το μαέστρο, που όμως ο θεατής δε βλέπει ποτέ. Σκοπεύει να παίξει τη σύνθεση του Κορνέλιους, αλλά τότε ο Γίλκερ απειλεί ότι θα παραιτηθεί. Την ώρα της συναυλίας, ο Φέλιξ πεθαίνει πριν παίξει το κομμάτι του Κορνέλιους.
Αργότερα, ο Κορνέλιους προσπαθεί να διαβάσει το χειρόγραφό του, αλλά διακόπτεται από τις χήρες.
Το χειρόγραφο χάνεται.
Ένας νέος άνδρας κάνει την εμφάνισή του, ένας προικισμένος καλλιτέχνης, και οι κυρίες είναι πρόθυμες να τον αγαπήσουν και να τον βοηθήσουν. Ο Φέλιξ ξεχνιέται και ίσως και ο βιογράφος του.

«Όλες αυτές οι γυναίκες γυρίστηκε για να κερδίσει λεφτά η SF. Ότι μετά βγήκε μια "κατασκευή" από την αρχή μέχρι το τέλος, είναι μια άλλη ιστορία. Όπως έγραψα στη Laterna Magica: "Καμιά φορά χρειάζεται μεγαλύτερο θάρρος για να βάλεις φρένο από το να πυροδοτήσεις τη ρουκέτα". Μου έλειπε αυτό το θάρρος και κατάλαβα, πολύ αργά, τι σόι ταινία θα έπρεπε να έχω κάνει». **Ingmar Bergman**

Περσόνα

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: **Persona.**

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Ingmar Bergman. **Φωτογραφία:** Sven Nykvist. **Σκηνογραφία:** Bibi Lindström. **Κοστούμια:** Mago. **Μουσική:** Lars Johan Werle. **Ήχος:** P. O. Pettersson. **Μοντάζ:** Ulla Ryghe. **Μακιγιάζ:** Börje Lundh/Tina Johansson. **Ηθοποιοί:** Bibi Andersson (Άλμα), Liv Ullman (Ελίσαμπετ Φόγκλερ), Margaretha Krook (γιατρός), Gunnar Björnstrand (Φόγκλερ), Jörgen Lindström (γιος της Ελίσαμπετ). **Παραγωγή:** AB Svensk Filmindustri. **Διεύθυνση παραγωγής:** Lars-Owe Carlberg. **Διάρκεια:** 83 λεπτά. **Πρώτη προβολή:** 18 Οκτωβρίου 1966.

Η ταινία δεν έχει κανονική υπόθεση. Περιγράφει μια κατάσταση. Στην αρχαιότητα η λέξη Περσόνα σήμαινε το προσωπείο που φόραγε ο ηθοποιός για το ρόλο που έπαιζε. Στη σύγχρονη ψυχολογία, ο ορισμός του Jung για την έννοια Περσόνα είναι «το ενσυνείδητα πλαστό ή καλυμμένο σύνδρομο της προσωπικότητας με το οποίο τυλίγεται το άτομο για να προστατευτεί, να αμυνθεί, να παραπλανήσει ή να προσαρμοστεί με το περιβάλλον».
Η ταινία ξεκινάει με μια σειρά «δυσαρμονικές» εικόνες:
Ο γιος της Ελίσαμπετ ξεφυλλίζει τον «Ήρωα της εποχής μας» του Λερμόντοβ. Εικόνες από ταινία μέσα στην ταινία προβάλλονται,όπως και «αναμνήσεις» από παλιότερες ταινίες του Bergman (Φυλακή, Σιωπή, κ.λπ.), ενώ η μηχανή προβολής κάνει φασαρία και τρεμοσβήνει.
Γνωρίζουμε την πρωταγωνίστρια του έργου Ελίσαμπετ Φόγκλερ, ηθοποιό. Ύστερα από μια παράσταση της Ηλέκτρας, έχει σταματήσει να μιλάει. Υγιής κατά τα άλλα, έχει επιλέξει τη σιωπή. Δεν αποκρίνεται, δε λέει τίποτα. Η σιωπή είναι το προσωπείο της. Μαζί με τη νοσοκόμα της Άλμα, εγκαθίστανται σ' ένα έρημο εξοχικό σ' ένα νησί. Οι δυο γυναίκες, με τον καιρό, πλησιάζουν η μία την άλλη σε διάφορες καταστάσεις και αντιπαραθέσεις.
Η αλληλοεξάρτησή τους εξελίσσεται περίεργα.
Οι προσωπικότητές τους αρχίζουν να μπερδεύονται.
Η σχέση γίνεται ένα παιχνίδι ταυτοτήτων μεταξύ τους.
Αυτό το αντιστικτικό παιχνίδι συνθέτει μια σονάτα που, με τη σειρά της, διαλύεται και εξαφανίζεται ανεπαίσθητα στον αέρα.

Βραβεία:
- Chaplin στον Ingmar Bergman, Στοκχόλμη, 1966.
- Χρυσό σκαθάρι καλύτερης ηθοποιού στην Bibi Andersson, Στοκχόλμη, 1967.
- National Society of Film Critics: Βραβεία καλύτερης ταινίας, σκηνοθεσίας, γυναικείου ρόλου, 1967.
- Sight & Sound: ψηφίζεται από κριτικούς στην έκτη θέση των καλύτερων ταινιών από καταβολής του κινηματογράφου, κ.ά.

«Το μοτίβο της χαμένης ταυτότητας γίνεται πιο αμιγές στην Περσόνα, *στη σκηνή όπου ενώνονται τα δύο μισά πρόσωπα της Ελίσαμπετ Φόγκλερ και της αδελφής Άλμα. Η Ελίσαμπετ αλλάζει ρόλους με την Άλμα, διαδικασία που περιέχει δύο στοιχεία διαρκώς επίκαιρα στο έργο του Bergman: Διαχωρισμός και συγχώνευση. Στη μέση μιας εξελισσόμενης κρίσης ταυτότητας μεταξύ των δύο αδελφών γίνεται κάτι που έδωσε στην* Περσόνα *την ιδιαίτερη θέση που έχει, ανάμεσα στις πιο προχωρημένες και μοντερνιστικές ταινίες του Ingmar Bergman. Η ροή των εικόνων εμποδίζεται ξαφνικά από κάτι που μοιάζει με βλάβη μέσα στην ίδια τη μηχανή λήψης και τη μηχανή προβολής: Το καρέ φαίνεται να 'χει κοπεί στη μέση του φιλμ, και μια χαραξιά τρέχει σ' όλο το μήκος της εικόνας με την Bibi Andersson, που έχει σταματήσει απότομα. Η προσοχή του κοινού στρέφεται έτσι από τον κόσμο του μύθου προς τις τεχνικές προϋποθέσεις που τον δημιουργούν.* **Leif Zern, SE BERGMAN (1993)**

Η Ώρα του λύκου

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: **Vargtimmen.**

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Ingmar Bergman. **Φωτογραφία:** Sven Nykvisst. **Σκηνογραφία:** Marik Vos. **Κοστούμια:** Mago / Eivor Kullberg. **Μουσική:** Lars Johan Werle. **Ήχος:** P. O. Pettersson. **Μοντάζ:** Ulla Ryghe. **Ηθοποιοί:** Max von Sydow (Γιόχαν Μποργκ), Liv Ullmann (Άλμα Μποργκ), Ingrid Thulin Βερόνικα Φόγκλερ), Georg Rydeberg (Λίντχορετ), Erland Josephson βαρόνος Φον Μέρκενς), Gertrud Fridh Κορίν, γυναίκα του), Naim Wifstrand κυρία με καπέλο), Gudrun Brost (γριά βαρόνη Μέρκενς), ertil Anderberg (Ερνστ φον Μέρκενς), Ulf Johanson (Χέρμπραντ), Lenn Hjortzberg (μαέστρος Κράισλερ), Agda Helin (υπηρέτρια), Folke Sundquist (Ταμίνο στον Μαγεμένο Αυλό), Mona Seilitz (πτώμα στο νεκροτομείο). **Παραγωγή:** AB Svensk Filmindustri (SF). **Διεύθυνση παραγωγής:** Lars-Owe Carlberg. **Διάρκεια:** 90 λεπτά.
Πρώτη προβολή: 19 Φεβρουαρίου 1968.

Καθώς πέφτουν οι τίτλοι της ταινίας, ακούγονται ήχοι από πλατό γυρίσματος και η φωνή του σκηνοθέτη που φωνάζει ΠΑΜΕ! Σ' ένα τραπέζι κάθεται η Άλμα, σύζυγος του ζωγράφου Γιόχαν Μποργκ και έγκυος, και διηγείται πώς τελείωσε ο δεσμός τους: πριν εφτά χρόνια το ζεύγος αποσύρθηκε σ' ένα απομονωμένο νησί. Στην αρχή όλα πήγαιναν καλά, μετά όμως ο Γιόχαν άρχισε να έχει εφιάλτες που τους σχεδιάζει και δείχνει στην Άλμα· τους δαίμονες που ονειρεύεται.
Μια μέρα η Άλμα δέχεται την επίσκεψη μιας γηραιάς κυρίας που λέει ότι είναι 216 ή και 76 ετών, και συμβουλεύει την Άλμα να διαβάσει το ημερολόγιο του Γιόχαν. Εκεί η Άλμα διαβάζει πως ο Γιόχαν έχει συναντήσει στο νησί μια γυναίκα απ' τα παλιά, τη Βερόνικα Φόγκλερ. Η καταστροφική σχέση τους είχε τελειώσει με την ψυχική κατάρρευση του Γιόχαν. Στον πύργο του μεγαλοκτηματία βαρόνου Φον Μέρκενς συναντούν φιγούρες που μοιάζουν πολύ με τους δαίμονες του Γιόχαν, μεταξύ τους ο αρχειοφύλακας Λίντχορστ και ο έφορος μουσείου Χέρμπραντ, που παλιότερα ο Γιόχαν τον είχε χτυπήσει. Μ' ένα μικρό κουκλοθέατρο, ο Λίντχορστ παίζει μια σκηνή από τον Μαγεμένο Αυλό του Μότσαρτ, και λέει, σχολιάζοντας, ότι αυτή είναι η ωραιότερη μουσική που έχει ποτέ γραφτεί κατά παραγγελία. Ενοχλημένοι από την προκλητική συντροφιά η Άλμα και ο Γιόχαν αποσύρονται, και η Άλμα του εξομολογείται ότι διάβασε το ημερολόγιο. Φοβάται πως οι δαίμονες θα τους χωρίσουν. Η ώρα του λύκου, το λυκόφως πλησιάζει, και ο Γιόχαν εκμυστηρεύεται στην Άλμα τις πιο βασανιστικές του μνήμες: πως, παιδί, κλεινόταν στην γκαρνταρόμπα από φόβο και μετά έτρωγε ξύλο, και πως μια φορά, ξέφρενος, σκότωσε στο ξύλο ένα παιδί κι ύστερα το έριξε στη λίμνη...

Βραβεία:
- Chaplin, καλύτερης ηθοποιού στην Liv Ullmann. 1968.
- National Board of Review, καλύτερης ερμηνείας στην Liv Ullmann, 1968.

«Όταν ο Bergman γύρω στα 1960 ανακαλύπτει το Fårö, και αρχίζοντας με το Μέσα από τον καθρέφτη, *τοποθετεί όλα του τα γυρίσματα σ' αυτό το τοπίο που το περικλείει η θάλασσα: τα κινηματογραφικά ταξίδια του σταματάνε επιτέλους, κι αυτό ο συρρικνωμένος και μεταφυσικός σκηνικός χώρος μοιάζει να είναι αυτός που έψαχνε πάντα. Το καταλυτικό στοιχείο με το Fårö δεν ήταν ούτε η θάλασσα ούτε η παραλία αλλά η συνάντηση μεταξύ των δύο. Τα εξωτερικά στοιχεία τον ενδιαφέρουν όλο και λιγότερο. Ο χώρος που ο θάνατος αιφνιδιάζει τον Χένρικ (στα* Καλοκαιρινά παιχνίδια) *επανέρχεται συχνότερα. Στην* Ώρα του Λύκου, *ο Γιόχαν Μποργκ δέχεται την επίθεση ενός παιδιού-τέρατος την ώρα που ψαρεύει από ένα βράχο, γυμνό πάνω από τη θάλασσα. Η δράση βέβαια διαφέρει: αφενός η σκηνή είναι μια φαντασία, και αφετέρου ο Γιόχαν, στο τέλος, πνίγει το παιδί. Κι όμως θα μπορούσε να είναι η ίδια σκηνή, ιδωμένη με διαφορετική προοπτική. Ο Χένρικ μοιάζει με τέρας όταν βγαίνει ματωμένος από τη θάλασσα και σέρνεται στα βράχια. Και οι δυο σκηνές είναι από τις πιο αποτρόπαιες στις ταινίες του Bergman. Μιλάνε για τον τρόμο, για το άγνωστο και διαδραματίζονται σ' ένα τοπίο όπου το προστατευτικό όριο μεταξύ ζωής και θανάτου εξαφανίζεται με την ευκολία του σύννεφου που περνάει... Ακόμα και ο ήλιος, μέσα σ' αυτό το κάτασπρο, ξαφνικό κι αντίθετο φως, μετατρέπεται σε μαύρη σκιά».* **Leif Zern, SE BERGMAN (1993)**

Η Ντροπή

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: **Skammen.**

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Ingmar Bergman. **Φωτογραφία:** Sven Nykvist. **Σκηνογραφία:** P. A. Lundgren. **Κοστούμια:** Mago / Eivor Kullberg. **Μουσική:** Ingmar Bergman. **Ήχος:** Lennart Engholm. **Μοντάζ:** Ulla Ryghe. **Σκριπτ:** Katinka Farago. **Ηθοποιοί:** Liv Ullmann (Εύα Ρόζενμπεργκ), Max von Sydow (Γιαν Ρόζενμπεργκ), Gunnar Björnstrand (συνταγματάρχης Γιακόμπι), Birgitta Valberg (κυρία Γιακόμπι), Sigge Fürst (Φίλιπ, αντάρτης), Hans Alfredsson (Φρέντρικ Λομπέλιους, αντικέρ), Ingvar Kjellson (Όσβαλντ), Frank Sundström (ανακριτής), Ulf Johansson (γιατρός), Gösta Prüzelins (ιερέας), Vilgot Sjöman (ρεπόρτερ συνέντευξης), Ellika Mann (γυναίκα φύλακας). **Παραγωγή:** AB Svensk Filmindustri (SF). **Διεύθυνση παραγωγής:** Lars-Owe Carlberg. **Διάρκεια:** 103 λεπτά. **Πρώτη προβολή:** 9 Σεπτεμβρίου 1968.

1971: Ένας εμφύλιος πόλεμος σπαράζει τις χώρες της Βαλτικής. Η Εύα και ο Γιαν είναι μουσικοί που έχουν αποσυρθεί σ' ένα μακρινό κι απομονωμένο νησί όπου τα βγάζουνε πέρα καλλιεργώντας και πουώντας φρούτα. Γίνεται εισβολή στο νησί. Γεννιέται μια αντάρτικη αντίσταση όπου συμμετέχουν πολλοί πολίτες. Ο παλιός φίλος του Γιαν, ο Γιακόμπι αποδεικνύεται συνεργάτης των εισβολέων και καταδότης. Ο Γιαν και η Εύα δίνουν συνέντευξη στους ανταποκριτές των εισβολέων.
Συλλαμβάνει το ζευγάρι, στη συνέχεια όμως τους αφήνει να φύγουν. Απογοητευμένος από τον πόλεμο, ο Γιακόμπι αναζητά παρηγοριά στην αγκαλιά της Εύας, που του δίνεται, αηδιασμένη από την αδυναμία του Γιαν.
Όταν την άλλη μέρα έρχεται μια ομάδα ανταρτών με αρχηγό τον Φίλιπ, ο Γιαν, υπακούοντας σε διαταγή του σκοτώνει τον Γιακόμπι και του παίρνει ό,τι λεφτά έχει. Μη βρίσκοντας χρήματα οι αντάρτες καίνε το αγρόκτημα του ζευγαριού και φεύγουν. Στο δρόμο ο Γιαν σκοτώνει έναν νεαρό λιποτάκτη και του παίρνει τις αρβύλες.
Με τα λεφτά του Γιακόμπι αγοράζουν θέση σε μια βάρκα για να το σκάσουν. Η βάρκα παγιδεύεται από τα πτώματα των νεκρών του πολέμου που επιπλέουν στη θάλασσα. Χωρίς προμήθειες παραδέρνουν με τη βάρκα στην απέραντη θάλασσα.

Βραβεία:
- Chaplin, καλύτερης ηθοποιού στην Liv Ullmann, 1968.
- National Board of Rewiew, καλύτερης ξένης ταινίας και ερμηνείας στην Liv Ullmann.
- National Society of film critics, καλύτερης ταινίας, σκηνοθεσίας, γυναικείας ερμηνείας στην Liv Ullmann, 1968.
- Ειδικό βραβείο Φεστιβάλ Valladolid στην ταινία.

«Στην Ντροπή, ο Γιαν και η Εύα Ρόζεμπεργκ ζουν ευτυχισμένοι στο μικρό τους κόσμο, όταν, χωρίς προειδοποίηση, ο πόλεμος πέφτει μέσα στον κήπο τους: «Από κει και πέρα όλα συμβαίνουν πολύ γρήγορα. Από το πουθενά ακούγεται ένα λυσσασμένο, ξεσκισμένο ουρλιαχτό».
Οι πιο ρεαλιστικές σκηνές σ' αυτή την «πολεμική» ταινία, είναι αυτές που περιγράφουν την ειδυλλιακή ζωή πριν και στα διαλείμματα του πολέμου, όταν ο Γιαν και η Εύα, ακριβώς όπως ο Γιοφ και η Μία στην Έβδομη Σφραγίδα, μαζεύονται γύρω από το τραπέζι για να φάνε κάτι απλό και ζούνε στο χείλος μιας καταστροφής που δεν τη φαντάζονται καν.
Ο πόλεμος στην Ντροπή δεν είναι τίποτα άλλο από μια παράφραση της απώλειας αυτής της ταυτότητας, που ο Bergman περιγράφει στις σχέσεις των 4 χαρακτήρων τού Μέσα από τον Καθρέφτη».

Leif Zern, SE BERGMAN (1993)

Οι Τιποτένιοι / Η ιεροτελεστία

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: **Riten.**

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Ingmar Bergman. **Φωτογραφία:** Sven Nykvisst. **Ηθοποιοί:** Ingrid Thulin Τέα), Anders Ek (Σεμπάστινα), unnar Björnstrand Χανς), Erik Hell (δικαστής), Ingmar Bergman (ένας ιερέας). **Παραγωγή:** Cinematograph AB (Fårösund). **Διεύθυνση παραγωγής:** Lars-Owe Carlberg για λογαριασμό της AB Svensk Filmindustri. **Διάρκεια:** 74 λεπτά. **Πρώτη προβολή:** στην τηλεόραση 25 Μαρτίου 1969.

Ένας «θίασος ποικιλιών», «Οι Τιποτένιοι», κατηγορούνται ότι παίζουν ένα άσεμνο νούμερο και προσβάλλουν τα «χρηστά ήθη». Καλούνται στο δικαστή να απολογηθούν. Οι κατηγορίες είναι πολύ ασαφείς. Η ανάκριση είναι σκληρή και ανελέητη, ταπεινώνει τους αρτίστες, τους μπερδεύει, κλονίζει την αυτοπεποίθησή τους. Ποιοι είμαστε; Ποιο το νόημα της ζωής μας;
Σε μια σειρά έντονες σκηνές με μεγάλη δραματική δύναμη ο Bergman αφήνει τους τρεις καλλιτέχνες να ξεγυμνώσουν τον εαυτό τους στο θεατή που τους παρακολουθεί έκπληκτος. Σκηνές πάθους, αίματος, σκοταδιού, που διακόπτονται πού και πού από αχτίδες ελπίδας και παρηγοριάς, όπου ο συγγραφέας και σκηνοθέτης δίνει το όραμα του τι σημαίνει να είσαι καλλιτέχνης και ποια είναι ιερότητα και η κατάρα της τέχνης. Στο τέλος, που διαμορφώνεται μ' αυτά τα δεδομένα, ο δικαστής αντικρίζει το θάνατο. Η τέχνη παίρνει την εκδίκησή της από τη λογική. Οι καλλιτέχνες, αυτοί που υφίστανται την κακομεταχείριση, έχουν κι αυτοί λόγο. Η ταινία απεικονίζει με μια μεγάλη οικειότητα, ένα παλμό από γκρο πλαν που σφύζει και μια ένταση στην ερμηνεία που είναι αξεπέραστα.

Στην αρχαία Ελλάδα το θέατρο ήταν απόλυτα συνυφασμένο με τις θρησκευτικές ιεροτελεστίες. Οι θεατές μαζεύονταν πολύ πριν ξημερώσει. Με την αυγή εμφανίζονταν οι ιερείς φορώντας προσωπεία. Όταν ο ήλιος πρόβαλλε πάνω από τα βουνά ψώτιζε το κέντρο της ορχήστρας. Εκεί υπήρχε ένας μικρός βωμός. Το αίμα της θυσίας το μαζεύανε σ' ένα μεγάλο δίσκο. Ένας από τους ιερείς κυρβόταν τότε πίσω από τους άλλους. Φορούσε το χρυσό προσωπείο του θεού. Όπως ο ήλιος ανέβαινε, και ακριβώς στη δεδομένη στιγμή, δύο ιερείς σήκωναν το δίσκο, για να δουν οι θεατές το προσωπείο που καθρεφτιζόταν στο αίμα. Μια ορχήστρα από κύμβαλα και αυλούς του Πανός έπαιζε και οι ιερείς τραγουδούσαν. Ύστερα από μερικά λεπτά κατέβαλαν το δίσκο και ο ιερέας έπινε από το αίμα (...).

Αυτή είναι η ιδέα των Τιποτένιων (Η ιεροτελεστία)*: Δύο ομοφυλόφιλοι άντρες, σχεδόν χωρίς ρούχα, στέκονται σ' ένα παράθυρο, χωρίς να το σκεφτούν, ή μπορεί και να το έχουν σκεφτεί. Έξω υπάρχει ένα πάρκο και ένας δρόμος. Κάποιος τους είδε και τους κατήγγειλε. Έχουν παίξει ένα παιχνίδι: Ο Μάρκους που είναι γλύπτης έχει κατασκευάσει μια τρομακτική μάσκα, που παριστάνει την πεθερά του ανώνυμου άντρα, και ξαφνικά οι δυο τους παίζουν την πανάρχαια ιεροτελεστία της ανύψωσης.*
Η ιδέα είναι ουσιαστικά πολύ πιο ωμή, πιο καταληπτή και πιο ενοχλητική από την έτοιμη ταινία. (...)
Η πρώτη μου σκέψη ήταν να γυρίζω τους Τιποτένιους *παράλληλα με την* Ντροπή. *Η* Ντροπή *είχε, σχεδόν αποκλειστικά, εξωτερικά γυρίσματα, και είχαμε χτίσει ένα σπίτι που μπορούσε να χρησιμεύσει και για πλατό. Τις μέρες που έβρεχε μπορούσαμε να είμαστε μέσα και να παίζουμε με την κάμερα. Γι' αυτό τους* Τιποτένιους *τους ονομάζω «μια άσκηση για κάμερα και τέσσερις ηθοποιούς». (...)*
Δεν υπάρχει πολύ ψως στους Τιποτένιους. *Είναι ιδιαίτερα επιθετική ταινία και οι αντιδράσεις ήταν νευρικές, και στην τηλεόραση και στους κριτικούς. (...)*

Ingmar Bergman, BILDER

Το πάθος

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: **En passion.**

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Ingmar Bergman. **Φωτογραφία:** Sven Nykvisst. **Σκηνογραφία:** P. A. Lundgren. **Κοστούμια:** Mago. **Μουσική:** Allan Gray. **Σπίκερ:** Ingmar Bergman. **Ήχος:** Lennart Engholm. **Μοντάζ:** Siv Kanälv. **Σκριπτ:** Katinka Farago. **Ηθοποιοί:** Max von Sydow (Άντερς Βίνκελμαν), Liv Ullmann (Άννα Φρομ), Bibi Andersson (Εύα Βεργκέρους), Erland Josephson (Έλις Βεργκέρους), Erik Hell (Γιόχαν Άντερσον), Sigge Fürst (Βέρνερ), Svea Holst (γυναίκα του Βέρνερ), Annicka Kronberg (κορίτσι στο όνειρο). **Παραγωγή:** Cinematograph AB. **Διεύθυνση παραγωγής:** Lars-Owe Carlberg. **Διάρκεια:** 101 λεπτά.

Πρώτη προβολή: 10 Νοεμβρίου 1969.

Ο Ανδρέας Βίνκελμαν έχει χωρίσει με τη γυναίκα του και έχει αυτοεξοριστεί σ' ένα νησί της Βαλτικής. Είναι το Fårö. Η ύπαρξή του όμως συγκλονίζεται από την παρουσία ενός μανιακού πάνω στο νησί, αλλά και από τη συνάντησή του με μια όμορφη χήρα, την Άννα Φρομ, που χαρίζει λίγη ζεστασιά στη ζωή του. Γρήγορα όμως τον γεμίζουν οι υποψίες ότι η Άννα έχει δολοφονήσει τον άντρα της, που κι αυτός λεγόταν Ανδρέας... Ένα θέατρο δωματίου γεμάτο τρυφερότητα και απελπισία.

Βραβεία:
- Valladolid, καλύτερης ταινίας, 1970.
- National Society of Film Critics, σκηνοθεσίας, 1970.

«Το Πάθος γυρίστηκε στο Fårö το φθινόπωρο του 1968 και φέρει φανερά τα ίχνη των γεγονότων και των τάσεων του πραγματικού αλλά και του κινηματογραφικού κόσμου της εποχής. Σε μερικά σημεία είναι λοιπόν πολύ δεμένο χρονικά με την εποχή. Αλλού είναι ταινία δυνατή και με προσωπικότητα. Τη βλέπω με ανάμικτα συναισθήματα. (...)
Το Πάθος είναι, κατά κάποιο τρόπο, μια παραλλαγή της Ντροπής. Δείχνει αυτό που ουσιαστικά ήθελα να δείξω στην Ντροπή – τη βία που εκδηλώνεται με ύπουλο τρόπο. Στην πραγματικότητα πρόκειται για την ίδια ιστορία, αλλά πιο πειστική. (...)
Εξακολουθώ να έχω την παράσταση του κακού που δεν μπορεί να εξηγηθεί, ένα κακό επιδημικό και τρομακτικό, που μόνο ο άνθρωπος, απ' όλα τα ζώα, το έχει. Ένα κακό που είναι παράλογο και δεν υπακούει σε νόμους. Κοσμικό. Χωρίς αιτία. Δεν υπάρχει τίποτα που οι άνθρωποι να φοβούνται περισσότερο από το ακατανόητο, ανεξήγητο αυτό κακό».

Ingmar Bergman, BILDER

Κραυγές και ψίθυροι

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: **Viskningar och rop.**

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Ingmar Bergman. **Φωτογραφία:** Sven Nykvist. **Σκηνογραφία:** Marik Vos. **Κοστούμια:** Greta Johansson / Karin Johansson. **Σκριπτ:** Katinka Farago. **Σπίκερ:** Ingmar Bergman. **Ήχος:** Owe Svensson. **Μοντάζ:** Siv Lundgren. **Ηθοποιοί:** Harriet Andersson (Άγκνες), Kari Sylwan (Άννα), Ingrid Thulin (Κάριν), Liv Ullmann (Μαρία, μητέρα Μαρίας), Anders Ek (Ίσακ, ιερέας), Inga Gill (παραμυθού), Erland Josephson (Ντάβιντ, γιατρός), Henning Moritzen (Γιόακιμ, άντρας της Μαρίας), Georg Arlin (Φρέντρικ, άντρας της Μαρίας), Linn Ullmann (κόρη της Μαρίας), Lena Bergman (Μαρία παιδί), Ingrid von Rosen. **Παραγωγή:** Cinematograph AB. **Διεύθυνση παραγωγής:** Lars-Owe Carlberg. **Διάρκεια:** 87 λεπτά. **Πρώτη προβολή:** 21 Δεκεμβρίου 1972 στη Νέα Υόρκη, 5 Μαρτίου 1973 στη Στοκχόλμη.

Μια τραγική αφήγηση, τοποθετημένη στις αρχές του αιώνα, σ' ένα υποστατικό, όπου η Άγκνες έχει χτυπηθεί από καρκίνο στα 37 της χρόνια. Όταν οι δύο αδερφές της έρχονται να επισκεφτούν την ετοιμοθάνατη, οι τεταμένες σχέσεις μεταξύ των τριών αδερφών ξεσκεπάζονται με σκληρό τρόπο.
«Η ταινία είναι ένας χαιρετισμός στη μητέρα μου». Σε συνεντεύξεις του, ο Ingmar Bergman, έχει πει ότι σ' αυτή την ταινία ήθελε να παρουσιάσει τέσσερις πλευρές της μητέρας του, μιας αγέρωχης γυναίκας, που την αγαπούσε πολύ. Με τη βοήθεια της ταινίας ψάχνει να ανακαλύψει κάποιες πτυχές της. Χωρίς να κάνει ούτε πορτρέτο ούτε και βιογραφία, η ταινία ήταν ένας τρόπος να τη γνωρίσει καλύτερα:
Οι διάφορες πλευρές της ερμηνεύονται από τέσσερις γυναίκες, τρεις αδερφές και μία υπηρέτρια.

Βραβεία:
- Όσκαρ καλύτερης φωτογραφίας, 1973.
- Bodil καλύτερης ευρωπαϊκής ταινίας, Κοπεγχάγη, 1974
- Circle Prize καλύτερης ταινίας, σκηνοθεσίας, σεναρίου και ερμηνείας στην Liv Ullmann, 1972.
- Commision Supérieure Technique du Cinéma, Κάννες, 1973.
- David di Donatello, καλύτερης ταινίας, Taormina, 1974.
- Nastro d' Argento καλύτερης ξένης ταινίας, 1974.
- National Board of Review καλύτερης ξένης ταινίας, σκηνοθεσίας και ερμηνείας στην Liv Ullmann, 1973.
- National Society of Film Critics καλύτερης φωτογραφίας και σεναρίου, 1972.
- Χρυσό Σκαθάρι φωτογραφίας και ερμηνείας στην Harriet Andersson, Στοκχόλμη, 1973. κ.ά.

«Η ταινία Κραυγές και Ψίθυροι *είναι μεγαλειώδης: Με θαυμαστή φωτογραφία και τόσο όμορφη, που θα προτιμούσε κανείς να ξεχάσει ότι μας δίνει την εικόνα της ζωής που διαλύεται. Παράλληλα, δεν μπορεί να παραβλέψει κανείς ότι προσπαθεί να κρατήσει στη ζωή ένα υλικό που μοιάζει να γλιστράει προς το παρελθόν. Υπάρχει μια δυνατή αίσθηση ανακεφαλαίωσης στο* Κραυγές και Ψίθυροι *– σε πολύ υψηλότερο επίπεδο απ' ότι σε άλλες ταινίες του της ίδιας εποχής. Ίσως όχι η αίσθηση μιας επανάληψης αλλά σίγουρα ένα είδος «τελευταίας παράστασης».*
Είναι το μεγάλο ποίημα του Bergman για το θάνατο, ένας εξορκισμός που ασκείται στο να βλέπει αυτό που η Κάριν και η Μαρία αρνούνται να δουν όταν τις καλεί η νεκρή Άγκνες να πάνε κοντά της: Τον πόνο, το φόβο, την αποσύνθεση του σώματος. (...)
Το Κραυγές και ψίθυροι *είναι μια ταινία που φέρνει τον Ingmar Bergman πέρα από το όριο. Η σύνθεσή του μοιάζει με τέμπλο, με τις αδελφές στη μέση, πλαισιωμένες από τον Ίσακ και την Άννα. (...)*
Ο Bergman παίζει ένα ρεπερτόριο που το κατέχει στην εντέλεια: Το σπίτι των παιδικών χρόνων, το παιχνίδι με τα όνειρα, τους διασπασμένους ανθρώπους.
Όσο και να συγκλονίζεται κανείς από το Κραυγές και Ψίθυροι, *αντιλαμβάνεται πως το τέλος πλησιάζει».*

Leif Zern, SE BERGMAN (1993)

Σκηνές από ένα γάμο

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: **Scener ur ett äktenskap.**

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Ingmar Bergman. **Φωτογραφία:** Sven Nykvist. **Σκηνογραφία:** Björn Thulin. **Κοστούμια:** Inger Pehrsson. **Ήχος:** Owe Svensson. **Μοντάζ:** Siv Lundgren. **Ηθοποιοί:** Liv Ullmann (Μαριάν), Erland Josephson (Γιόχαν), Bibi Andersson (Καταρίνα), Jan Malmsjö (Πέτερ), Gunnel Lindblom (Εύα), Barbro Hjort af Örnäs (κυρία Γιακόμπι), Anita Wall (κυρία Παλμ, δημοσιογράφος), ο Ingmar Bergman συμμετέχει ως φωτορεπόρτερ. **Παραγωγή:** Cinematograph AB. **Διεύθυνση παραγωγής:** Lars-Owe Carlberg. **Διάρκεια:** 170 λεπτά (6 επεισόδια). **Πρώτη προβολή:** στην τηλεόραση 11 Απριλίου 1973.

Ο Γιόχαν και η Μαριάν, εκείνος δικηγόρος χωρισμένος, εκείνη επιστήμων, έχουν ζήσει για δέκα χρόνια, ένα γάμο μεσοαστικό. Ξεπηδούν όμως βασικές αντιπαραθέσεις στη συζυγική τους ζωή. Ανακαλύπτουν ότι έχουν ζήσει μέσα σε μια συναισθηματική άγνοια ο ένας του άλλου, αλλά και του ίδιου του εαυτού τους. Αυτό που τώρα γίνεται είναι μια διαδικασία εσωτερικής απελευθέρωσης. Αν και ο Γιόχαν είναι αυτός που κάνει το πρώτο βήμα να αποσπαστεί από το δεσμό, η Μαριάν είναι ίσως εκείνη που κερδίζει από τη ρήξη μεταξύ τους.
Στην εξέλιξή της η ταινία γίνεται η περιγραφή της απελευθέρωσης μιας γυναίκας, και η αντιθετική διάλυση ενός γάμου και των συνεπειών του χωρισμού.

«Έγραψα τις Σκηνές από ένα γάμο *ένα καλοκαίρι, σε έξι εβδομάδες. Πρόθεσή μου ήταν ένα ωραιότερο τηλεοπτικό προϊόν, και πρακτικά δεν είχαμε κανένα προϋπολογισμό. Θέλαμε να κάνουμε πρόβα πέντε μέρες για κάθε επεισόδιο και να το γυρίζουμε τις επόμενες πέντε: πενήντα λεπτά ταινίας θα τα γυρίζαμε περίπου σε δέκα μέρες. Όταν ξεκινήσαμε, τα πράγματα πήγαν πολύ πιο γρήγορα. Ο Erland Josephson και η Liv Ullmann βρήκαν τους ρόλους διασκεδαστικούς και τους μάθαιναν γρήγορα. Ξαφνικά είχαμε μια ταινία χωρίς κανένα ουσιαστικό κόστος. Πράγμα βολικό, αφού χρήματα δεν υπήρχαν. Το* Κραυγές και ψίθυροι, *δεν είχε πουληθεί ακόμα.*
Οι Σκηνές από ένα γάμο, *είναι δηλαδή μια τηλεοπτική παραγωγή και την κάναμε χωρίς το βάρος ότι κάνουμε για τις αίθουσες: κι αυτό μας γέμιζε κέφι».*

Ingmar Bergman, BILDER

Φθινοπωρινή Σονάτα

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: **Höstsonaten**.

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Ingmar Bergman. **Φωτογραφία:** Sven Nykvist. **Σκηνογραφία:** Anna Asp. **Κοστούμια:** Inger Pehrsson. **Ήχος:** Owe Svensson. **Μοντάζ:** Sylvia Ingemarsson. **Ηθοποιοί:** Ingrid Bergman (Σαρλότ), Liv Ullmann (Εύα, κόρη της), Lena Nyman (Ελένα, μικρότερη αδερφή της), Halvar Björk (Βίκτωρ, άντρας της Εύας), Arne Bang-Hansen (θείος Ότο), Gunnar Björnsstrand (Πολ), Erland Josephson (Γιόζεφ, άντρας της Σαρλότ), Linn Ullmann (ένα παιδί). **Παραγωγή:** Persona Film GmbH. **Διεύθυνση παραγωγής:** Ingmar Bergman, Katinka Farago, Hans Lindgren. **Διάρκεια:** 93 λεπτά. **Πρώτη προβολή:** 8 Οκτωβρίου 1978.

Η Σαρλότ και η κόρη της Εύα, ξανασμίγουν ύστερα από εφτά χρόνια που έχουν να ιδωθούν. Η Σαρλότ είναι διεθνώς γνωστή σολίστα του πιάνου. Τον τελευταίο καιρό, μετά το θάνατο του φίλου της, έχει κυριευτεί από κατάθλιψη. Όταν η Εύα το μαθαίνει, γράφει ένα γράμμα στη μητέρα της και την καλεί να την επισκεφτεί. Στο σπίτι της μένει και η άλλη αδερφή της, η Ελένα, που είναι παράλυτη και η Εύα τη φροντίζει. Αυτό δεν το γνωρίζει η μητέρα. Νομίζει ότι η Ελένα βρίσκεται στο νοσοκομείο, όπου την είχε αφήσει η ίδια. Η συνάντηση ανάμεσα στη Σαρλότ και την κόρη της, την Εύα, είναι ψυχικά βασανιστική. Μέσα σ' ένα βράδυ, όταν οι δυο γυναίκες συνομιλούν, ξεχυλίζουν η αγάπη και το μίσος.

Βραβεία:
- Circle Prize καλύτερης ερμηνείας στην Ingrid Bergman, 1978.
- National Board of Review καλύτερης ξένης ταινίας, σκηνοθεσίας και ερμηνείας στην Ingrid Bergman, 1978.
- National Society of Film Critics ερμηνείας στην Ingrid Bergman, 1978.
- Golden Globe καλύτερης ξένης ταινίας, 1978.
- Bodil καλύτερης ευρωπαϊκής ταινίας, Κοπεγχάγη, 1979.
- David di Donatello, ερμηνείας στην Ingrid Bergman και την Liv Ullmann, 1979.

«Ένας Γάλλος κριτικός έγραψε, με πολύ οξύνοια, ότι "ο Bergman με την Φθινοπωρινή Σονάτα *έκανε μια ταινία Bergman. Ωραία γραμμένο αλλά δυσάρεστο. Για μένα, δηλαδή».*
Βρίσκω ότι συμφωνώ αρκετά μ' αυτό, ότι δηλαδή ο Bergman έκανε μια ταινία Bergman. (...)
Καιρός λοιπόν να κοιταχτώ στον καθρέφτη και ν' αναρωτηθώ: Τι γίνεται αλήθεια; Άρχισε ο Bergman να κάνει ταινίες Bergman;
Βρίσκω πως η Φθινοπωρινή Σονάτα *είναι ένα αρκετά δυσάρεστο παράδειγμα. (...)*
Γιατί έτσι ξαφνικά ξεπετάγεται η Φθινοπωρινή Σονάτα *και είναι όπως είναι, ακριβώς όπως σε όνειρο... κι ίσως αυτό να είναι το λάθος. Έπρεπε να παραμείνει όνειρο. Όχι ένα ονειρικό φιλμ αλλά ένα κινηματογραφικό όνειρο: Δύο άνθρωποι. Το περιβάλλον και όλα τ' άλλα έπρεπε να παραμεριστούν. Τρεις πράξεις σε τρεις φωτισμούς: έναν βραδινό φωτισμό, ένα νυχτερινό φωτισμό κι έναν φωτισμό πρωινού. Όχι βαριά ντεκόρ, μόνο δύο πρόσωπα και τριών ειδών φωτισμοί. Κάπως έτσι νομίζω είχα φανταστεί τη* Φθινοπωρινή Σονάτα. *(...)*

Ingmar Bergman, BILDER

Φάνυ και Αλέξανδρος

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: **Fanny och Alexander.**

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Ingmar Bergman. **Φωτογραφία:** Sven Nykvist. **Σκηνογραφία:** Anna Asp. **Κοστούμια:** Marik Vos. **Μουσική:** Daniel Bell. **Ήχος:** Owe Svensson / Bo Persson / Björn Gunnarsson / Lars Liljeholm. **Μοντάζ:** Kerstin Eriksdotter. **Ηθοποιοί:** Pernilla Alwyn (Φάνι), Bertil Guve (Αλέξανδρος), Börje Ahlstedt (Καρλ Έκνταλ), Harriet Aderson (Γιουστίνα), Mats Bergman (Άρον), Gunnar Björnstrand (Φίλιπ Λάνταλ), Allan Edwall (Όσκαρ Έκνταλ), Stina Ekblad (Ίσμαελ), Ewa Fröling (Έμιλι Έκνταλ), Erland Josephson (Ίσακ Γιακόμπι), Jarl Kulle (Γκούσταφ Άντολφ Έκνταλ), Käbi Laretei (θεία Έμα), Mona Malm (Άλμα Έκνταλ), Jan Malmsjö (επίσκοπος Βεργκέρους), Christina Schollin (Λίντια Έκνταλ), Gunn Wållgren (Ελένα Έκνταλ). **Παραγωγή:** Cinematograph AB, Svensk Filminstitnt, Sveriges Television AB / Gaumont International, Persona Film GmbH, Tobis Filmkunst GmbH. **Διεύθυνση παραγωγής:** Jörn Donner / Katinka Farago. **Διάρκεια:** 88 λεπτά. **Πρώτη προβολή:** 17 Δεκεμβρίου 1982.

Το φανταστικό μωσαϊκό του Ingmar Bergman για την οικογένειά του, στις αρχές του αιώνα.
Όπως είπε και ο ίδιος, αυτή είναι η τελευταία του «κινηματογραφική» ταινία. Τη γυρίζει στα 64 του χρόνια, όταν δηλαδή συμπληρώνει, χρονολογικά και βιολογικά, την ηλικία της συνταξιοδότησης που γίνεται στα 65.

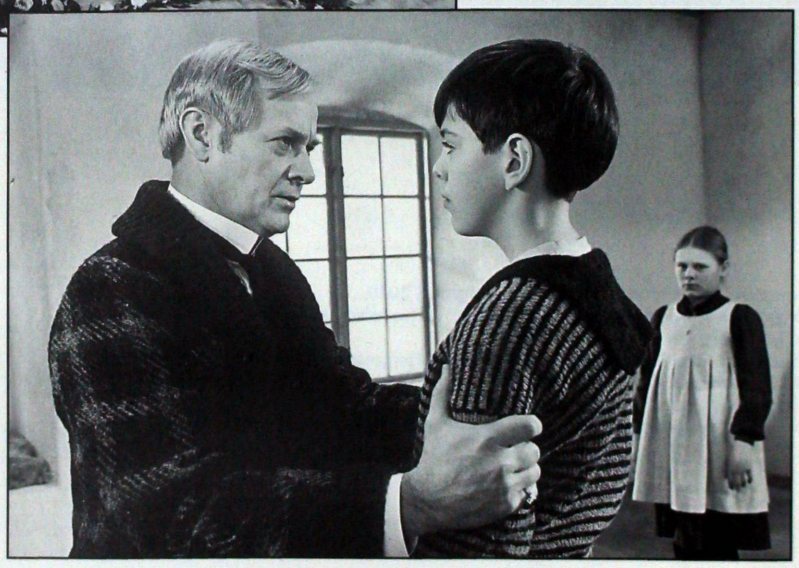

Βραβεία:
- Όσκαρ, καλύτερης ξένης ταινίας, καλύτερης φωτογραφίας, ντεκόρ, κοστουμιών, 1984.
- British Academy of Film, φωτογραφίας, 1983.
- César, καλύτερης ταινίας, Παρίσι, 1983.
- Circle Prize, καλύτερης ξένης ταινίας, σκηνοθεσίας, Νέα Υόρκη, 1984.
- David di Donatello, καλύτερης σκηνοθεσίας, σεναρίου, ξένης ταινίας , 1984, κ.ά.

Μετά την πρόβα

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: **Efter repetitionen.**

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Ingmar Bergman, από το θεατρικό του, που περιλαμβάνεται στον τόμο Πέμπτη Πράξη, 1994. **Φωτογραφία:** Sven Nykvist. **Σκηνογραφία:** Anna Asp. **Κοστούμια:** Inger Pehrsson. **Ήχος:** Owe Svensson / Bo Persson. **Μοντάζ:** Sylvia Ingemarsson. **Ηθοποιοί:** Erland Josephson (Χένρικ Φόγκλερ), Lena Olin (Άννα), Ingrid Thulin (Ραχήλ), Nadja Palmstierna-Welss (Άννα, 12 ετών), Bertil Guve (Χένρικ, 12 ετών). **Παραγωγή:** Cinematograph AB / Persona Film GmbH. **Διεύθυνση παραγωγής:** Jörn Donner / Katinka Faragó. **Διάρκεια:** 72 λεπτά. **Πρώτη προβολή:** στην τηλεόραση 9 Απριλίου 1984.

Σε πολλές ταινίες του ο Ingmar Bergman έχει περιγράψει καλλιτέχνες διαφόρων ειδών. Ποτέ άλλοτε όμως, ίσως, δεν έχει συζητήσει και παρουσιάσει τα προβλήματα του καλλιτέχνη, και ιδιαίτερα του σκηνοθέτη και του ηθοποιού, τόσο ανοιχτά και γυμνά όσο στο Μετά την πρόβα. Χωρίς ποτέ να βυθίζεται σε σκοτεινά μαθήματα και διαλέξεις για τις συνθήκες του καλλιτέχνη και τις τέχνης.

(Το Μετά την πρόβα έχει παιχτεί και σαν θεατρικό.
Στην Ελλάδα το ανέβασε ο Γιώργος Μιχαηλίδης στο Ανοιχτό Θέατρο, την άνοιξη και το φθινόπωρο του 1998.
Ο τόμος Πέμπτη Πράξη κυκλοφορεί στα ελληνικά από τις εκδόσεις Γκοβόστη και περιλαμβάνει εκτός από το Μετά την πρόβα, και την Τελευταία κραυγή καθώς και το τρίπρακτο Σειέται και κορδώνεται, που ο Bergman το γύρισε για την τηλεόραση. Προβάλλεται με τον αγγλικό τίτλο *Συντροφιά μ' έναν κλόουν*).

Δύο που φωτογράφησαν τον Bergman

Georg Oddner

Από του σημαντικότερους Σουηδούς φωτογράφους.
Γεννήθηκε στη Στοκχόλμη το 1923. Το 1950 δούλεψε βοηθός του Richard Avendon στη Νέα Υόρκη, κάνοντας συγχρόνως φωτογραφικά ρεπορτάζ σε ολόκληρη την Αμερική. Γυρίζοντας στη Σουηδία, εγκαταστάθηκε στο Malmö, όπου άρχισε να δουλεύει σε ρεπορτάζ και διαφημιστική φωτογραφία. Για τρία χρόνια (1955-57) ταξίδευε στη Λατινική Αμερική, την τότε Σοβιετική Ένωση και την Άπω Ανατολή, συγκεντρώνοντας ένα τεράστιο φωτογραφικό υλικό. Το 1958 ίδρυσε μαζί με άλλους συναδέλφους την ομάδα «Δέκα Φωτογράφοι», που έπαιξε καταλυτικό ρόλο στη διάδοση και την ανάπτυξη της φωτογραφικής τέχνης στη Σουηδία.
Ο Georg Oddner, εκτός από φωτογράφος, είναι και οπερατέρ, παραγωγός ντοκιμαντέρ, σεναριογράφος και σκηνοθέτης τηλεόρασης. Έχει παρουσιάσει τη φωτογραφική του δουλειά σε ατομικές εκθέσεις, μεταξύ άλλων στο Μουσείο Τέχνης του Malmö (1957), στο Μουσείο Τέχνης «Λουιζιάνα», στη Δανία (1985) και στο Άμστερνταμ «Φώτο '86». Φωτογραφίες του υπάρχουν σε συλλογές στο Παρίσι, στη Βενετία, στο Μόντρεαλ, στην Ουάσινγκτον κ.α. Την εποχή που ο Ίνγκμαρ Μπέργκμαν ήταν καλλιτεχνικός διευθυντής στο Δημοτικό Θέατρο του Malmö (1952-1958) και γύριζε μερικές από τις σημαντικότερες ταινίες του της δεκαετίας του '50, ο Georg Oddner δουλεύοντας με ρεπορτάζ γύρω από τον Μπέργκμαν, αποθανάτισε πολλές στιγμές του μεγάλου σκηνοθέτη, την ώρα της δουλειάς στο θέατρο και το σινεμά. Μερικές από τις φωτογραφίες του Oddner έχουν γίνει γνωστές σ' όλο τον κόσμο, και ίσως η φήμη του Μπέργκμαν ως δαιμονικού σκηνοθέτη, την εποχή της πρώτης μεγάλης δημιουργικής περιόδου του, να οφείλεται εν μέρει και σ' αυτές τι φωτογραφίες.

Bengt Wanselius

Γεννήθηκε το 1944 και σπούδασε φωτογραφία αρχικά στη Στοκχόλμη. Στη συνέχεια, βρέθηκε στο Λονδίνο ως βοηθός φωτογράφος σε στούντιο και δούλεψε με τη διαφημιστική φωτογραφία. Από το 1967 ως το 1985, δουλεύει ως ελεύθερος φωτογράφος σε δικό του στούντιο, φωτογραφίζοντας για τα μεγαλύτερα περιοδικά της Σκανδιναβίας και κάνοντας διαφημιστική φωτογραφία. Παράλληλα, ταξιδεύει σ' όλο τον κόσμο, δουλεύοντας σε ρεπορτάζ. Συγχρόνως, ασχολείται και με τη φωτογραφία θεάτρου και χορού, αλλά και τη φωτογραφία πλατό, για 20 περίπου ταινίες και τηλεοπτικές παραγωγές.
1985-1997: Είναι ο επίσημος, μόνιμος φωτογράφος του Βασιλικού Δραματικού Θεάτρου Dramaten της Στοκχόλμης.
1980-87: Διατελεί πρόεδρος της σουηδικής φωτογραφικής εταιρίας και μεταξύ 1984-87 πρόεδρος της Ένωσης Σκανδιναβών Φωτογράφων. Στα 1981-83 η κυβέρνηση τον διορίζει μέλος του Σουηδικού Πολιτιστικού Συμβουλίου.
1984-87: Διατελεί επίκουρος καθηγητής φωτογραφίας στο Πανεπιστήμιο του Göteborg και από το 1983 διδάσκει φωτογραφία στην Ανώτατη Σχολή Εφαρμοσμένων Καλών Τεχνών της Στοκχόλμης. Από το 1997 ασχολείται και με το ντοκιμαντέρ. Ο Wanselius έχει φωτογραφίσει πάνω από 200 παρασστάσεις του Dramaten κι επιπλέον όπερες, μπαλέτα κ.λπ. Στη διάρκεια της θητείας του στο Dramaten, δούλεψε με σκηνοθέτες όπως ο Ρομπέρ Λεπάζ, ο Άρθουρ Μίλερ, ο Γιούρι Λιουμπίμοβ, ο Αντρέι Βάιντα, κυρίως όμως με τον Ίνγκμαρ Μπέργκμαν.
Ο Wanselius έχει καταγράψει 14 παραγωγές του Μπέργκμαν στο θέατρο και την όπερα κι έχει φωτογραφήσει στα πλατό τις πέντε τελευταίες του παραγωγές για την τηλεόραση.

Συντροφιά μ' έναν κλόουν

(Σειέται και κορδώνεται) Βιντεοταινία

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: *Larmar och gör sig till.*

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Ingmar Bergman, από το θεατρικό του «Σειέται και κορδώνεται», που περιλαμβάνεται στον τόμο *Πέμπτη Πράξη* (1994, ελληνική έκδοση Γκοβόστη, 1997). **Φωτογραφία:** Tony Forsberg (φιλμ) / Per Norén / Raymond Wemmenlöv / Sven-Åke Visén. Σκηνογραφία: Göran Wassberg. **Κοστούμια:** Mette Möller. Μακιγιά / Μάσκες: Cecilia Drott-Norén / Christina Sjöblom. **Μοντάζ:** Sylvia Ingemarsson. **Ηθοποιοί:** Börje Ahlstedt (Καρλ Όκερμπλουμ), Marie Richardson (Πολίν Τιμπό), Erland Josephson (Όσβαλντ Φόγκλερ), Pernilla August (Κάριν Μπέργκμαν), Peter Stormare (Πέτρους Λάνταλ), Anita Björk (Άννα Όκερμπλουμ), Lena Endre (Μέρτα Λούντμπεργκ), Agneta Ekmanner (Κλόβιν Ρίγκμορ), Gunnel Fred (Έμμα Φόγκλερ), Johan Lindel (Γιόχαν Έγκερμαν), Gerthi Kulle (αδελφή Στέλλα), Anna Björk (Μία Φαλκ), Folke Asplund (Φρέντερικ Μπλουμ), Inga Landgré (Άλμα Μπέργλουντ), Alf Nilsson (Στεφάν Λάρσον), Harriet Nordlund (Κάριν Πέρσον), Tord Peterson (Άλγκοτ Φρέβικ), Birgitta Pettersson (Χάνν Άμπελμπλαντ), Ingmar Bergman (ένας ασθενής του ψυχιατρείου). **Παραγωγή:** Sveriges Television AB, σε συνεργασία με Dammarks Radio, Norsk Rikskrinkastning, Radiotelevisione Italiana, YLE, TV1, ZDF. **Διεύθυνση παραγωγής:** Måns Reuterswärd / Pia Ehrnvall. **Διάρκεια:** 120 λεπτά. **Πρώτη προβολή στην τηλεόραση:** 1 Οκτωβρίου 1997. Προβλήθηκε στο Φεστιβάλ των Καννών 1998, με το γαλλικό / αγγλικό τίτλο En présence d'un clown / In the Presence of a Clown.

Το τελευταίο και πιο πρόσφατο (1993), τρίπρακτο έργο Σειέται και κορδώνεται μάς ξαναφέρνει στον προσωπικό κόσμο του ίδιου του Μπέργκμαν, στο οικογενειακό του άλμπουμ. Πρωταγωνιστής ο αγαπημένος του θείος Καρλ, αυτός που κατάφερε, στο Φάνυ και Αλεξάντερ, να σβήσει τέσσερα κεριά με μια πορδή. Εδώ λοιπόν ο θείος Καρλ, νευρικός και παιδαριώδης εφευρέτης, κατασκευάζει το Ζωντανό Ομιλούντα Κινηματογράφο. Η εκδοχή του θείου Καρλ θυμίζει λίγο το Singin' in the Rain: το φιλμ προβάλλεται βωβό και πίσω από την οθόνη υπάρχουν οι ηθοποιοί που μιλάνε και η μουσική.

Με τη βοήθεια ενός άλλου παλαβού που συναντάει στην ψυχιατρική κλινική, όπου τον έχουν κλείσει, ο πενηνταπεντάχρονος θείος μαζί με τη νεαρή του (22 χρονών) αρραβωνιαστικιά, την Πολίν, ξεκινάνε μια περιοδεία για να δείξουν την εφεύρεση του Καρλ στη σουηδική επαρχία. Φυσικά όλα καταλήγουν σε καλλιτεχνικό και, κυρίως, οικονομικό φιάσκο, αλλά ο Μπέργκμαν μάς χαρίζει μια μαγική σκηνή, σ' εκείνα τα λημέρια όπου τριγύριζε παιδί και όπου ξεκίνησε να γράφει θεατρικά σαν τρελός, στα 22 του χρόνια. Έξω φυσομανάει η χιονοθύελλα, και στην αίθουσα όπου έχουν μαζευτεί οι φίλοι και συγγενείς στο χωριό (ο θίασος είναι ο ίδιος που βλέπουμε στην ταινία του Οι κοινωνούντες, Nattvardsgästerna, 1961/62), κόβεται ξαφνικά το φως. Οι θεατές, όμως, θα μπορέσουν, παρ' όλ' αυτά, να απολαύσουν το θαύμα: ο θείος Καρλ και η παρέα του δημιουργούν μια μαγική ψευδαίσθηση και τη μοιράζονται μ' όλους τους άλλους. Τα όρια ανάμεσα στο θέατρο και το φιλμ ξεπερνιούνται απλώς με το φως των κεριών, χωρίς κανένα άλλο μέσο. Οι μικροί, καθημερινοί άνθρωποι του χωριού μαγεύονται, πίνουν καφέ και κλαίνε για τη μοίρα του Σούμπερτ, που πέθανε τόσο νέος στη Βιέννη πριν από πολλά χρόνια. Μια πολύ δυνατή σκηνή, με πολλές απαντήσεις για την τέχνη, τον πολιτισμό, την ανθρωπιά· και που μιλάει για τους καλλιτέχνες, μικρούς και μεγάλους, αυτούς που φωτίζουν το σκοτάδι.

Ο δαίμονας του Ίνγκμαρ Μπέργκμαν δικαιώνεται.

Γιατί, όπως λέει στο έργο ένας άλλος Φόγκλερ, ο Όσβαλντ, «Πρέπει με κοινές επιχειρήσεις και με οργανωμένες προσπάθειες να διώξουμε το χάος και να πολεμήσουμε τον παραλογισμό. (...)»

Ζαννής Ψάλτης
(από τον πρόλογο της Πέμπτης Πράξης)

Η προβολή στο κινηματοθέατρο ΠΑΛΛΑΣ έγινε με την υποστήριξη της
T.V.S. TELE VIDEO SCREEN
THE LARGE SCREEN SPECIALISTS FOR MULTIMEDIA PRESENTATIONS
VIDIWALLS, VIDEOPROJECTORS
BARCO, SONY, PIONEER
Π. ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ, ΗΡΙΔΑΝΟΥ 11 Τ.Κ:115028
ΤΗΛ.: 7212606, 7770466, (094)301618, FAX: 7258214, e-mail:tvs@acci.gr

1984

Ντάνιελ / Stimulantia

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: **Stimulantia/Daniel, επεισόδιο στη σπονδυλωτή ταινία Stimulantia.**

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Ingmar Bergman. **Φωτογραφία:** Ingmar Bergman. **Παρουσιαστής/αφηγητής:** Ingmar Bergman. **Μουσική:** παίζει η Käbi Laretei. **Μοντάζ:** Ulla Ryghe. **Ηθοποιοί:** Ingmar Bergman (παρουσιαστής), Käbi Laretei, Daniel Sebastian Bergman, Alma Laretei. **Παραγωγή:** AB Svensk Filmindustri. 16mm. **Διάρκεια:** 11 λεπτά. **Πρώτη προβολή:** 28 Μαρτίου 1967.

Η ταινία Stimulantia είναι σπονδυλωτή και αποτελείται από έντεκα επεισόδια, σκηνοθετημένα από ισάριθμους Σουηδούς σκηνοθέτες και με διάφορα θέματα. Το επεισόδιο Ντάνιελ είναι μια σουίτα από ειδυλλιακές οικογενειακές στιγμές, με επίκεντρο το γιο του, Ντάνιελ Σεμπάστιαν. Ο ίδιος ο Bergman, με τη μηχανή του των 16 mm, παρακολουθεί τον τελευταίο μήνα της εγκυμοσύνης της τότε γυναίκας του, Käbi Laretei, και καταγράφει τη ζωή του Ντάνιελ από τη γέννησή του μέχρι τα γενέθλια των δύο ετών.
Τη μουσική στην ταινία παίζει η Käbi Laretei, που είναι πιανίστα. Ο Ingmar Bergman αναφέρεται σ' ένα κομμάτι σεναρίου που δε γυρίστηκε ποτέ και στο οποίο οι ανθρώπινες σχέσεις και η φιλία βρίσκονται σε αντιπαράθεση με την αντίληψη ενός Θεού που καταδικάζει και τιμωρεί.
Ο Daniel Bergman είναι σήμερα ο ίδιος σκηνοθέτης, με τρεις ταινίες στο ενεργητικό του, η μία μάλιστα με σενάριο του πατέρα του (Σαββατογεννημένοι, 1992).

1979

Οι άνθρωποι του Φόρε

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: **Fårödokument 1979.**

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Ingmar Bergman. **Φωτογραφία:** Arne Carlsson. **Μουσική:** Svante Pettersson, Sigvar Hult, Dag & Lena, Ingmar Nordströms κ.ά. **Ήχος:** Thomas Samuelsson / Lars Persson. **Μοντάζ:** Sylvia Ingemarsson. **Παραγωγή:** Cinematograph AB. **Διάρκεια:** 103 λεπτά. **Πρώτη προβολή:** στην τηλεόραση 24 Δεκεμβρίου 1979.

Το 1969 ο Ingmar Bergman έκανε ένα ντοκιμαντέρ για τη ζωή και τους ανθρώπους στο νησί του, το Fårö. Επανέρχεται δέκα χρόνια αργότερα στα 1979. Μέσα από μια κινηματογραφική δουλειά που κράτησε χρόνια, η αφήγηση παίρνει μια οικειότητα κι ένα βάθος στην περιγραφή των ζωντανών χώρων όπου οι άνθρωποι, ένα με το τοπίο τους, δουλεύουν και κάνουν έρωτα, όπου η ανησυχία διαδέχεται την αμφιβολία, η πίκρα τη χαρά. Η απαισιόδοξη εικόνα για το μέλλον του νησιού έχει σήμερα κάπως αλλάξει. Σήμερα υπάρχουν νέοι που επιστρέφουν στο νησί κι εγκαταλείπουν τον πολιτισμό της μεγαλούπολης.

• Βραβείο καλύτερου ντοκιμαντέρ στο φεστιβάλ της Βαρκελόνης, 1980.

1986

Το πρόσωπο της Κάριν

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: **Karins ansikte.**

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Ingmar Bergman. **Φωτογραφία:** Arne Carlsson. **Φωτισμοί:** Nils Melander. **Μουσική:** Käbi Laretei. **Ήχος:** Owe Svensson. **Μοντάζ:** Sylvia Ingemarsson. **Παραγωγή:** Cinematograph AB/ Ingmar Bergman. **Διάρκεια:** 14 λεπτά. **Πρώτη προβολή:** 29 Σεπτεμβρίου 1986 από το δεύτερο κανάλι της Σουηδικής τηλεόρασης.

Ένα μικρό αφιέρωμα-ντοκιμαντέρ του Ingmar Bergman στη μητέρα του, Κάριν.

• Ειδικό βραβείο της κριτικής επιτροπής, Φεστιβάλ Τάμπερε, Φιλανδία, 1986.

1986

Ντοκιμαντέρ: Φάνυ και Αλέξανδρος

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΤΙΤΛΟΣ: **Dokument om Fanny och Alexander.**

Σκηνοθεσία: Ingmar Bergman. **Σενάριο:** Ingmar Bergman. **Φωτογραφία:** Arne Carlsson. **Μοντάζ:** Sylvia Ingemarsson. **Παραγωγή:** Cinematograph AB. **Διάρκεια:** 110 λεπτά. **Πρώτη προβολή:** στην τηλεόραση 18 Αυγούστου 1986.

Ο Bergman καταγράφει τις προετοιμασίες και τη δουλειά από τα γυρίσματα της ταινίας *Φάνυ και Αλέξανδρος*.

Mago (Max Goldstein)

ΔΩΔΕΚΑ ΤΑΙΝΙΕΣ

Ο Mago (Max Goldstein), σκηνογράφος και ενδυματολόγος, γεννήθηκε στο Βερολίνο το 1927. Την εποχή που άρχισαν οι διωγμοί των Εβραίων από τους ναζί, η οικογένειά του άφησε τη Γερμανία και, πρόσφυγες, εκαταστάθηκαν στη Σουηδία. Ξεκίνησε την καριέρα του ως σκιτσογράφος και εικονογράφος σε εφημερίδες και περιοδικά, αλλά σύντομα τον απορρόφησε το θέατρο. Ντεμπουτάρισε ως ενδυματολόγος στα 1949, στο θέατρο Σκάλα της Στοκχόλμης. Από τότε έχει δουλέψει με άπειρες θεατρικές παραγωγές, πρόζες, επιθεωρήσεις, οπερέτες, μιούζικαλ και 40 περίπου ταινίες στη Σουηδία και σ' όλο τον κόσμο.

Η πρώτη κινηματογραφική δουλειά του ήταν τα κοστούμια για τη *Νύχτα των Σαλπιμπάγκων* του Ingmar Bergman, στα 1953. Στη συνέχεια έκαναν άλλες έντεκα ταινίες μαζί:

Χαμόγελα καλοκαιρινής νύχτας, Το μάτι του διαβόλου, Όπως στον καθρέφτη, Οι κοινωνούντες, Όλες αυτές οι γυναίκες, Περσόνα, Η ώρα του λύκου, Οι τιποτένιοι, Η ντροπή, Το πάθος και *Το άγγιγμα.*

Μία από τις σημαντικότερες συνεργασίες του με τον Bergman στο θέατρο ήταν η *Έντα Γκάμπλερ* του Ίψεν, που ο Bergman σκηνοθέτησε στη Στοκχόλμη, στο National Theatre του Λονδίνου και στο Residenzteater του Μονάχου, και παίχτηκε σε πολλές χώρες της Ευρώπης και στη Νέα Υόρκη.

Η πιο πρόσφατη συνεργασία του με τον Bergman ήταν τα κοστούμια για την παράσταση των *Εικονοποιών*, του P. O. Engvist, που είχε πρεμιέρα στο Dramaten στη Στοκχόλμη στις 13 Φεβρουαρίου 1998.

Μέσα στο 1998, έτος που ο Bergman γιορτάζει τα ογδόντα του χρόνια, τα έργα του Mago εκτίθενται σε πολλές ευρωπαϊκές πόλεις. Το υλικό από τη *Νύχτα των Σαλτιμπάγκων* το έχει αγοράσει η ταινιοθήκη του Βερολίνου.

Χαμόγελα Καλοκαιρινής Νύχτας
Κοστούμι: Eva Dahlbeck

Νύχτα των Σαλτιμπάγκων
Κοστούμι: Gudrun Brost

Νύχτα των Σαλτιμπάγκων
Κοστούμι: Harriet Andersson

Χαμόγελα Καλοκαιρινής Νύχτας
Κοστούμι: Harriet Andersson

Αναζητώντας τις Βάκχες

συνομιλία του Lennart Mörk με τον Ζαννή Ψάλτη

«... Κάποια στιγμή ξαναβρισκόμαστε με τον Ingmar. Θέλει να κάνει τις *Βάκχες*, είναι γι' αυτόν εξαιρετικά ζωτικό. Τις έχει ξεκινήσει πολλές φορές και τις έχει σταματήσει άλλες τόσες για διάφορους λόγους. Και ξεκινάμε. Και ο Ingmar παίρνει την απόφασή του: «Προτού σταματήσω να δουλεύω πρέπει να πάω στην Ελλάδα. Πρέπει να υποστώ αυτό το ταξίδι. Δεν μπορώ να σταματήσω χωρίς να έχω επισκεφτεί τους Δελφούς. Θα ντρέπομαι αν δεν έχω επισκεφτεί αυτούς τους μεγάλους κλασικούς τόπους. Πρέπει να πάω στους Δελφούς πριν είναι πολύ αργά».

Έτσι αποφασίζουμε να ταξιδέψουμε στην Ελλάδα, αργά το φθινόπωρο του 1985: Ο Ingmar, η γυναίκα του Ingrid, η ενδυματολόγος Marik Vos, η χορογράφος Donya Feuer, η βοηθός του και δραματολόγος Ulla Åberg, ο τότε διευθυντής του Dramaten, κι εγώ.

Στην Αθήνα μας υποδέχτηκαν ο διευθυντής του Σουηδικού Ινστιτούτου, καθηγητής αρχαιολόγος Robin Hägg και η γυναίκα του, κόρη του Σπύρου Μαρινάτου. Οι δυο τους ήταν και οι ξεναγοί μας, και όσα ακούσαμε για τα ευρήματα, καινούρια τότε, της Σαντορίνης, μας συγκλόνισαν, όπως και οι επισκέψεις μας στα μουσεία και στους χώρους. Ταξιδεύουμε σε μια Ελλάδα χωρίς τουρίστες, είναι Οκτώβρης-Νοέμβρης, κι είναι μοναδικό το συναίσθημα όταν βρεθήκαμε στο ναό του Απόλλωνα στους Δελφούς, τελείως μόνοι, χωρίς άλλους γύρω μας.

Ο Ingmar θέλει να πατήσει το σημείο όπου η Πυθία έδινε τους χρησμούς, και περνάει μέσα στον περιφραγμένο χώρο του ναού. «Τώρα που βρέθηκα εδώ για μια φορά, δε μ' ενδιαφέρουν οι απαγορεύσεις», λέει και καβαλάει το σκοινί της περίφραξης. Και τότε ξεσπάει μια φοβερή φασαρία κι ένα μοναδικό κονσέρτο από τις σφυρίχτρες των φυλάκων, κάτι που δεν περιγράφεται. Φωνές, σφυρίγματα, τι να σου λέω. Τελικά τους πείσαμε να τον αφήσουν ήσυχο, ν' απολαύσει για λίγο την ηρεμία και το μεγαλείο του χώρου και του τοπίου.

Donya Feuer

Κι ύστερα βρεθήκαμε στην Επίδαυρο. Το θέατρο τελείως άδειο. Και η θέα από το ύψος των κερκίδων. Αυτό το μοναδικό τοπίο και η αίσθηση του χώρου. Φανταστήκαμε τους αγγελιοφόρους να ξεπροβαίνουν μέσα από τα δέντρα, κι ύστερα από τέσσερις ώρες τρέξιμο να λένε την ατάκα τους σωστά! (Γέλιο).

Μ' αυτό το ταξίδι και τις εντυπώσεις κι εμπειρίες ξεκινήσαμε τη δουλειά όταν επιστρέψαμε.

Η Μελίνα ήταν υπουργός Πολιτισμού τότε, και διέκοψε την επίσκεψή της στη Νέα Υόρκη, για να 'ρθει να συναντήσει τον Ingmar, και μας παρέθεσε μια μεγάλη δεξίωση, θυμάμαι. Μια ιδιόμορφη και γενναιόδωρη βραδιά. Η ίδια έμοιαζε με λιγνό πουλί. Ήταν άρρωστη, αλλά αυτό δεν το ξέραμε, το έμαθα αργότερα. Εύθραυστη και δυνατή ταυτόχρονα. Γοητευτική.

Γυρίζοντας στη Στοκχόλμη αρχίσαμε τη δουλειά στη μικρή αίθουσα, που παλιότερα ήταν το εργαστήρι βαφής των σκηνικών. (Σ.Σ. Σ' αυτή την αίθουσα παίχτηκαν και οι θεατρικές *Βάκχες*, σχεδόν δέκα χρόνια αργότερα, το Μάρτη του 1996).

Έκανα άπειρα σκίτσα και δοκιμές γύρω από τη γλώσσα της μορφής που είχε βρει η ελληνική έκφραση, του αρχαίου θεάτρου. Ήθελα να ξεκινήσω κατευθείαν με κόκκινο χρώμα, μέσα στο μεθύσι, στην έκσταση. Ήθελα ν' αρχίσω μέσα στον ίδιο το Διόνυσο και δούλευα σε κόκκινο. Μετά, ξαφνικά, ο Ingmar δεν ήταν καλά, είχε πρόβλημα με το γοφό του, και σταμάτησαν όλα, γιατί εγχειρίστηκε.

Τι ήταν αυτό που τον έκανε ν' ασχοληθεί με το αρχαίο θέατρο, αφού δεν το είχε ξανακάνει ποτέ. Και γιατί να ξεκινήσει με τις *Βάκχες*;

– Μα νομίζω πως το έβλεπε από πολύ παλιά σαν μία πρόκληση, γιατί είναι δύσκολο θέατρο. Νομίζω πως πρόκειται γι' αυτή τη φοβερή αίσθηση της υψηλής έντασης, αυτή την έκσταση, που ένας θεός όπως ο Διόνυσος, απαιτεί. Ο Διόνυσος έχει αυτές τις τεράστιες απαιτήσεις από τους συνεργάτες του. Υπάρχει αυτή η υψηλή τάση, ηλεκτρική, στο δράμα που το κάνει τόσο ελκυστικό κι ενδιαφέρον για τον Ingmar. Και φυσικά αυτή η ιστορία με τις γυναίκες. Γιατί οι γυναίκες, και όχι οι άντρες, είναι αυτές που φεύγουν. Αυτό σίγουρα θέλει να το ερευνήσει από πιο κοντά ο Ingmar.

Είπε λοιπόν, «δεν μπορώ να αισθάνομαι έτσι άσχημα και να πρέπει να συναντήσω όλες αυτές τις γυναίκες. Δε γίνεται». Και διακόψαμε. «Θα δούμε τι θα γίνει μ' αυτή την ιστορία. Θα σε ειδοποιήσω».

Έξι μήνες αργότερα μου τηλεφωνάει: «Θα το κάνουμε όπερα», μου λέει. «Χρειάζομαι τη μουσική για να φτάσω στην έκσταση και το κόκκινο. Μίλησα με τον Daniel (Börtz), και το 'χουμε βάλει μπροστά. Είναι σημαντική η μουσική εδώ, γιατί χρειάζεται σ' αυτή την ευφορία του έργου, γιατί εκφράζει κάτι που ξεπερνά το λόγο, το κείμενο».

Είχαν μια εξαιρετικά στενή συνεργασία, βλεπόντουσαν κάθε Τρίτη για δύο περίπου χρόνια. Ο Ingmar είχε γράψει το λιμπρέτο με τα μέρη της τραγωδίας που έκρινε σημαντικά. Ήταν μια μεγάλη συμπαραγωγή της Όπερας, του Dramaten και της σουηδικής

τηλεόρασης, αφού η παράσταση θα γυριζόταν στο τέλος και για την τηλεόραση.
Και ήθελε οι αγγελιοφόροι να είναι οπωσδήποτε ηθοποιοί και όχι τραγουδιστές. Μετά άρχισαν οι περιπέτειες με την πραγματοποίηση της σύλληψης που είχε στο μυαλό του Ingmar. Συναρπαστικές και τρελές συγχρόνως. Θέλαμε π.χ. ν' ανοίξουμε μια τεράστια τρύπα στην πλατεία της Όπερας, για την είσοδο της Αγαύης. Τελικά εγκαταλείφθηκε η ιδέα, γιατί βέβαια η διεύθυνση της Όπερας αρνήθηκε να μας κάνει το χατίρι. Έκανα όμως αυτό το σκηνικό που είναι σαν γκαράζ: Γκρίζο, χαμηλοτάβανο, όπως θα μπορούσε να είναι η Θήβα, που σήμερα δεν έχει τίποτα που να θυμίζει έστω και το παραμικρό από το αρχαίο της μεγαλείο. Και στο βάθος, όπως στα πραγματικά γκαράζ, υπάρχει η είσοδος όπου εστιάζεται και το φως, μαζί με το μάτι του θεατή. Πρέπει να πω, ότι περιμένοντας να τακτοποιηθούν όλ' αυτά, κάναμε μαζί, παράλληλα, και μια άλλη παράσταση, τον Πέερ Γκιντ! Η καθυστέρηση κράτησε σχεδόν ένα χρόνο.
Από το βάθος λοιπόν του γκαράζ, που το διασχίζει σ' όλο του το μήκος έρχεται ο οργισμένος Διόνυσος. Ο θεός που δεν τον δέχονται οι Θηβαίοι. Το μπετόν του γκαράζ που μοιάζει με οχυρό μπούνκερ, εκφράζει τον αυταρχισμό και το ανδροκρατικό στοιχείο του Πενθέα. Εδώ λοιπόν φτάνει ο Διόνυσος με το θίασό του, τις γυναίκες που φέρνουν ένα καινούριο πολιτισμό, μια καινούρια πίστη από πολύ μακριά. Μια καινούρια τάξη πραγμάτων για τη Θήβα.
Ήταν εξαιρετικά εντυπωσιακή η άφιξη αυτών των πολύχρωμων γυναικών που φτάνουν, και καταλαμβάνουν αυτόν τον γκρίζο, ωμό τόπο, φωνάζοντας τις βακχικές τους κραυγές.
Και εδώ με βοήθησαν τα ταξίδια μου στην ανατολική Μεσόγειο, στη Συρία, την Ιορδανία, την Παλμύρα, όλους τους τόπους όπου υπήρχαν οι πολιτισμοί που γνώρισαν οι Έλληνες και τους έφεραν πίσω μαζί τους ενσωματώνοντάς τους στον ελληνικό πολιτισμό. Γιατί ο Διόνυσος φεύγει όταν έρχεται ο Απόλλωνας, για να ξαναγυρίσει το χειμώνα που ο Απόλλωνας αποσύρεται. Κι οι γυναίκες, αφήνοντας άντρες και παιδιά, τον ακολουθούν στους δρόμους των καραβανιών, όταν επιστρέψει.
Όταν λοιπόν του τα είπα όλα αυτά, ο Ingmar γοητευμένος άρχισε να πλάθει και να γράφει τις δικές του συναρπαστικές ιστορίες, για κάθε γυναίκα στο χορό και τη μοίρα της. Τους έδωσε και ονόματα, χρησιμοποιώντας το αλφάβητο, Α, Β, Ω κ.λπ. Και μετά πρόσθεσε μια βωβή μορφή, που εκπροσωπεί το Διόνυσο όταν ο θεός φεύγει, μια μορφή που την ονόμασε Θάλαττα. Είναι σημαντικό ο θεός να έχει πάντα μια παρουσία χειροπιαστή και ζωντανή μεταξύ των πιστών του, όταν λείπει. Ένα ρόλο, εξάλλου, που τον κράτησε καταπληκτικά η Donya Feuer, και στην Όπερα και στο θέατρο.
Κι εδώ υπάρχει και το ενδιαφέρον του Bergman για το θεό, τη θεότητα...
– Φυσικά. Πού βρίσκεται ο θεός; Γιατί εξαφανίζεται από κοντά μας; Υπάρχει; Το βλέπουμε στις ταινίες του. Στους Κοινωνούντες, για παράδειγμα.
Αυτές λοιπόν τις γυναικείες μορφές τις ντύσαμε όπως τις ζει κανένας στην πραγματικότητα, σ' εκείνες τις μακρινές περιοχές. Γυναίκες ντυμένες όπως ντύνονται εδώ και αιώνες, που έρχονται με αυτοκίνητα. Φοβερές αντιθέσεις.
Ο Ingmar ήθελε να δείξει ότι έχουν κάνει πολύ μακρύ δρόμο. Ότι είναι λερωμένες, γεμάτες σκόνη και ιδρώτα. Κι η καθεμιά τους ξέρει μια τέχνη. Κι όταν πετάνε τα ρούχα του ταξιδιού, τότε εμφανίζονται λαμπερές και πολύχρωμες σαν παγώνια με πλουμιστά φορέματα, κεντήματα και στολίδια, απ' όλες τις άκρες της γης: Την Ανατολή, τις Ινδίες, τη Νορβηγία, την Ελλάδα. Ο στολισμός της γυναίκας έχει πολλά κοινά σημεία σ' όλο τον κόσμο. Κι εκεί βρήκαμε το κλειδί σύνδεσης και με το Βορρά.
Εσένα τι σου ζήτησε; Τι ήθελε από σένα;
– Μου είπε: Εσένα σε θέλω γιατί είσαι τόσο καλός ζωγράφος. Από σένα θέλω το χρώμα. Τεχνικά είσαι καταστροφή. Υπάρχουν άλλοι που τεχνικά είναι απείρως καλύτεροι, αλλά δεν έχουν τα χρώματα που έχεις εσύ. Κι αυτό το καταλαβαίνω και το δέχομαι, γιατί είμαι ζωγράφος. Για τα τεχνικά υπάρχουν πάντα λύσεις. Έπειτα ο Ingmar έρχεται συχνά με όνειρα και σκέψεις. Εκείνος μιλάει κι εγώ σκιτσάρω. Έχω το χάρισμα να βλέπω αμέσως εικόνες όταν διαβάζω ένα κείμενο ή ακούω κάτι. Κι αναρωτιέμαι πάντα γιατί να βλέπω εικόνες και να μην μπορώ να γράψω ή να σκεφτώ μονάχα;
Και πώς δουλεύετε μαζί, αφού κι οι δυο είστε χαοτικοί, τουλάχιστον έτσι λέτε;
– Το δικό μου το χάος είναι χειρότερο απ' το δικό του. Ξέρω το δικό μου εσωτερικό χάος και ξέρω και του Ingmar και δεν μπορώ να φανταστώ τίποτα χειρότερο από μια συνάντηση των δυο μας. Κι όμως αυτή η συνάντηση συμβαίνει όλη την ώρα. Είναι σημαντικό να δουλεύεις σε μια ατμόσφαιρα όπου όλα είναι δυνατά. Γιατί εκεί όλες οι δυνατότες είναι ανοιχτές και για κείνον και για μένα. Αλλά δουλεύουμε πάντα προς μία κατεύθυνση κι όταν αποφασίσουμε την πορεία, τότε όλα κυλάνε μόνα τους. Αν και το χάος μας δε γίνεται ποτέ λιγότερο, γιατί παραμένει συνέχεια χάος.
Συναντιόμαστε λοιπόν εδώ, στο δωμάτιό μου στο θέατρο, συχνά είναι μαζί και η Donya, και πιάνουμε μία μία τις σκηνές. Κάθε μέρα στις έντεκα.
Πολλές φορές, όταν μιλάμε για την κίνηση στη σκηνή, ο Ingmar κάνει κάποια σκίτσα, για να μας δείξει τι θέλει. Έχει ήδη σκεφτεί το ταμπεραμέντο και το χαρακτήρα κάθε ρόλου, κι έτσι κάθε κίνηση δημιουργεί και μια εικόνα του ρόλου. Είναι κάτι που με εμπνέει πολύ, μου δίνει καινούρια ερεθίσματα.
Μπορεί να σκιτσάρει; Γιατί ο ίδιος ισχυρίζεται πως δεν μπορεί να κάνει ούτε μία ίσια γραμμή;
– Έχω μερικά σκίτσα που, ξέρεις... Είναι πολύ σπασμωδικά. Το χέρι του... Δεν μπορεί να τραβήξει μια ίσια γραμμή, γιατί το χέρι του τρέμει. Κρατάει τόσο σκληρά το μολύβι, που στο τέλος παθαίνει κάτι σαν κράμπα. Αλλά όταν πρέπει οπωσδήποτε να μας δείξει τις θέσεις και την κίνηση, τότε κάνει έναν κύκλο με μια μύτη προς την κατεύθυνση που θέλει να κινηθεί το άτομο. Κι εμείς πρέπει να παρακολουθούμε τις μύτες (γέλιο).
Και είναι πάντα ανοιχτός για προτάσεις...
– Φυσικά, γιατί είναι και ο ίδιος τόσο ανοιχτός κι έχει μια τεράστια περιέργεια. Ποτέ δεν είναι απόλυτος με τις δικές του προτάσεις. Λέει: «Εγώ το θέλω έτσι, εσύ τι λες; Ας το σκεφτούμε μέχρι αύριο».
Τι έχεις πάρει εσύ από τη συνεργασία σου με τον Bergman;
– Έχει τέτοιες απαιτήσεις από τον ίδιο του τον εαυτό, που σε κάνει να απλώνεσαι και ταυτόχρονα να πηγαίνεις κι εσύ τόσο βαθιά μέσα στον ίδιο σου τον εαυτό, και να έχεις μεγάλες απαιτήσεις από τη δημιουργικότητά σου.
Σε κάνει να αναζητάς και να βρίσκεις το δικό σου βάθος. Δεν μένει ποτέ στην επιφάνεια, γιατί σου αντιστέκεται συνέχεια. Κι αυτό σε κινητοποιεί. Αλλιώς, παίρνει κανείς την πρώτη βολική λύση. Μ' αυτό τον τρόπο φτάνουμε σε μια λύση κι ένα αποτέλεσμα που έχουμε καταλήξει ότι είναι η καλύτερη δυνατή. Κι αυτό το βλέπουμε να καθρεφτίζεται πάνω στους ηθοποιούς και στην παράσταση.
Ήταν ευχαριστημένος με τις *Βάκχες*;
– Δεν τον έχω ποτέ ακούσει να λέει πως είναι ευχαριστημένος. Ξέρω, όμως, ότι βρήκε τη δουλειά με τις *Βάκχες* διασκεδαστική κι ευχάριστη.
Κι όταν μπήκαμε, μετά, στα στούντιο της τηλεόρασης, η αλλαγή ήταν τεράστια. Εκεί τον έζησα ως σκηνοθέτη κινηματογράφου πια. Εμένα δε μ' ενδιαφέρουν ο κινηματογράφος και η τηλεόραση, γιατί την εικόνα, εκεί, δεν την αποφασίζω εγώ. Δουλέψαμε, λοιπόν, διαφορετικά. Όταν, όμως, τον είδα μπροστά στα μόνιτορ, να σκηνοθετεί, να προσθέτει, να αφαιρεί, να μοντάρει ταυτόχρονα, τότε σκέφτηκα: αυτό προετοίμαζε όλο το διάστημα! Εδώ ήθελε να φτάσει! Είχε όλη την παράσταση έτοιμη, ύστερα από 16 παραστάσεις στην όπερα, και τώρα έκανε τα δικά του.
Είναι μόνο κρίμα που η τηλεοπτική ταινία της όπερας παίζεται τόσο σπάνια.
Τι είναι για σένα ο Ingmar Bergman;
– Πειθαρχία και μια τεράστια γενναιοδωρία. Η ζεστασιά και η χαρά που δημιουργεί γύρω του. Η ατμόσφαιρα οικειότητας κι εμπιστοσύνης που δεν είναι παρά μια απέραντη αισθαντικότητα: Κάτι που μας κάνει να πηγαίνουμε σπίτια μας γεμάτοι, και να δουλεύουμε μ' αυτό που έχουμε αναλάβει να κάνουμε για την παράσταση. Κι ότι, ενώ είμαστε αγχωμένοι όλοι, μπορούμε να κουβαλάμε μαζί μας αυτό το άγχος ή το προσωπικό μας χάος. Όπως και κάθε άλλο ανθρώπινο βάσανο και δημιουργικό πάθος ή πόνος, βρίσκονται συνεχώς παρόντα στο χώρο και την ώρα της δουλειάς με τον Ingmar. •

Lennart Mörk

ΒΑΚΧΕΣ

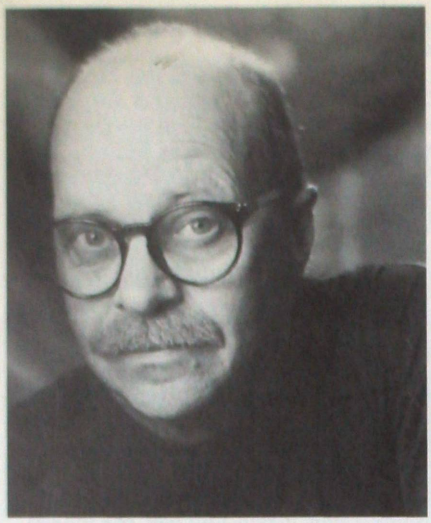

Ο Lennart Mörk, σκηνογράφος, ενδυματολόγος και ζωγράφος, γεννήθηκε στα 1932 στην πόλη Falköping της Σουηδίας. Έρχεται στη Στοκχόλμη το 1947 και σπουδάζει αρχικά στη σχολή Εφαρμοσμένων Καλών Τεχνών και αργότερα στην Ακαδημία Καλών Τεχνών της Σουηδίας.
Στα 1957 ξεκινάει τη σκηνογραφική του καριέρα με τον Alf Ssjöberg στο Dramaten, και μέσα στα επόμενα έξι χρόνια συνεργάζεται σε δέκα σημαντικές παραγωγές του μεγάλου σκηνοθέτη (*Δον Ζουάν, Δωδεκάτη Νύχτα, Άμλετ, Οι φυλακισμένοι της Αλτόνα, Ο Σβέικ στον 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο* κ.λπ.).
Συνεργάζεται για πρώτη φορά με τον Ingmar Bergman στο *Ονειρόδραμα* του Στρίντμπεργκ, στα 1970.
Φίλος της Ελλάδας και με ιδιαίτερο ενδιαφέρον, για την αρχαιότητα, ο Lennart Mörk έχει επισκεφτεί όλα σχεδόν τα ελληνικά θέατρα σ' ανατολή και δύση και στην Ελλάδα είναι θιασώτης των ελληνικών μουσείων και αρχαιολογικών χώρων.
Μαζί μ' έναν άλλο μεγάλο φιλέλληνα, το μαριονετίστα και σκηνοθέτη Michael Meschke, παρουσίασαν το *Μύθο του Οιδίποδα* (1980), παράσταση βασισμένη σε αρχαία κείμενα του Θηβαϊκού κύκλου. Η παράσταση αυτή είχε την πρεμιέρα της στο θέατρο του Δάσους της Θεσσαλονίκης και στη συνέχεια στο Λυκαβηττό, και έχει αφήσει εποχή για όσους την είδαν τότε.
Τα τελευταία χρόνια συνεργάστηκε με τον Ingmar Bergman σε 3 μεγάλες παραγωγές: Την όπερα *Βάκχες* (1991), τον *Πέερ Γκιντ* (1991) και το *Χειμωνιάτικο Παραμύθι* (1994).
Έργα του ζωγραφικής και σκηνογραφικά σκίτσα έχουν εκτεθεί σε πάνω από 30 εκθέσεις.
Η σκηνογραφική του δουλειά περιλαμβάνει πάνω από 90 παραγωγές για θέατρο, μπαλέτο και όπερα. Οι πιο πρόσφατες παρουσίες του ήταν τα σκηνικά για τον *Τριστάνο και Ιζόλδη* στην Όπερα της Βαστίλλης (Φεβρουάριος 1998) και την *Κάρμεν* στην Όπερα του Λος Άντζελες (Αύγουστος 1998). Τώρα ετοιμάζει τον *Εχθρό του Λαού*, του Ίψεν για το Dramaten (Οκτώβριος 1998) και τον *Οθέλλο*, του Βέρντι, για την Όπερα της Στοκχόλμης.

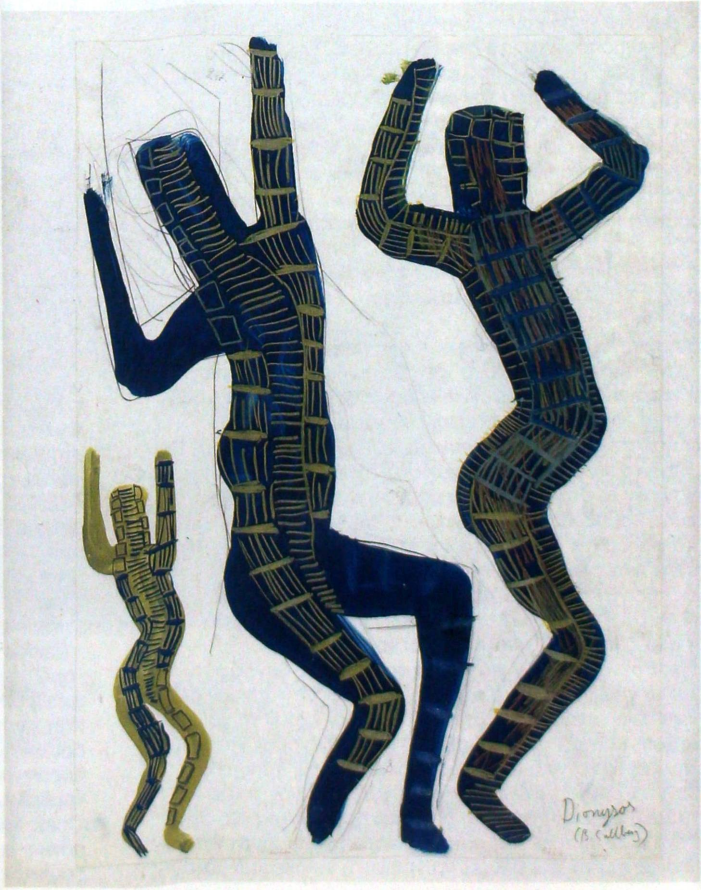

Διόνυσος

Σκηνή (γκομπλέν)

Σκηνή

Μια κορυφαία

Leonard Mork
BAKER

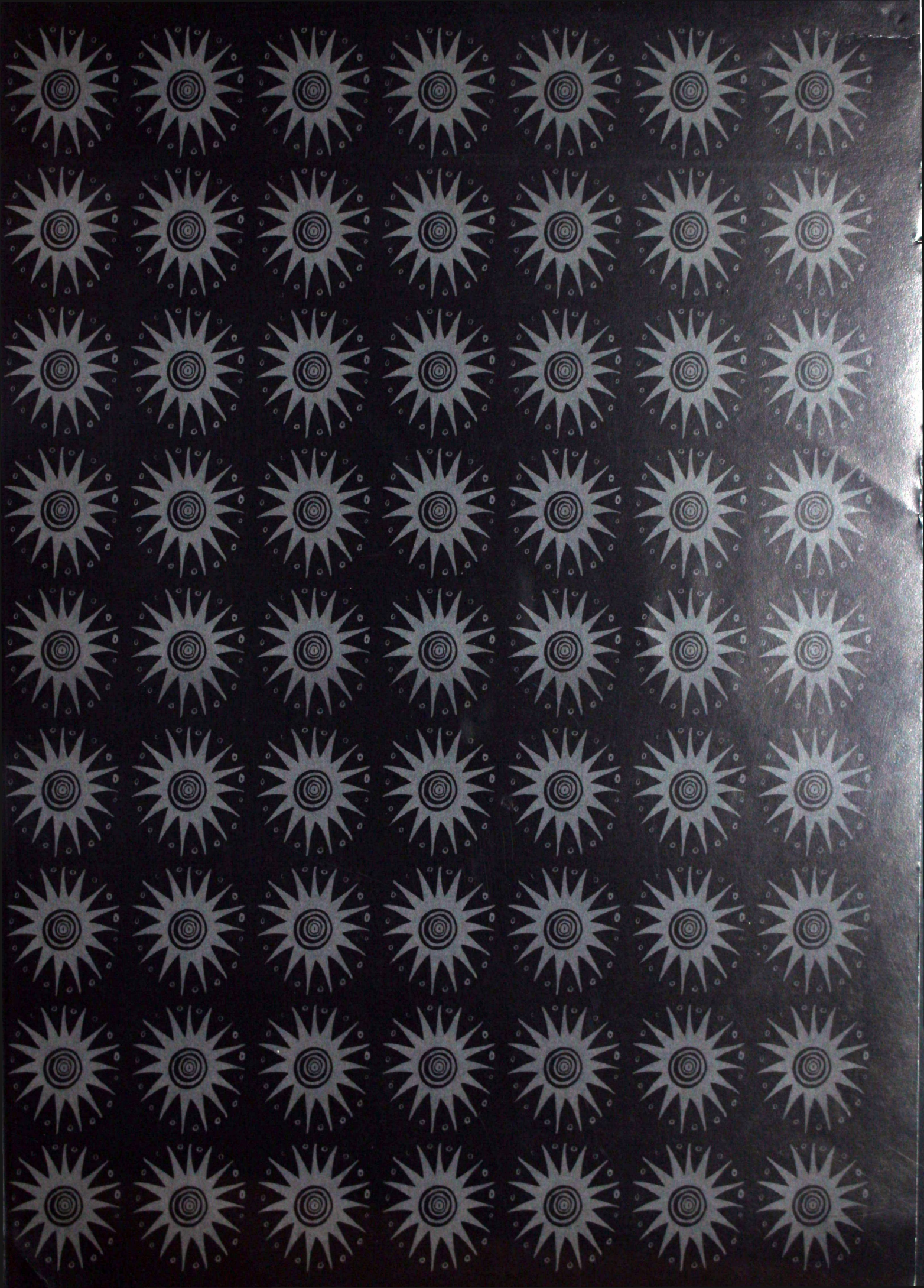

Χ Ο Ρ Η Γ Ο Ι

ERICSSON

COMBI TRANS HELLAS LTD

Ελληνικό και Σουηδικό Τμήμα
της Μικτής Ελληνο-Σουηδικής
Πολιτιστικής Επιτροπής
(Greek-Swedish Cultural Fund)